ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Η ὀδοντόκρεμα ΚΟΛΥΝΟΣ καθαρίζει τοὺς ὀδόντας, τὰ οὖλα τὸ στόμα ὁλόκληρον. Τὰ ἀντισηπτικὰ της συστατικὰ καταστρέφουν τὰς ἐπικινδύνους νοσογενεῖς ἑστίας καὶ διατηρεῖ τὸ στόμα εὐχάριστον, καθαρὸν καὶ ὑγιεινὸν ἐπὶ ὥρας.

Ἀρκετὰ οἰκονομικὴ ἄλλωστε ἀρκεῖ ἡ κάλυψις τοῦ ἑνὸς τρίτου ξηρᾶς ψήκτρας.

ΚΟΛΥΝΟΣ
ΟΔΟΝΤΟΚΡΕΜΑ

ΓΚΡΕΚΑ

ΣΑΒΒΑΤΟΝ 8 ΙΟΥΝΙΟΥ 1929

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΤΕΧΝΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ

ΕΤΟΣ Γ'. ΤΟΜΟΣ Ε'. ΑΡΙΘ. 51
ΓΡΑΦΕΙΑ : ΜΑΓΕΡ 29

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
Κ. ΜΠΑΣΤΙΑΣ
Β. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ : Ἐτησία Δρ. 200
Ἑξάμηνος » 100
Τρίμηνος » 50
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ : Λίρα 1

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΡΚΟΡΑΣ

ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ ΤΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΟΣ ΤΟΥ

Ἱ πειὸ γαλήνιες φυσιογνωμίες τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων εἶναι ὁ Μαρκορᾶς καὶ ὁ Παπαδιαμάντης. Ὁ πρῶτος εὐνοήθηκε ἀπὸ τὴ μοίρα περισσότερο, ὥστε νὰ ἔχῃ τὴν ἄνεση στὴ ζωή του, ποὺ χωρὶς αὐτή, ἀσφαλῶς θὰ τσακιζόταν ἡ εὔθραυστη λύρα του. Κοιτάξτε τὴν ὡραία του μορφὴ γιομάτη εἰρήνη, καλωσύνη, κι' ἁπλότητα. Νομίζει κανεὶς πὼς κανένα σύννεφο δὲν σκίασε ποτὲς αὐτὸ τὸ σεβάσμιο μέτωπο, πὼς καμμιὰ κακὴ σκέψη δὲν ἐτάραξε τὸ βλέμμα του. Σήμερα ποὺ γιορτάζουμε τὰ ἑκατόχρονά του, μᾶς δίνεται κ' ἡ εὐκαιρία νὰ διαπιστώσουμε πόσες μορφὲς σὰν αὐτὴ ἀνήκουν πειὰ σὲ ἐποχὴ πειὸ ἤρεμη, πειὸ ἁπλὴ καὶ πειὸ ἠθικὴ ἀπὸ τὴ δική μας.

Ὁ Μαρκορᾶς πέρασε τὴ ζωή του μέσα στὴν εὐγενικιά του ἀπομόνωση, χωρὶς νὰ τὸν ταράξῃ ἡ παραμικρὴ ἐπιθυμία τῆς δόξας· τὰ ποιήματά του ἤτανε γι' αὐτὸν μιὰ ἀνάγκη ἐξ ἴσου αὐθόρμητη καὶ ἐξ ἴσου χωρὶς ἀξίωση ἐπαίνου, ὅσο τὸ τραγοῦδι γιὰ τὸ πουλί. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ τραγοῦδι τὸ δικό του δὲν κάνει ἐντύπωση οὔτε γιὰ τὴ δύναμή του, οὔτε γιὰ τὴ βαθειὰ σύλληψή του, ἀλλὰ γοητεύει μὲ τὴν ἀγνὴ γλυκύτητά του. Μέσ' ἀπ' αὐτὸ ἡ ὁρμὴ λείπει σὲ σημεῖο ποὺ ἐμποιεῖ στὸν ἀναγνώστη πολλὲς φορὲς τὴν ἐντύπωση ὅτι καὶ ἡ δύναμη εἶναι παραφορὰ ἄγνωστη σ' αὐτὸν τὸν πρᾶον καὶ ἄκακον ἀγνοητὴ τῆς κακῆς ἀποψης τῆς ζωῆς. Ἡ ποίησίς του εὐνόητη, προσιτὴ σὲ κάθε καρδιά, ὅπως συγκίνησε τοὺς γνωστούς του, τοὺς συντοπίτες του, συγκινεῖ καὶ κάθε αἰσθηματικὸ ἄνθρωπο τοῦ λαοῦ, κάθε

Γεράσιμος Μαρκορᾶς

ἀθῶο κορίτσι. Τραγουδεῖ τρυφερὰ τὴν οἰκογενειακὴ ζωή, τὸν ἔρωτα, τὴν ἀγάπη, τὴ θρησκεία. Καμμιὰ προσπάθεια ἐγωϊστικὴ νὰ ἀντικρύσῃ τὰ λογῆς λογῆς προβλήματα, νὰ πῇ γνώμη γιὰ δαῦτα.

Μὴ σᾶς εἶναι ὁ ξένος πλοῦτος
ἔν' ἀγκάθι στὴν καρδιά.
πέστε ἀζήλευτα· εἶναι τοῦτος
ἐργασίας κληρονομιά.

Κ' ἐκεῖ ποὺ πάει νὰ φιλοσοφήσῃ, φιλοσοφεῖ κατὰ τὸν ἁπλόν, ἀνθρώπινον τρόπο του. Ἔχει ἐμπιστοσύνη στὰ πάντα, στὸ Θεό, στὴ ζωή, στὸν ἄνθρωπο. Ἡ ἐπιφύλαξη ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχῃ γιὰ τοὺς ἀγαθοὺς σκοποὺς τῆς μοίρας, δὲν φτάνει παραπάνω ἀπ' ὅσο οἱ παρακάτω στίχοι, ποὺ δείχνουν μᾶλλον καὶ ἐγκαρτέρησι, παρὰ ἀπελπισία :

Στὸ δρόμο, ἢ βάτους εὕρωμε
ἢ μαλακὸ γρασίδι
ν' ἀλλάξουμε ταξεῖδι
δὲν εἶναι δυνατό.

Ἡ ποίηση τοῦ Μαρκορᾶ στρέφεται ἀδιάκοπα πρὸς τὴ Μούσα τοῦ Σομωμοῦ· παντοῦ βλέπει κανεὶς τὴν ἀπήχησι ποὺ ἄφησε μέσα του ὁ μεγάλος δάσκαλος τῆς Ἑπτανησιακῆς σχολῆς. Τὸ ἰδανικό του δὲν θὰ φθάσῃ ἐκεῖ ψηλά, νὰ σιμώσῃ στὶς ἀπρόσιτες σκοπιὲς ἀπ' τὶς ὁποῖες νὰ ἐποπτεύσῃ, παρὰ μονάχα ὁ θερμός του πόθος περιορίζεται, στὸ νὰ ταιριάξῃ τὴν ἁπαλὴ λύρα του ἐπάνω στὸν ἀντίλαλο ποὺ πλανιέται ἀκόμα ἀπὸ τὸ ἠχηρὸ δόνημα τῆς μεγάλης ἐκείνης ψυχῆς.

Ἡ ἰδέα τῆς πατρίδας τοῦ ἐνέπνευσε τὸν «Ὅρκο», ἕνα λυρικὸ ἔπος, στὸ ὁποῖο μιὰ παρθένα, ἡ Εὐδοκία, μαζὶ μὲ ἄλλα γυναικόπαιδα κυνηγημένα, βγαίνει στὴν Κρήτη, ποὺ τὴν ἔχουν σαρώσει οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἐκεῖ μάταια ζητεῖ νἀβρῃ τοὺς συγγενεῖς της καὶ προπάν-

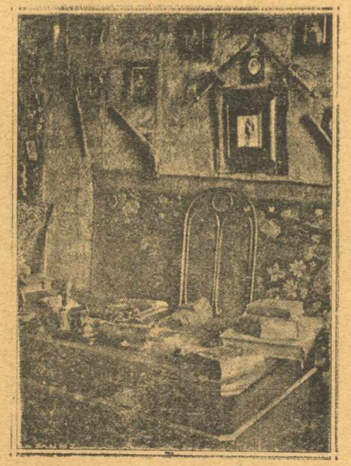

Τὸ γραφεῖο τοῦ Μαρκορᾶ

των τὸν ἀρραβωνιαστικόν της τὸν Μάνθο. Αὐτὸς σκοτώθηκε στὸ φημισμένο Ἀρκάδι, τὸ ἡρωϊκὸ μοναστῆρι, ποὺ τινάχθηκε στὸν ἀέρα γιὰ νὰ μὴν παραδοθῇ στοὺς Τούρκους. Πηγαίνει λοιπὸν γιὰ νὰ κλάψῃ ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια, κ' ἐκεῖ, φανερώνεται μπροστά της ἡ ψυχὴ τοῦ Μάνθου ποὺ τῆς διηγεῖται πὼς χάλασε τὸ Ἀρκάδι.

Τὸ ποίημα αὐτὸ εἶναι μονότονο, κουραστικὸ καὶ στὴ σύλληψή του κάπως κατασκευαστό, σκηνοθετημένο, ἔχει ὅμως μέρη ποὺ ἀξίζουν πραγματικά, ὅπως π. χ. ἐκεῖ ποὺ ὁ ἡγούμενος, πρὶν βάλῃ φωτιὰ στὴ μπαρούτη σκέπτεται, βλέποντας μπροστά του τὰ ἀθῶα γυναικόπαιδα ποὺ ναι μαντρισμένα μέσα στὸ μοναστῆρι ;

Ἄχ, γιὰ τὰ μαῦρα πλάσματα τόσο ἡ [ψυχή μου ἐπόνα,
Σὲ τόσο αὐτὰ μ' ἐβάλανε σφοδρότατον [ἀγῶνα,
Ὁποὺ ὁ θλιμμένος λογισμὸς ἀρχίνα [ν' ἀμφιβάλλῃ
Ἂν ἡ Πατρίδα ἐγύρευε τέτοια θυσία [μεγάλη.
Κ' εἶχα τρομάρα δυνατὴ μὴ τῆς προσ- [φέρω μία
Γιὰ πειρασμοὺς φιλόδοξους, ἀνώφελη [θυσία.

Ἀλλὰ τοὺς ἐντελέστερους στίχους ποὺ ἔγραψε ὁ Μαρκορᾶς τοὺς βρίσκουμε στὸν «Ἀρίονα», ἀσυγκρίτως πειὸ πλούσιον ἀπὸ τὸν «Ὅρκο». Ὁ ἀναγνώστης θὰ μπορέσῃ νὰ κρίνῃ ἀπὸ τοὺς τελευταίους τούτους στίχους τοῦ ποιήματος.

Μέσ' ἀπὸ τότε εἰς τ' οὐρανοῦ τὰ μέρη
Ἄστρο εἶν' ἡ λύρα, εἶν' ἄστρο τὸ δελ- [φίνι,
Καὶ τοῦ Ἀρίωνα λαμπρὰ φέγγει τ' ἀ- [στέρι,
Γιατὶ κ' ἡ Ἑλένη ἀχτίδα ὡραία τοῦ δίνει.
Ἂν κάμῃ αὐτὴ τὸ οὐρανικό της ταῖρι
Λίγη σ' ἐμὲ νὰ δείξῃ καλωσύνη,
Μιὰ κάποιαν ἁρμονία θέλει ἐπιτύχω
Νὰ κλείσω πάντα εἰς τὸν ἁπλό μου [στίχο.

Εἶναι ὁ στερνὸς καὶ γιαὐτὸ ἀκριβῶς ἀπαλότατος ἀντίλαλος ποὺ φθάνει στ' αὐτιά μας ἀπὸ τὴν Ἑπτανησιακὴ ἁρμονία. Ἂν δὲν μᾶς ἐγγίζει ἡ γλυκύτητά της ὅσο ἀξίζει, ὅσο πρέπει, σ' αὐτὸ ἴσως δὲν φταίει ὁ ποιητής, ἀλλὰ τ' αὐτιά μας ποὺ ἔχουν ἀμβλυνθῆ ἀπὸ πολὺ σκληροὺς καὶ ἐκκωφαντικοὺς διθυράμβους ποιητῶν ἐγωκεντρικῶν ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἐποχή μας.

Ὅταν πέθανε ὁ Μαρκορᾶς συμπατριώτης τοῦ λόγιους ἔγραφε στὴ διεύθυνση ἑνὸς περιοδικοῦ τῆς ἐποχῆς.

«Πάει λοιπὸν κι' αὐτὸς ὕστερος ἀπόγονος μιᾶς γενεᾶς, λογίων, ποὺ ἀφοῦ στὰ χρόνια τῆς νεότης τους, ἐνθουσιάστηκαν μὲ τοὺς γενναίους ἀγῶνας τῶν ἀδελφῶν Ἰταλῶν καὶ ἄκουσαν ἀπὸ τὸ στόμα τῶν προσφύγων τῆς Ἰταλίας λόγια σοφίας καὶ θερμοῦ πατριωτισμοῦ ἀγωνίσθηκαν καὶ οἱ ἴδιοι ὅταν ἔγιναν ἄνδρες μὲ ὅλην τὴν δύναμη τῆς ψυχῆς τους γιὰ τὴν Ἐθνική μας ἀποκατάσταση.»

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μαρκορᾶς μᾶς ἔδωσε ἕνα σύντομο ἐπιγραμματικὸ σχεδὸν πορτραῖτο τῆς ζωῆς του. Κάποιος Ἀθηναῖος λόγιος τὸν εἶχε ρωτήσει σχετικὰ κι' αὐτὸς ἔστειλε τὴν ἀκόλουθη ἀπάντηση.

«Δὲν εὑρῆκα στὸν τρόπο τῆς ζωῆς μου κανένα ἀξιοπαρατήρητο πρᾶγμα. Εἶμαι μικρὸς ἰδιοκτήτης ἀλλὰ ἡ φροντίδες τῆς ἐξοχικῆς μου περιουσίας μοῦ πέρνουν σχεδὸν ὅλον μου τὸν καιρό. Δὲν συχνάζω εἰς λέσχαις χοροὺς καὶ μεγάλαις συναναστροφαῖς διαβάζω κανένα βιβλίο et voila tout. Σᾶς φαίνεται ὅτι ἀξίζει ὁ κόπος νὰ γίνεναι λόγος γιὰ πράγματα τόσο κοινά ;»

Αὐτὸς ἦταν μὲ λίγα λόγια ὁ Μαρκορᾶς, ἄνθρωπος ἁγνὸς καὶ τεχνίτης εἰλικρινεὶς ποὺ μᾶς ἄφησε μιὰ ἀξιόλογη κι' ἀξιοπρόσεχτη ἐργασία. Οἱ περισσότεροι δὲν γνωρίζουν παρὰ τὸν ὅρκον του ἐκτὸς ὅμως ἀπ' αὐτὸν ἔχει γράψει καὶ ἄλλα τραγούδια περίφημα καὶ ἕνα δεύτερον λυρικὸν τὸν «Ἀρίονα» πιὸ τεχνικὸ ἀπὸ τὸν Ὅρκο ὅπως ἀναφέραμε πιὸ πάνω. Ἐκεῖνο ποὺ χαρακτηρίζει τὸ Μαρκόρα εἶναι ἡ μεγάλη ἀρετὴ τῶν ποιητῶν τῆς ἑπτανησιακῆς σχολῆς ποὺ ἔδειξαν ὅσο λίγοι πὼς ἡ ζωή τους συμβάδισε μὲ τὸ ἔργο τους, πὼς σκέψη καὶ πράξη ἐτράβηξαν τὸν ἴδιο δρόμο κι' ὄχι ὅπως βλέπομε σήμερα σὲ πολλοὺς συγχρόνους μας ποὺ συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. Ὁ ταυτισμὸς αὐτὸς ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο ἔδειξε τὴν εἰλικρίνεια τῶν ἀνθρώπων ποὺ εἶχαν σοβαρευτεῖ μὲ τὴν τέχνη καὶ δὲν τὴ θεώρησαν ποτὲ ὡς μέσον ἀτομικοῦ ὑψωμοῦ.

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

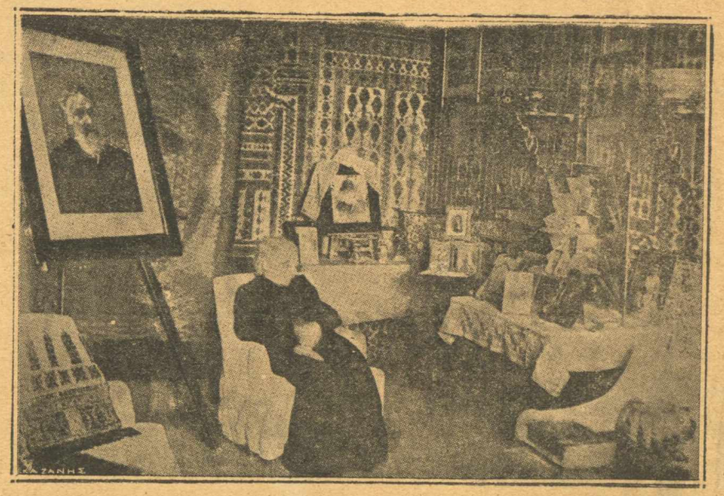

Τὸ σαλόνι τοῦ κ. Μαρκορᾶ. Στὴ πολυθρόνα ἡ ἀδελφὴ τοῦ κ. Δούσμανη.

Ὁ Ταρὶ ἦτανε φτωχὸς καὶ τὸ σπιτικό του φτωχό.

ROBERT-LOUIS STEVENSON

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΟΥ ΤΟΝ ΑΦΗΣΑΝΕ ΑΠΑΝΩ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΓΥΑΛΙΑ

Βιβλία ὁλάκερα θὰ μποροῦσε νὰ γράψῃ κανένας γιὰ τὶς φυσικὲς δμορφιὲς τοῦ Ἀναχό. Θυμᾶμαι ποὺ ξυπνοῦσα πολλὲς φορὲς στὶς 3 ἡ ὥρα, τὴν αὐγή. Τὸ καραντὶ (*) ἔμπαινε μέσα στὸ λιμάνι, τὸ γιόμιζε ἴσαμε ἀπάνω, κι' ὕστερα ἀποτραβιόταν. Τὸ καράβι μας ἀργοκουνιώτανε, βαρειά, βουβά. Κάθε τόσο, κάποιος μακαρᾶς τσίριζε σὰν πουλί. Κατὰ τὸ μέρος τοῦ Ὠκεανοῦ, ὁ οὐρανὸς λαμποκόπαγε γιομᾶτος ἀστέρια κ' ἡ θάλασσα καθρέφτιζε τὶς ἀστροφεγγιές τους. Κοιτάζοντας κατὰ κεῖ μοῦρχότανε νὰ τραγουδήσω τοῦτο τὸ τραγοῦδι μαζὶ μὲ τὸ Χαβαγέζο ποιητή :

Τὰ οὐράνια φεγγοβολοῦνε πάνου [πάνου ἀπ' τὰ κεφάλια μας·
Ἀμέτρητα εἶτανε τὰ μάτια τῶν [ἀστεριῶν....
(Οὔα Μαομάο Καλωνί, οὔα Καχέα [λοῦνα,
Οὔα πιπὶ κὰ μακά ὃ κὰ χοκού....)

Κ' ὕστερα γύριζα πρὸς τὸ μέρος τῆς στεργιᾶς· ἀγριεμμένα σύννεφα πλανιόντανε ἀπὸ πάνω μας· πέρα τὰ βουνὰ ξεκόβανε ἀπάνω στὸν ὁρίζοντα σὰν μαῦροι ὄγκοι, κι' ἄξαφνα μοῦ φαινότανε πὼς βρισκόμουνα μὲ μιᾶς δέκα χιλιάδες μίλλια μακρυὰ ἀπὸ δῶ, μέσα σὲ κάποια λίμνη τῆς Σκωτίας· χωρὶς ἄλλο, σὰν ξημέρωνε θἄβλεπα πεῦκα, ρείκια, φτέρες καταπράσινες, καλῦβες σκεπασμένες μὲ χορτάτι, καὶ πὼς τὰ πρῶτα λόγια ποὺ θ' ἀκουγότανε στ' αὐτιά μου δὲ θἄτανε κανάκικα (**) μὰ σκωτέζικα,

Σὰν ἄρχισε νὰ ξημερώνῃ, τὸ μάτι ἔπιασε νὰ βλέπῃ καινούργια πράματα. ἀπ' τὸ μυαλὸ περνούσανε ἄλλες σκέψεις. Εἶδα τὸν ἥλιο νὰ βγαίνῃ σὲ πολλὰ μέρη τοῦ κόσμου· αὐτὸ τὸ θέαμα στάθηκε πάντα μιὰ ἀπὸ τὶς πειὸ ζωηρὲς χαρὲς στὴ ζωή μου, μὰ τὴν αὐγὴ ποὺ μοῦδωσε τὴν πειὸ βαθύτερη συγκίνηση, τὴν εἶδα στὸ λιμάνι τοῦ Ἀναχό.

Τὰ βουνὰ ζώνανε τὸ λιμάνι καὶ στεκότανε ἀποπάνω του ὁλόρθα, μὲ τὶς κορφὲς ψαλιδισμένες παράξενα καὶ μὲ χίλια δυὸ σχέδια σκεπασμένα ἀπὸ χορτάρι κι' ἀπὸ πυκνὰ δέντρα, καὶ κατεβαίνανε στὴ θάλασσα μ' ἄγρια βράχια καὶ μὲ γκρεμνούς. Τὸ καθένα ἀπὸ δαῦτα εἶχε τὸ ἰδιαίτερο χρῶμα του : κίτρινα θειαφένια, κεραμιδιὰ ἢ τριανταφυλλιά. Ὁ ἀγέρας χρυσάφιζε σὰν ἀτλάζι· λεπτότατες ἀποχρώσεις πετούσανε στὸ διάστημα, καὶ στὸ μέρος ποὺ σκουραίνανε πειὸ πολὺ περίμενες νἀνοίξῃ κάποιο μπουμποῦκι καὶ νὰ φανερωθῇ ὁ ἥλιος. Τὸ φῶς εἴτανε ὅπως πάντα τὸ πρωϊνὸ φῶς, ἄχρωμο καὶ καθαρό, κι' ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ κατακάθαρο φόντο, ξεκόβανε (ξεχωρίζανε) κ' οἱ πειὸ μικρὲς λεπτομέρειες. Ὡστόσο, γύρω ἀπ' τὶς φοινικιές, μέσα στὸ γαλάζιο ἴσκιο, ποὺχε στρωθεῖ, ἕνα σωρὸ μικρὲς φωτιὲς καὶ κάτι ψιλὰ φυτήλια καπνὸς μαρτυροῦσε πὼς τὸ χωριὸ εἶχε ξυπνήσει. Στὸ περιγυάλι πέρα πέρα γυρίζανε ἀπ' τὸ μπάνιο ἄντρες καὶ γυναῖκες, παλληκάρια καὶ κορίτσια τυλιγμένοι μέσα σὲ κάτι χτυπητὰ πανιά, κόκκινα, μαβιὰ καὶ πράσινα, σὰν ἐκεῖνες τὶς ξωγραφιὲς π' ἀγαπούσαμε νὰ βλέπουμε τότε ποῦμαστε μικρὰ παιδιά· σιγὰ σιγά, ὁ ἥλιος εἶχε ξεπεταχτεῖ πίσ' ἀπ' τὰ βουνὰ τῆς ἀνατολῆς, καὶ τὸ φῶς του ἄπλωνε πειὰ ἀπάνω στὸ κάθε τι.

Μὰ καὶ σὰν ψηλώσει πολὺ ὁ ἥλιος παύει κάθε κίνηση καὶ κάθε δουλειὰ ἐξ αἰτίας τῆς ζέστης. Δυὸ φορὲς τὴ μέρα σηκωνότανε μονάχα κατὰ τὰ βουνὰ ποὺ φράζουν τὴ θάλασσα κάποιος σάλαγος ἀπ' τὰ κοπάδια μὲ τοὺς τσοπάνηδες. Κάπου κάπου ἔβγαινε στὸ πέλαγο κάποια βάρκα γιὰ ψάρεμα. Ποῦ καὶ ποῦ, μιὰ ἢ δυὸ γυναῖκες γιομίζανε κανένα κοφίνι μέσα στὰ χωράφια ποῦτανε φυτεμένα μὲ μπαμπάκι. Κάποτε ἀκουγότανε καμιὰ φλογέρα στὸν ἴσκιο κάποιας καλύβας, λέγοντας καὶ ξαναλέγοντας τρεῖς νότες, ποὺ ὁλόενα γυρίζανε δίχως νὰ παραλλά-

(*) ναυτικὴ λέξη ποὺ σημαίνει τὸ σάλο τῆς θάλασσας, χωρὶς νὰ φυσᾷ ἀγέρας, κἄτι πλατειὰ κύματα βουβά, σὰν κ' ἐκεῖνα ποὺ κάνει στὰ πλάγια τὸ μεγάλο βαπόρι τραβῶντας μὲ πολὺν ἀτμόν.

(**) ἡ ντόπια γλῶσσα αὐτῶν τῶν νησιῶν.

ζουνε. Τέλος, κάπου κάποι', ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ τοῦ λιμανιοῦ στὴν ἄλλη, δυὸ ἰθαγενεῖς συνεννοούντουσαν ἀλὰ Μαρκιζάνικα, δηδαδὴ μὲ σφυρίγματα σύμφωνα μὲ τὰ συμφωνημένα σημάδιά τους. Τ' ἄλλα ὅλα ὁλοτρύγυρα εἴτανε βουτημένα στὸν ὕπνο καὶ στὴ σιωπή. Τὸ κῦμα ἔσπανε στὴν ἀκρογυαλιά, φωσφορίζοντας γύρ' ἀπὸ τὰ βράχια. Μιὰ μαύρη καραμπλάκα (θαλασσοποῦλι) ψάρευε μέσα στὰ ταραγμένα νερά. Τὰ μαῦρα γουρούνια μρναχὰ δὲν κατακαθίζανε, παρὰ τρέχανε ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ γιὰ τὶς δουλειές τους· ὅσο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, θἄλεγε κανένας πὼς εἴτανε πεθαμμένοι, ἢ πὼς θὰ κοιμώτανε αἰώνια.

Τἀγαπημένο μου καταφύγιο εἴτανε ἀπὸ τὴν πέρα μεριὰ τοῦ χωριοῦ, σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ κόρφου, στὰ πόδια ἑνοῦς βράχου ποὺ ἀποπάνω του κρεμόντανε ἕνα σωρὸ βάτα καὶ κληματσοῦρες. Τὸ λιμάνι εἶχε ἕνα γύρω χουρμαδιὲς κ' ἕνα εἶδος ἄλλα δέντρα ποὺ τὰ λένε πουράο, κατιτὶς ἀνάμεσα συκιὰ καὶ μουριὰ καὶ ποὺ κάνουνε ἕνα λουλοῦδι ἴδιο μεγάλη κίτρινη παπαρούνα μὲ καρδιὰ καφετιά. Μεριὲς μεριὲς ξεφυτρώνανε κάτι βράχια ἀπάνω στὸν ἄμμο: Τὸ λιμάνι εἶναι γιομᾶτο νερὸ ὥς ἀπάνω καὶ τὰ κύματα κλώθανε, ζεστὰ σὰ νἄτανε θερμός, ἴσαμε τὰ γόνατά μου, παίζοντας μὲ τὶς καρυδόφλουδες, ὅπως στὰ δικά μας μέρη ἡ θάλασσα παίζει μὲ τὰ παλιὰ μαδέρια, μὲ τὰ θαλασσοχόρταρα καὶ μὲ τὶς μποτίλιες. Τὶς ὧρες π' ἀποτραβηότανε ἡ θάλασσα, διαμάντια καὶ μαργαριτάρια, χρώματα καὶ σχήματα ποὺ νὰ σοῦ φύγῃ ὁ νοῦς, στριφογυρίζανε ἀνάμεσα στὰ πόδια μου· ἤθελα νὰ τὰ πιάσω· μοῦ ξεφύγανε· σὰν κατάφερνα νὰ τ' ἁρπάξω, ἔβλεπα πὼς εἴτανε πότε πότε πειὸ ὡραῖα ἀπ' ὅτι εἶχα δῆ ἴσαμε τότε: κοχύλια καμωμένα γιὰ νὰ στολίσουνε μιὰ βιτρίνα, ἢ γιὰ νὰ δεθοῦνε μὲ χρυσάφι καὶ νὰ στολίσουνε τὰ δάχτυλα κάποιας ὄμορφης γυναίκας· κι' ἄλλη φορά, κάποιας ἄπιαστης ἀθέρας ἀπὸ χρωματισμέγον ἄμμο: τρίμματα ἀπὸ βράχο ἢ χοχλάδα ποὺ μόλις στεγνώνανε, χλωμιάζανε, ξεθωριάζανε, καὶ γινότανε σὰν τὰ συνηθεισμένα χαλίκια ποὺ στρώνουνε τὰ μονοπάτια στὰ περβόλια. Ἔτσι ἔπαιζα, ὧρες πολλές, σὰν μωρὸ παιδί, μέσα στὸν ἥλιο ποὺ μ' ἔκαιγε ἀλύπητα, βλέποντας τὴν ἀγιάτρευτη ἀμάθειά μου, μὰ μὲ βαθύτατη φχαρίστηση ποὺ μ' ἔκανε νὰ μὴν ντρέπουμαι γι' αὐτή. Στὸ μεταξὺ ὁ κότσυφας (ἢ ὁ τροπικὸς ἀδελφός του) σφύριζε μέσα σὲ χαμόκλαρα, ἀπάν' ἀπὸ τὸ κεφάλι μου.

Λίγο παραπέρα, στὸ στρίψιμο τοῦ λιμανιοῦ ἕνα λεπτὸ κορδόνι νερὸ ἔτρεχε μέσα σὲ κάποια σπηλιά, κι' ἀπὸ κεῖ χυνότανε στὴ θάλασσα ἀπὸ μιὰ σκάλα ποὺ σχεδιάζανε τὰ βράχια. Κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα τὰ ρέματα εἰσχωρούσανε ἴσαμε τὸ βάθος τῆς σπηλιᾶς, κ' εἶχε τέτοια δροσιὰ κεῖ μέσα ποὺ λὲς καὶ βρισκότανε ἄνθρωπος μέσα στὸν παράδεισο. Τὸ μπάσιμό της ἄνοιγε πρὸς τὴ γαλανὴ θάλασσα ποὺ εἴτανε ἀραγμένο τὸ καράβι μας μὲ τὴν τέντα του καὶ μὲ τὰ γελαστὰ χρώματά του. Ἀποπάνω ἀπ' τὴ σπηλιὰ εἴτανε ἕνας θόλος ἀπ' αὐτὰ τὰ δέντρα, τὰ πουράος, καί πειὸ ψηλὰ ἀκόμα, οἱ φοινικιὲς σαλεύανε τὰ γυαλιστερὰ ριπίδια τους, ὅμοιες μὲ κάποιον μεγάλο ποῦχα δεῖ, στολισμένο μὲ σπαθὶ γύρω στὸ κεφάλι του σὰν νἄβαζε ἀχτίδες! Γιατὶ σὲ τοῦτο τὸ μέρος τοῦ κόσμου, ἀπάνω σὲ μιὰ γλῶσσα χαμηλὴ στεριὰ στὰ πόδια τῶν βουνῶν, τὰ μελτέμια χυμίζουν μέσα στὸ λιμάνι τοῦ Ἀνωχὸ σὰν ἕνα ρέμα ποὺ δὲ μπορεῖ τίποτα νὰ τοῦ κόψῃ τὴ δύναμη καὶ τὴν τρομερὴ γληγοράδα, καὶ ποὺ φέρνει μιὰν οὐράνια δροσιά.

Μιὰ μέρα βρισκόμουνα στὴ στεριά, μέσα στὸ λιμάνι μαζὶ μὲ τὴ γυναίκα μου καὶ μὲ τὸ μάγερα τοῦ καραβιοῦ ἐκτὸς ἀπ' τὸ καράβι ποὺ εἴτανε φουντάρισμένο (ἀγκυροβολημένο) λίγο παραπέρα, ἕνα κἂν δυὸ θαλασσοπούλια, καὶ τ' ἀδιάκοπο βούισμα τἀνέμου καὶ τῆς θάλασσας, ἡ ὄψη τοῦ κόσμου εἴτανε ἔρημη ὅπως στὴν προϊστορικὴ ἐποχὴ ἡ ζωὴ νόμιζες πὼς ἀπολιθώθηκε, κι' αὐτὸ τὸ αἴσθημα τῆς μοναξιᾶς σὲ ξεκούραζε. Ἄξαφνα, τὸ μελτέμι (*) χύμιξε μέσα στὸ μπουγάζι (στενὸ) κι' ἀναμπαμπούλιασε τὴ θάλασσα, ρίχτηκε στὰ φύλλα τῆς φοινικιᾶς ποὔτανε ἀποπάνω ἀπ' τὴ σπηλιὰ καὶ τὰ σάρωσε. Γιὰ κοίτα κεῖ ἀπάνω ποὺ σμίγανε τὶς κορφές του δυὸ χουρμαδιὲς βρισκότανε ἕνας ἀράπης, καθισμένος δίχως νὰ σαλέψῃ, σὰν εἴδωλο, καὶ μᾶς παραφύλαγε. Μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ τὸ δένδρο ἔκλεισε ξανὰ καὶ ἡ ὀπτασία χάθηκε. Αὐτὴ ἡ ἀνακάλυψη πὼς ὑπῆρχαν ἄνθρωποι ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας, σ' ἕνα μέρος ποὺ νομίζαμε πὼς εἴμαστε ὁλομόναχοι, οἱ σπιοῦνοι μᾶς ποὺ κἀθόντανε ἐκεῖ ψηλὰ δίχως νὰ σαλέψουν, κι' ἡ σκέψη πὼς ἴσως μᾶς παραφυλάγανε ἔτσι κάθε ὥρα καὶ στιγμή, ὅλα αὐτὰ κάνανε ὥστε νὰ περάσῃ μιὰν ἀνατριχίλα τὰ κορμιά μας.

(*) Σ' αὐτὰ τὰ μέρη φυσοῦνε ἄνεμοι δυνατοὶ ποὺ τοὺς λένε ***περιοδικούς***.

Ἡ κουβέντα μας σταμάτησε. Ὅσο γιὰ τὸ μάγερα δὲν πάτησε πειὰ ποτὲς τὸ ποδάρι του στὴ στεριά, καὶ δυὸ φορὲς ποὺ ἔτυχε ἀργώτερα νὰ ξεπέφτῃ (*) τὸ καράβι καὶ κόντευε νὰ πέσῃ ἀπάνω στὰ βράχια, κάναμε γοῦστο μὲ τί προθυμία ἔβαζε κι' αὐτὸς χέρι καὶ βοήθαγε στὶς μανοῦβρες, ὄντας σίγουρος πὼς ὁ χάρος τὸν περίμενε ἂν πατοῦσε στὴ στεριά. Ἕναν χρόνο ὑστερώτερα, στὸ Ζιλμπέρ, ὅλα αὐτὰ τὰ μυστηριώδη πράματα ξεκαθαρίσανε μονάχα τους: Ἐκεῖνοι οἱ ἀράπηδες βγάζανε ἀπ' τὰ δέντρα τὸ λεγόμενο κρασὶ τῆς χουρμαδιᾶς, πράμα ποὺ ἀπαγορεύει ὁ νόμος, καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ ἄνεμος μᾶς τοὺς ξεσκέπασε ξαφνικά, ἐκεῖνοι θὰ τὰ χάσανε πειὸ πολὺ κι' ἀπὸ μᾶς.

Ἀπὸ πάνω ἀπ' τὴ σπηλιὰ καθότανε ἕνας γέρος ψαρομάλλης καὶ μελαγχολικός, ποὺ τὸν λέγανε Ταρὶ Κοφφίν. Εἴτανε γεννημένος στὸ Ὀαχού, στὰ νησιὰ τοῦ Σάντβιχ, κ' εἶχε ταξειδέψῃ σ' ὅλες τὶς θάλασσες στὰ νειάτα του μέσα στὰ ἀμερικάνικα καράβια ποὺ ψαρεύανε τὶς φάλενες· αὐτή 'τανε ἡ αἰτία ποὺ τὸν φωνάξανε μ' αὐτὸ τὄνομα, ποὔξαιρε καὶ τὰ ἐγγλέζικα καὶ ποὺ στάθηκε ἄτυχος στὴ ζωή του γιατὶ εἴτανε ἀθῶος ἄνθρωπος. Ἐπειδὴ ἕνας καπετάνιος, ἀπὸ τὸ Νιοῦ-Μπέτφορ, τὸν πῆγε στὴ Νούκα-Χίβα, καὶ κεῖ τὸν ἄφησε ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρωποφάγους· ὁ παληάνθρωπος τὄκανε αὐτὸ γιὰ νὰ κλέψῃ τὰ λίγα λεπτὰ ποὔχε βάλει στὴ μπάντα ὁ φουκαρᾶς. Στὴν ἀρχὴ ἡ ζωή του κρεμότανε ἀπὸ μιὰ τρίχα. Ἀπ' τὸ φόβο κι' ἀπ' τὶς ἀγωνίες φαίνεται πὼς τρελλάθηκε· δὲ ξαίρω πῶς τὸν γλύτωσε ἕνα παιδί, κι' ἔτσι ξέφυγε καὶ πάλι, παντρεύτηκε στὸ νησὶ τοῦτο δῶ ποὺ βρισκόμαστε, καὶ τώρα εἴτανε χῆρος, μ' ἕναν γυιὸ παντρεμένον καὶ μ' ἕνα ἐγγονάκι. Μὰ ὁλοένα θυμότανε τὴν Ὀαχοὺ καὶ δάκρυζε ἀπὸ τὴν ἀγάπη του· γιαὐτὸν ἐκεῖ εἴτανε τὸ βασίλειο τοῦ χοροῦ, τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τοῦ γλεντιοῦ. Τί θἄλεγε ἄραγε ἂν πήγαινε πίσω κι' ἔβλεπε πόσο τὴν ἀλλάξανε τὰ χρόνια, μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴ πολιτεία τοῦ Χονολουλοῦ, μὲ τὸ παλάτι καὶ τὴ φρουρὰ ποὺ τὸ φύλαγε, μὲ τὸ μεγάλο ξενοδοχεῖο, μὲ τὴν ὀρχήστρα πῶπαιζε μὲ κεῖνα τὰ ξωτικὰ ὄργανα· τί θἄλεγε βλέποντας πόσο εἴχανε καταντήσει τὰ σπάνια τὰ μελαχροινὰ πρόσωπα καὶ πόσο εἴχανε πληθύνει τὰ ἄσπρα, τ' ἀγαπημένο του χῶμα νὰ πουλιέται γιὰ νὰ μεταμορφωθῆ σὲ ζαχαλοκαλαμιῶνα, τὴ ράτσα

(*) Νὰ παρασύρετε ἀπὸ τὰ ρεύματα.

του νἄχει σκεδὸν σβύσει κι' οἱ τελευταῖοι ντόπιοι, γιομᾶτοι λεπρα, κοίτουνται πεταμένοι ἀνάμεσα στὰ κύματα καὶ στὰ βράχια τοῦ Μολακέ;....

Ὁ Ταρὶ εἴτανε φτωχός, καὶ τὸ σπίτι του φτωχό. Μὰ ὁ Ταρὶ δὲν πολυκαθότανε μέσα κεῖ, γιατὶ βόσκαγε τὰ πρόβατα τοῦ κάβου. Μπορῶ νὰ σᾶς δώσω λίστα τί εἶχε μέσα στὸ σπίτι του: τρία μικρὰ βαρέλια, ἕνα τενεκεδένιο μεγάλο κουτὶ ἀπὸ μπισκότα, μιὰ κατσαρόλα, ἕνα σωρὸ κοῦπες ἀπὸ καρῦδες, ἕνα φανάρι καὶ τρεῖς μποτίλλιες μὲ λάδι, καὶ κάτι παλιοκούρελλα ριγμένα ἀπάνω στὰ δοκάρια τῆς σκεπῆς.

Ἀπὸ τὴν πρώτη φορὰ ποὺ γνωριστήκαμε μ' αὐτὸν τὸν ἐξόριστο, μὲ συμπάθεισε πολὺ χωρὶς καλὰ καλὰ νὰ ξέρῃ τὸ γιατί, μοὔδωσε νὰ φάω ἀραποκαρῦδες, καὶ μὲ πῆγε νὰ μοῦ δείξῃ τὸ σπίτι του, τὴ μόνη διασκέδαση ποῦχε νὰ μοῦ προσφέρῃ Ἀγαποῦσε τοὺς «Ἀμερικάνους» ὅπως τοὺς ἔλεγε, καὶ τοὺς «Ἴγγλισμεν», μὰ συχαινότανε τοὺς «Φραντσέζους»· μάλιστα μᾶς ἐξηγήθηκε πὼς ἂν μᾶς ἔπερνε γιὰ Φραντσέζους, δὲ θὰ μᾶς ἔδινε καθόλου καρῦδες καὶ δὲ θὰ βλέπαμε τὸ σπίτι του. Τὴν ἀντιπάθειά του γιὰ τοὺς Φραντσέζους μπορῶ νὰ τὴν ἐξηγήσω λίγο πολύ, μὰ δὲ μπορῶ νὰ ἐξηγήσω τὴ συμπάθειά του γιὰ τοὺς Ἀγγλοσάξωνες.

Τὴν ἄλλη μέρα μοῦ κουβάλησε ἕνα γουροῦνι, κ' ὕστερ' ἀπ' λίγες μέρες ποὺ βγήκαμε στὴ στεριά, ἀκόμα ἕνα. Δὲ ξαίραμε ἀκόμα τὰ συνείθια τῶν νησιῶν καὶ συγκινημένοι ἀπὸ τὴν ἀνοιχτοχεριὰ αὐτονοῦ τοῦ φτωχοῦ ἀνανθρώπου, ποὺ στερούτανε γιὰ νὰ μᾶς κάνῃ δῶρο ἀρνηθήκαμε νὰ δεχτοῦμε τὸ δῶρο του. Ἂν εἴτανε ὁ Ταρὶ ἀπὸ τὰ νησιὰ τῆς Μαρκίζας, δὲν θὰ τὸν ξαναβλέπαμε ποτές. Ἤξερα ἀπ' τὴν προσβολὴ ποὺ τοῦ κάναμε· μὰ ἐπειδὴ εἴτανε αὐτὸς ποὺ εἴτανε, ὁ πειὸ πρᾶος ἄνθρωπος, ὁ πειὸ σακατεμένος ἀπ' τὴ δυστυχία, ὁ πειὸ μελαγχολικός, ἐκδικήθηκε μ' ἕνα τρόπο ποὺ μᾶς πλήγωσε ἑκατὸ φορὲς πειὸ βαθειά: Μόλις εἶχε ξεμακρύνει ἀπ' τὸ καράβι ἕνα μονόξυλο μὲ ἑννιὰ ἀράπηδες ποὺ εἴτανε ὅλοι-ὅλοι οἱ ντόπιοι κι' εἴχανε ἔρθῃ νὰ μᾶς ἀφήσουν γειά, ἀπ' τὴν ἄλλη μπάντα τοῦ καραβιοῦ ἄραξεν ἕνα ἄλλο μονόξυλο. Εἴτανε ὁ Ταρί, κ' ἄργησε νἄρθῃ γιατὶ δὲν εἶχε δική του βάρκα καὶ μὲ χίλια δυὸ βάσανα κατάφερε νὰ δανειστῆ μιὰ ξένη. Εἴτανε μονάχος (ὅπως δὰ πάντα), γιατὶ εἴτανε ξένος μέσα στὸ νησὶ καὶ πολὺ θλιμμένος γιὰ νὰ κάνῃ παρέα. Ὁ προσβλημένος φίλος μου ἔμεινε ἀπάνω στὸ καράβι περισσότερο ἀπὸ μιὰ ὥρα, δὲν ἤθελε νὰ φύγῃ! «Φεύγετε; Δὲ θὰ σᾶς ξαναδῶ πειά, σενιόρο!» ἀναστέναξε. «Τί ὄμορφο καράβι!» φώναξε θαυμάζοντας. Ἔλεγε καὶ ξανάλεγε ὁλοένα γιὰ τὸ γουροῦνι ποὺ δὲν τὸ δεχτήκαμε. «Εἶχα τέτοια χαρὰ νὰ σοῦ φέρνω κανίσκια (*), ἔλεγε· δὲν εἶχα τίποτ' ἄλλο ἀπ' αὐτὸ τὸ γουροῦνι καὶ δὲν τὸ καταδεχτήκατε!» Εἴτανε ἕνας πάμφτωχος ἄνθρωπος, δὲν εἶχε ἄλλα δῶρα νὰ μοῦ δώσῃ! Σπάνια κατάλαβα τὸν ἑαυτό μου τόσο δυστυχισμένον ὅσο τὴν ὥρα κείνη) ποὺ τόν ἔβλεπα νὰ κάθεται κεῖ χάμω, τόσο γέρο, τόσο ψαρομάλλη, ἐξουθενωμένον ἀπὸ μιὰ μοῖρα τόσο βαρειά, μὲ τὴν ὄψη τόσο θλιβερή, κ' ἐγώ, χωρὶς νὰ τὸ θέλω, νὰ φαίνουμαι ἀκατάδεχτος! μὰ τὰ λόγια σ' αὐτὴ τὴν περίσταση δὲ μποροῦνε νὰ ἐξηγήσουνε τίποτα.

Ὁ γυιὸς τοῦ Ταρὶ εἴτανε ὁλοένα γελαστὸς κι' ὁλόϊσος· ἡ γυναίκα του, εἴτανε ἕνα κορίτσι δεκάξη χρονῶν, ὄμορφο, συμπαθητικὸ καὶ σοβαρό, πολὺ ἔξυπνη καὶ μιλοῦσε καλὰ τὰ γαλλικά. Τὸ μικρὸ κοριτσάκι της, ἕνα ζούζουλο μιὰ σταλιά, ἀκόμα στὸ βυζί. Μιὰ μέρα εἶχα τρυπώσει στὴ σπηλιά τους· ὁ Ταρὶ ἔλειπε· βρῆκα μονάχα τὸ γυιό του πῶπλεκε ἕνα τσουβάλι, κ' ἡ Μαντὰμ βύζαινε τὴ Μαντεμουαζέλ. Κάθησα κοντά τους χάμω στὸ χῶμα, κ' ἡ κοπέλλα ἄρχισε νὰ μὲ ρωτᾶ γιὰ τὴν Ἀγγλία· προσπαθοῦσα νὰ τῆς δώσω μιὰ ἰδέα, στοιβάζοντας τὶς καρῦδες ἀπάνω στὶς κατσαρόλες γιὰ νὰ παραστήσω τὰ σπίτια καὶ νὰ τὶς περιγράψω ὅσο μποροῦσα καλύτερα μὲ λόγια καὶ μὲ νοήματα τὸν πολὺ κόσμο ποὺ φωλιάζει μέσα στὶς πολιτεῖες, τὴν πεῖνα, τὴν ἀδιάκοπη δουλειά. «Δὲν ἔχει ἐκεῖ ἀραποκαρυδιές; δὲν ἔχει ποποά;» μὲ ρώτησε; Τῆς εἶπα πὼς ἔκανε πολὺ κρῦο καὶ μὲ χειρονομίες ζωηρὲς πάσχισα νὰ τῆς δώσω νὰ καταλάβῃ. Μὰ κείνη καταλάβαινε πολὺ καλά· μοὔπε πὼς αὐτὸς ὁ τόπος θἄτανε πολὺ κακὸς γιὰ τὴν ὑγεία, καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ ἀπόμεινε πολὺ σκεφτική, ὀνειρευόμενη αὐτὴ τὴν ἄγνωστη καὶ θλιβερὴ ζωή. Αἰσθανότανε λύπη, γιατὶ ξύπναγε μέσα της κάποια ἄλλη σκέψη πῶχουνε πάντα στὸ μυαλό τους οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Μαρκίστας: Ἄρχισε μ' ἕνα πικρὸ χαμόγελο καὶ μὲ τὰ μάτια γιομᾶτα μελαγχολία, νὰ θρηνεῖ γιὰ τὸ χαμὸ τῆς

(*) Δῶρα.

ράτσας της: «Ἐδῶ χάμου, δὲν ἔχει πειὰ Κανάκους» εἶπε, καὶ ξεκολλῶντας τὸ μικρὸ ἀπ' τὸ βυζί της, μοῦ τῶδειξε κρατῶντας τὸ μὲ τὰ δυό της χέρια «Κοίτα,—ἕνα μωρὸ σὰν κι' αὐτό. κι' ὕστερα πέθανε. Ὅλοι οἱ Κανάκροι πεθαίνουνε Ὕστερα πειὰ τίποτα.» Κεῖνο τὸ χαμόγελο, κείνη ἡ μητέρα ποὔτανε παιδὶ ἀκόμα προσφέροντάς μου σὰν παράδειγμα αὐτὸν τὸ μικρούτσικο καρπὸ τῆς κοιλιᾶς της καὶ τοῦ αἱμάτου της, μὲ συγκινήσανε κατὰ ἕνα παράξενον τρόπο· ἐκφράζανε κάποια ἀπελπισία τόσο ἥσυχη! Στὸ μεταξύ, ὁ ἄντρας δούλευε τὸ τσουβάλι του, ὁλοένα χαμογελῶντας· καὶ τὸ ἀθῶο νήπιο τίναζε θέλοντας νὰ φτάξῃ κάποιο βάζο μὲ κομπόστα, ποὺ τῶχα πάει δῶρο στὴ σπηλιά τους. Καὶ μέσα στὸ δρόμο τοῦ καιροῦ κοίταζα ἀπὸ τώρα τὴν τύχη τους, ὅμοια σ' ὅλα μὲ τὴ δική μας, τὸ θάνατο π' ἀνέβαινε σὰν πλημμύρα, καὶ τὴ μέρα ποὺ εἴτανε κιόλας γραμμένη, ποὺ δὲν θὰ ὑπάρχει πειὰ μήτε Μπερτάνι, μήτε φυλὲς καμμιᾶς λογῆς, μήτε βιβλία, μήτε ἀνθρῶποι γιὰ νὰ τὰ διαβάζουνε.

Διασκευὴ **Φ. Κ.**

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΣΦΑΚΙΩΝ)

ΤΟ ΠΕΘΥΜΙΟ

Πότε θὰ κάμη ξαστεριά,
Πότε θὰ Φλεβαρίσῃ,
Νὰ πάρω τὸ ντουφέκι μου
Τὸ περδικόπανό μου (*)
Καὶ ν' ἀνεβῶ στὸν Ὁμαλό,
Στὴ στράτα τοῦ Μουσούρη,
Νὰ στέσω τὸ καλύβι μου,
Στὸν καθαρὸν ἀέρα.
Καὶ πότε λίγο χαμηλὰ
Νὰ κάμω μιὰ σπεράδα (**)
Νὰ βρῶ δικοὺς κι ἀδερφοντοὺς (***)
ψωμί, κρασὶ νὰ φέρουν,
Κι ἂ λάχῃ ἐχτρὸς νὰ παίξωμε
Σημάδι μὲ σημάδι,
Νὰ κάνω μάνες δίχως γυιούς,
Γυναῖκες δίχως ἄντρες,
Κι ἂν κάμω καὶ τὴν ἀγαπῶ
Τὰ μαῦρα νὰ φορέσῃ...

Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ τοῦ κ. **ΝΙΚ. Σ. ΚΙΝΟΠΟΥΛΟΥ**

(*) σκέπασμα χρωματιστὸ (**) περίπατο (***) ἀδελφοποιτούς.

Θ. ΣΟΛΟΓΟΥΜΠ

ΤΟ ΑΡΝΑΚΙ

ΔΙΗΓΗΜΑ

ἡν ἡμέρα ἐκείνη στὸ χωριὸ Χοτιμίριτσι ἑώρταζεν ὁ προφήτ' Ἠλίας. Ἔφθαναν ἀπὸ τὰ περίχωρα οἱ πανηγυριώτες κι' οἱ πανηγυριώτισες προσκυνοῦσαν, ἔτρωγαν καὶ ἔπιναν καὶ γλεντοῦσαν μιὰ μέρα, δυὸ μέρες, τρεῖς μέρες ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι.

Ὁ Βλάσης, πλούσιος χωρικός, ἄρχιζε λίγες μέρες πρίν· ἑτοίμαζε μπίρα, ἀγόραζε οὖζο καὶ ἔσφαξε ἕνα ἀρνί.

Ὅταν πῆρε τὸ μαχαῖρι κ' ἐπῆγε νὰ σφάξῃ τὸ ἀρνί, τὰ παιδιά του, ἡ Ἀνίσκα καὶ ὁ Σιέγκας, τὸν ἀκολούθησαν καὶ στάθηκαν νὰ ἰδοῦν. Ἡ Ἀνίσκα τελείωνε τὰ πέντε χρόνια, ὁ Σιέγκας ἔμπαινε στὰ τέσσερα, καὶ καθετὶ ἦταν γιὰ τὰ δυὸ παιδιὰ καινούργιο καὶ διασκεδαστικό.

Τὸ ἀρνὶ ἦταν κάτασπρο σὰν τὰ μαλλιὰ τῶν παιδιῶν, ποὺ στέκονταν κρατούμενα ἀπὸ τὸ χέρι, καὶ ἔβλεπαν μὲ ἀπορία ἀνοίγοντας μεγάλα τὰ μάτια τους. Τ' ἀρνὶ ἐφώναζε, ἔπειτα ἔτρεξε τὸ αἷμα, κόκκινο καὶ πηχτὸ αἷμα. Ὤ, τί διασκεδαστικὸ ποὺ ἦταν!...

Μὰ οἱ φωνὲς τῶν παιδιῶν, ἡ παρουσία τους, ἐνοχλοῦσε τὸν πατέρα, καὶ τὰ μάλωσε, καὶ τὰ παιδιὰ ἔφυγαν γελῶντας.

Ὁ πατέρας πῆγε στὸ χωράφι, ἡ μητέρα φρόντιζε γιὰ τὸ νοικοκυρειό, καὶ τὰ παιδιὰ ἔπαιζαν στὴν αὐλή.

Καὶ ἡ Ἀνίσκα εἶπε τοῦ Σιέγκα:

— Σιέγκα, παίζομε τὸ ἀρνάκι;

Ὁ Σιέγκας ἄρχισε νὰ γελᾷ καὶ μισοεῖπε, — γιατὶ δὲν μποροῦσε ἀκόμη νὰ μιλήσῃ καθαρά:

— Παίζομε. Ἐγὼ θἄμαι τὸ ἀρνάκι.

— Ναί, εἶπε ἡ Ἀνίσκα ἐσὺ θἄσαι τὸ ἀρνάκι, κι' ἐγὼ θὰ κάνω ἀπάνω στὸ λαιμό σου μὲ τὸ μαχαῖρι τσὶκ—τσίκ.

Ἔφθαναν οἱ πανηγυριώτισσες καὶ προσκυνοῦσαν

Καὶ θὰ τρέξῃ αἷμα, ρώτησε ὁ Σιέγκας, κόκκινο καὶ πηχτό;

Θὰ τρέξῃ αἷμα, εἶπε ἡ Ἀνίσκα.

Καὶ γελοῦσαν καὶ τὰ δυὸ γεμᾶτα ἀπὸ χαρά.

— Καὶ ποῦ θὰ βροῦμε μαχαῖρι; ρώτητε ὁ Σιέγκας.

— Θὰ βροῦμε, ἀποκρίθη ἡ Ἀνίσκα, θὰ τὸ πάρωμε τῆς μαμᾶς.

Καὶ μπῆκαν σιγὰ-σιγὰ στὸ σπῆτι. Ἡ μητέρα δὲν ἄκουσε τίποτε· γέμιζε τὸ φοῦρνο μὲ ξῦλα γιὰ νὰ μαγειρέψῃ καὶ νὰ ψήσῃ πῆτες γιὰ τοὺς παναγυριῶτες. Καὶ τὰ παιδιὰ πῆραν ἕνα μεγάλο, μεγάλο μαχαῖρι, ἀπὸ κεῖνα ποὺ κόβουν τὸ μαῦρο ψωμί— καὶ ἡ μητέρα δὲν τὰ εἶδε. Δὲν εἶχε τώρα καιρὸ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὰ παιδιά.

Καὶ ἔτρεξαν στὴν αὐλὴ καὶ χώθηκαν σὲ μιὰ γωνιά.

— Γρήγορα, κόβε, εἶπε ὁ Σιέγκας.

Καὶ ἄρχισε νὰ στενάζῃ παραπονετικὰ σὰν ἀρνάκι, καὶ ἔπειτα γελοῦσε, κ' ἐγέλασε καὶ ἡ ἀδελφοῦλα του. Τότε ἡ Ἀνίσκα τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸν ὦμο καὶ τὸν ἔρριξε χάμω —καὶ ὁ Σιέγκας ὁλοένα ἐβέλαζε σὰν τὸ ἀρνί.

Καὶ ἡ Ἀνίσκα ἔκοψε μὲ τὸ μαχαῖρι τὸν λαιμὸ τοῦ Σιέγκα —καὶ ὁ Σιέγκας τινάχτηκε καὶ ψυχομαχοῦσε. Καὶ τὸ αἷμα— κόκκινο καὶ πηχτὸ— ἐπήδηξε κ' ἔτρεξε πάνω στὸ ἄσπρο πουκάμισο καὶ στὰ χέρια τῆς Ἀνίσκας. Καὶ ἦταν ζεστὸ καὶ κολλοῦσε.... Ὁ Σιέγκας δὲν κινήθηκε πιά.

— Ἀρνάκι, ἀρνάκι! — ἐφώναξε ἡ Ἀνίσκα κ' ἐγέλασε. Μὰ αἰσθάνθηκε ἔξαφνα ἀνατριχίλα.

— Ἔλα, σήκω! Σιέγκα! ἐφώναξε. Φτάνει πιά! Μὰ ὁ Σιέγκας δὲν ἐκινεῖτο, καὶ τὸ αἷμα σταμάτησε, καὶ τὰ χέρια τῆς Ἀνίσκας κολλοῦσαν... Ὁ Σιέγκας ἦταν ὁλοένα ἀκίνητος, ζαρωμένος καὶ ὅλο ἐσώπαινε — καὶ ἡ Ἀνίσκα ἐτρόμαξε κ' ἔτρεξε μακρυὰ ἀπὸ τὸ Σιέγκα...

Μπῆκε στὸ σπίτι κρυφὰ ἀπὸ τὴ μητέρα της καὶ χώθηκε σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ φούρνου, κ' ἔνοιωσε πὼς ἡ καρδιὰ ἦταν πολὺ βαρειὰ μέσα στὸ στῆθος της. Χώνεται ἡ Ἀνίσκα μέσα στὸ φοῦρνο, κάθεται βουβὴ καὶ τρέμει σύσσωμη. Καὶ τὴν ἔπιασε ἕνας φόβος καὶ μιὰ λύπη καὶ δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ γιατί.

Ἡ μητέρα βάνει φωτιὰ στὸ φοῦρνο. Ἡ Ἀνίσκα τίποτε δὲν ἀκούει, ὁλοένα κάθεται καὶ ὁλοένα σωπαίνει. Βαρειὰ καὶ βιαστικὰ χτυπᾷ ἡ καρδοῦλα της, καὶ τίποτε δὲν βλέπουν τὰ λυπημένα μάτια τῆς Ἀνίσκας.

Τὰ ξύλα ἄναψαν σιγὰ-σιγά, ὁ φοῦρνος ἐγέμισε ἀπὸ καπνό, καὶ ἔπνιξε τὴν Ἀνίσκα.

Καὶ οἱ ψυχὲς τοῦ Σιέγκα καὶ τῆς Ἀνίσκας παρουσιάσθηκαν στὴν πύλη τοῦ Παραδείσου. Οἱ ἄγγελοι ταράχθηκαν καὶ ἔχυσαν δάκρυα, φωτεινὰ σὰν τὰ ἄστρα καὶ δὲν ἤξεραν τί νὰ κάμουν. Τότε ὁ προστάτης ἄγγελος τῆς Ἀνίσκας, φάνηκε μπρὸς στὸν Κύριο καὶ θλιβερὰ τὸν ἱκέτευε:

— Κύριε, πρέπει νὰ παραδώσωμε στὸν Ἐχθρὸ τὸ παιδάκι ποὺ ἔβαψε τὰ χέρια του στὸ αἷμα;

Καὶ ὁ Κύριος, σὰν νὰ ἤθελε νὰ δοκιμάσῃ τὸν ἄγγελον, ἐρώτησε:

— Καὶ ἐπὶ ποῖον θὰ πέσῃ τὸ αἷμα τοῦ ἀθώου;

Καὶ ὁ ἄγγελος ἀπεκρίθη:

— Ἐπ' ἐμέ, Κύριε!

Καὶ ὁ Κύριος τοῦ εἶπε:

— Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖαι ἔχυσαν αἷμα, θὰ λυτρωθοῦν διὰ τοῦ Αἵματός μου, καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐπροκάλεσαν τὴν χύσιν τοῦ αἵματος, θὰ λυτρωθοῦν ἐπίσης δι' Ἐμοῦ. Ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων θὰ ἐπιτευχθῇ μὲ πένθος βαθύ.

Τότε οἱ ἄγγελοι ἀφῆκαν τὴν Ἀνίσκαν καὶ τὸν Σιέγκα νὰ μποῦν στοὺς φωτολουσμένους τόπους καὶ στοὺς κήπους ποὺ εὐωδιάζουν, ὁποὺ ἐπάνω στὰ ἁπαλὰ χόρτα ἀχτινοβολοῦσαν σταλαματιὲς ἀπὸ μέλι καὶ ἔτρεγαν χαρούμενα νερὰ ἀνάμεσα στὶς ὄχθες τὶς φωτεινές.

Μετάφρ. Λ.

ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΟΝ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

ὁ βράδυ ποὺ κάθομαι στὸ μικρὸ καφενεδάκι τοῦ χωριοῦ, κοντὰ στὴν ἀκρογιαλιά, μοῦρχεται στὸ νοῦ μου ἡ σεβάσμια μορφὴ τοῦ μπάρμπα Ἀλέκου, καὶ φτερουγίζοντας τριγύρω μου, μὲ κάνει ν' ἀναπολήσω τὴ ζωή του, τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ καὶ τὴ ζωὴ ποὺ τὴ ζωγράφισε μὲ τόσο ἁπλὲς μὰ καὶ μυριόχρωμες ἀποχρώσεις.

Θεὸς σχωρέσ' τον, μοῦ φαίνεται πὼς τὸν βλέπω καθισμένο σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ μικροῦ καφενείου, ἁπλοντυμένο, μὲ χέρια σταυρωμένα, μ' ὄψη Ἁγίου καὶ μὲ τὸ κεφάλι λίγο σκυμμένο πρὸς τὰ κατω· ποῦ καὶ ποῦ νὰ σκορπᾷ καμιὰ κουβέντα στὴν παρέα του, ν' ἀκούῃ προσεχτικά, νὰ συμπονῇ στὸ πόνο, νὰ παρηγορῇ στὸ παράπονο:

— Αὐτὰ ἔχει ὁ κόσμος, κουμπάρε Δημήτρη.

Καὶ πάλι ἔρριχνε τὸ βλέμμα του κάτω καὶ σιωποῦσε.

Σηκωνόταν πολὺ πρωΐ, ἔφερνε μιὰ βόλτα στὴν ἀκρογιαλιὰ κι' ὕστερα ἀργὰ-ἀργὰ ἔμπαινε στὴν ἐκκλησιά.

Εἶχε γυρίσει ὅλα τὰ μέρη τοῦ νησιοῦ· ἡ χαρά του ἦταν νὰ ψέλνῃ στὶς λειτουργιές, στὰ ξωκκλήσια. Σχεδὸν κάθε κυριακὴ χαράματα θἄβλεπες ὁλόκληρη παρέα συγκεντρωμένη στὴ θέση «καλὸ πηγάδι» ἔξω ἀπ' τὸ χωριὸ νὰ ξεκινᾷ γιὰ κάποιο ξωκκλησι: Ὁ παπᾶς μπροστὰ καβάλα στὸ γαϊδουράκι μ' ὅλα τὰ πράματα· ἔπειτα ὁ μπάρμπα-Ἀλέκος κουκουλομένος μ' ἕνα φτωχικὸ μεγάλο πανωφόρι, μ' ἕνα ραβδὶ στὸ χέρι καὶ πίσω τὸ συγγενολόϊ· ποὖχε τάξει νὰ λειτουργήσῃ συνήθως στὸν Ἅϊ Νικόλα τοῦ Κάστρου, γιὰ τὸν ἐρχομὸ κάποιου καπετάνιου, ποὖχε ἀργήσει νὰ ρθῇ. Ἡ συντροφιὰ βάδιζε ἀργά· κάποτε ὁ μπάρμπα-Ἀλέκος ἔμπαινε στὴ κουβέντα, ἔλεγε κάτι κι' ἀμέσως σιωποῦσε.

Ἡ παρέα σταματοῦσε στὴν κορφὴ τοῦ βράχου τοῦ Κάστρου, στῆς «ἀναγκιᾶς τὸ κανόνι» ποὺ λένε· ξεφόρτωναν τὸ γαϊδουράκι, ἑτοιμαζόντουσαν κι' ἔμπαιναν εὐλαβικὰ στὴν ἐκκλησιὰ νὰ λειτουργηθοῦν, ἐνῷ ὁ ἥλιος ἔρριχνε τὶς πρῶτες ἀχτίδες του στὸ τζάμι τοῦ ξωκκλησιοῦ.

Ὅταν τελείωναν, καθόντουσαν ὅλοι σ' ἕνα κύκλο καὶ «κολάτσιζαν» κι' ὕστερα ἡ θειὰ Μαλὼ ἢ ὁ μπάρμα-Δημήτρης θἄλεγαν κἄτι ντόπιο σὰ παραμυθι νὰ ποῦμε γιὰ τοὺς Καστρινούς, γιὰ τὸ ἕνα γιὰ τἄλλο γιὰ τὰ δικά τους.

Ἡ ζωὴ τοῦ χωριοῦ ἦταν ἡ ζωή του, κι' οἱ παλμοὶ τῆς καρδιᾶς τῶν συγχωριανῶν του ἦταν παλμοὶ δικοί του, γιατὶ εἶχε ζήσει μαζί τους σὰν ἀδερφὸς κι' ἀπ' ὅλα τοὺς εἶχε νοιώσει, εἶχε συγκινηθῆ.

Καὶ τώρα ρίχνω ἕνα λόγο στὴ παρέα μου.

— Θεὸς σχωρέσ' τον, εἶπε ἕνας, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος θὰ μοῦ μείνῃ ὡς ὅτου νὰ πεθάνω· ἀλήθεια σὰν ἅγιος ἦταν ὁ μακαρίτης, εἶχα μιλήσει πολλὲς φορὲς μαζί του.

— Κι' ἐγὼ τὸν ἔφτασα εἶπ' ἕνας ἄλλος· σὰν ἐρχόταν βράδυ-βράδυ ἡ τράτα μὲ τὰ ψάρια κι' ὁ κόσμος ἔτρεχε νὰ προφτάσῃ, αὐτὸς τελευταῖος σγκωνώταν ἀπ' τὴ καρέκλα καὶ πλησίαζε τὴ βάρκα:

— Ἔ! κουμπάρε Νικολό, ἔχει τίποτα;

— Κἄτι μαριδίτσες μπάρμπα-Ἀλέκο περίσσεψαν, δὲν ἐρχόσουν βλογημένε προτήτερα! εἶχα καλὰ ψάρια. Ἔπερνε ἑκατὸ δράμια μαρίδες καὶ τραβοῦσε γιὰ τὸ σπίτι. Πολὺ φτωχὸς ὁ μακαρίτης, δυστυχοῦσε τὸ σπίτι του. Ἔχει καὶ ἀδερφὲς μ' ἀκόμα ἔτσι μένουν, δὲν ἀξιώθηκε νὰ τὶς παντρέψῃ· μὰ τί παντριὰ νὰ κάμουν; ποῦ προικιά; στερεύουνταν καὶ τὸ ψωμί.

— Ἅγιος ἄνθρωπος εἶπε τρίτος: μιὰ φορὰ ἤμασταν παρέα, καὶ λόγο στὸ λόγο ἤρθαμε στὰ οἰκογενειακά· τοὖπα τὸν πόνο μου, κι' αὐτὸς ἔβγαλε καὶ μοῦδωσε ἕνα εἰκοσιπεντάρικο· γιὰ μένα ἦταν σωτήριο κεῖνο τὸν καιρό. Τί κάνεις μπάρμπα-Ἀλέκο τοῦ λέω.

— Δὲν πειράζει παιδί μου, μοῦ εἶπε αὐτὲς τὶς μέρες ἔχω λεπτά, κάνε κι' ἐσὺ τὴ δουλειά σου.

Κ' ὕστερα ἔρριξα τὸ βλέμμα στὴ προτομή του: κοιμήσου γαλήνια μπάρμπα-Ἀλέκο, δὲ πέθανες, ζῆς καὶ θὰ ζῆς ἀφοῦ ζοῦν καὶ χτυποῦν ἀκόμα οἱ παλμοὶ τῆς ζωῆς σου κι' ἀφοῦ τοὺς ξέχυσες τόσο πιστὰ στὸ ἔργο σου, ποὺ ἀναβρύζουν σὰ κρουσταλένιο νερὸ καὶ συναντιοῦνται καὶ γένονται ἕνα μὲ τοὺς παλμοὺς τῆς ζωῆς τῶν συγχωριανῶν σου.

Κι' ἐκεῖνος κύτταζε ἀδιάκοπα τὸ χωριὸ μὲ τὰ κάτασπρα σπίτια ποὺ ὑψώνονται σὰ δυὸ μεγάλες πυραμίδες ἐπάνω στοὺς δυὸ λοφίσκους.

Ζ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα, εἶχ᾽ ἔρθει, σ᾽ αὐτὸ τ᾽ ἀλαργινὸ χωριουδάκι, ποὺ τ᾽ ἄσπρα του σπιτάκια σκαρφάλωναν θαρρετὰ στὴν πευκόφυτη βουνοπλαγιά, χλωμός, ἀδυνατισμένος, μιὰ σκιὰ τοῦ ἰδιανοῦ τοῦ ἑαυτοῦ του!

Μὲ τί καρδιοχτῦπι, μὲ τί κρυφὸ πόνο κι᾽ ἀφανέρωτη ἀπογοήτεψη, τὸν συνόδεψε ἡ μάνα του σ᾽ αὐτό του τὸ ταξεῖδι!

Περάσανε δυὸ μῆνες κιόλας... Καὶ στὸ διάστημα αὐτὸ ἡ κατάστασή του βελτιώθηκε ὥς τὸ σημεῖο ποὺ ἡ κ. Σισάνη, ἡ μάννα του, ἀποφάσισε νὰ τὸν ἀφήσῃ ἐκεῖ καὶ νὰ γυρίσῃ πίσω, κοντὰ στ᾽ ἄλλα της παιδιὰ πού, σὰν μικρότερα εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἐπίβλεψή της.

Μ᾽ ἄφησε τάχα τὸ Θέμη της σὲ ξένα χέρια;

Ἡ θειὰ Μέλπω, δευτεραξάδερφη τοῦ κ. Σισάνη ἀπὸ τὴ μάννα του ποὺ ἦταν ἀπὸ κεῖνο τὸ χωριό, ἤτανε τόσο καλή, τόσο περιποιητική. Ἄσε ἡ κόρη της, ἡ Ἀννέτα!

Αὐτή, μωρὲ μάτια μου, καὶ στὴ φωτιὰ νὰ τῆς λέγανε θάπεφτε γιὰ τὸν «ξάδερφό της ἀπὸ τὴν Ἀθήνα»!

«Ὁ ξάδερφός μου τοῦτο... ὁ ξάδερφός μου κεῖνο...» Πάντα κι᾽ ὁλοῦθε ὁ ξάδερφος!

Κ᾽ ὕστερα, ὅταν πῆρε πιὰ καλυτέρεψη καὶ μπόρεσε νὰ βγαίνῃ δίχως φόβο, τὸν συνόδευε στοὺς περιπάτους του, πήγαιναν, μαζύ, στὶς καταπράσινες καὶ μυρωμένες ἐξοχὲς καὶ τοῦ ἔλεγε, μὲ μιὰ χαριτωμένη ξεγνοιασιά, κάποιο ἔξυπνο θρύλο γιὰ τὶς τοποθεσίες ποὺ ἐπισκέπτονταν, ἢ π᾽ ἀντίκρυζαν ἀπὸ μακρυά.

Τὰ ὄμορφα βράδυα καθόντανε στὸν κῆπο, κοντὰ στὴν τετράγωνη στέρνα μὲ τὰ χρυσόψαρα, ἀνάμεσα στὶς ἀνθισμένες τριανταφυλλιές.

Ἐκεῖνος διάβαζε κάποιο ἀπὸ τὰ ὤμορφα βιβλία ποὺ εἶχε φέρει μαζύ του ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Διάβαζε μὲ φωνὴ κρουστή, ἀργὴ καὶ ἤρεμη, μ᾽ ἕναν τρόπο ποὺ τήνε γοήτευε, σταματώντας κάποτε γιὰ νὰ τῆς ἐξηγήσῃ μιὰ φράση, ἢ κάποια λέξη δυσκολονόητη...

Τότ᾽ ἐκείνη παρατοῦσε τὸ πλέξιμο τῆς κάλτσας ἢ τῆς δαντέλλας της, κι᾽ ἀφοκραζότανε, κοιτώντας τον στὰ μάτια δειλά, σὰν τὸ βλέμμα του νὰ μαγνήτιζε τὸ δικό της, σὰν ἡ πνοή της νὰ κρεμόταν ἀπὸ τὰ χείλη του!

Ἄ! πόσο παράξενα φάνταζε ἡ σκοτεινή του σιλουέττα στὸ φωτεινὸ φόντο ποὺ ἔπλεκε τὸ φῶς τῆς λάμπας, καθὼς ἤτανε βαλμένη σχεδὸν πίσ᾽ ἀπὸ τὶς πλάτες του!

Κι᾽ ἄλλοτε πάλι πλανιόντανε, κάτου ἀπὸ τ᾽ ὠχρὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, στὰ στενὰ δρομαλάκια τοῦ περβολιοῦ, ἀνασένοντας τὶς μεθυστικὲς πνοὲς τῶν λουλουδιῶν, δροσιᾶς καὶ χλόης, ἐνῷ ἡ σκιές τους ἀγκαλιαζόντανε, μυστικά, ἀνάμεσα στὶς βαρυφορτομένες πορτοκαλιές...

Ἐκεῖνος ἔμπαινε στὰ εἰκοσιτρία, ἐκείνη ἄφηνε τὰ δεκαφτά.

* * *

Εἶχ᾽ ἔρθει κατὰ τὰ μέσα τῆς ἄνοιξης. Τώρα ζ᾽γωνε τὸ χινόπωρο. Τὰ πρῶτα σκοῦρα σύγνεφα, κάποια λιγόστιγμη διαβατικὴ μπόρα, τὸ φυλλορρόϊσμα τῶν δένδρων, ἡ κούραση, ἡ χαύνωση ὕστερ᾽ ἀπὸ τ᾽ ὀργίασμα τῆς ἄνοιξης καὶ τὴ φλόγα τοῦ καλοκαιριοῦ, σημαδεύανε τὸν ἐρχομό του.

Καὶ στὸ διάστημ᾽ αὐτὸ εἶχαν ἔρθει τόσα γράμματα ἀπὸ τοὺς γονιοὺς τοῦ Θέμη.

Ρωτούσανε, βέβαια, γιὰ τὴν ὑγεία του, γιὰ ἕνα σωρὸ ἄλλες λεπτομέρειες, καὶ ἂν ἦταν ἀνάγκη νὰ γυρίσῃ πάλι ἐκεῖ ἡ μάννα του, γιατὶ ὁ πατέρας του ἤτανε μπλεγμένος μ᾽ ἕνα σωρὸ ὑπόθεσες καὶ τοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ τὶς ἀφήσῃ ὅλες στὴ μέση.

Ὅλ᾽ αὐτὰ τὰ γράμματα ὁ Θέμης τὰ διάβαζε τῆς θείας Μέλπως καὶ τῆς Ἀννέτας γιατί, ἐπὶ πλέον, γράφανε καὶ τοῦ κόσμου τὶς εὐχαρίστιες γιὰ τὴ γρηὰ θεία καὶ τὴ νέα ἐξαδέρφη, λόγια ποὺ τὶς εὐχαριστοῦσαν πιότερο κι᾽ ἀπὸ τὸ πιὸ ἀκριβὸ δῶρο. Ἔρχονταν καὶ γράμματα ποὺ μόλις τὰ διάβαζε τἄσχιζε ἀμέσως, κι᾽ ἀκόμα κι᾽ ἄλλα, ἀρωματισμένα κλεισμένα σὲ ρὸζ φάκελλα, γραμμένα μὲ ὤμορφους λεπτοὺς χαραχτῆρες...

Τί ἀντίθεση, ἀλήθεια, μὲ τ᾽ ἀκανόνιστο γράψιμο τῆς Ἀννέτας, ποὺ ἦταν κι᾽ ἀνορθόγραφη γιατὶ μόνο τὸ δημοτικὸ εἶχε τελειώσει στὸ σχολειὸ τοῦ χωριοῦ ὅπου ἐδιδάσκονταν, ἀγόρια καὶ κορίτσια μαζύ, ἀπὸ ἕνα γέροντα γραμματοδάσκαλο!

* * *

Αὐτὰ τὰ γράμματα ὁ Θέμης τὰ διάβαζε μιά, δυό, πολλὲς φορές, κι᾽ ὅλο, μετὰ τὸ διάβασμα, γινότανε μελαγχολικὸς κι᾽ ἀποτραβιότανε, κάπου, ὁλομόναχος, γιὰ ὧρες...

Ὅταν ὁ ταχυδρόμος ἔφερνε κανένα τέτοιο γράμμα, οἱ μέρες καὶ τὰ βράδυα κυλούσανε μονότονα, σιωπηλά, σὰν κάτι θλιβερὸ ν᾽ ἅπλωνε τὴ μαύρη σκιά του ἀπάνω στὶς ψυχές τους.

Ἕνα πρωῒ ἡ Ἀννέτα ἀνέβηκε στὴν κάμαρα τοῦ Θέμη νὰ συγυρίσῃ. Ἐκεῖνος εἶχε βγεῖ, ἀπὸ νωρίς, μὲ τὴν πρόφαση τοῦ κυνηγιοῦ. Ἀπάνω στὸ τραπεζάκι, ποὺ χρησιμοποιοῦσε γιὰ γραφεῖο, μέσ᾽ σ᾽ ἕνα φτηνὸ κρουσταλλένιο βάζο σιγομαραίνονταν κάποια ὄψιμα λουλούδια καί, κάπου ἐκεῖ στὸ πλάϊ τους, κάποιο ἀπὸ τὰ μυρωμένα ἐκεῖνα γράμματα ἤτανε λησμονημένο...

Κι᾽ ἐνῷ, μὲ βουρκωμένα μάτια, διάβαζε τ᾽ ὀλέθριο γράμμα, τὴν ἔπνιγε ὁ πόνος, ἕνας πόνος ἀπέραντος καὶ πικρός. Κάτι ἔσπασε μέσα της ξαφνικά, ἕνας ὤμορφος κόσμος, ποὺ τὸν ἀγαποῦσε κι᾽ αὐτὴ ἡ ἴδια, σωρηάστηκε σὲ χαλάσματα καὶ τώρα τὴν ἔζωνε, ἀπ᾽ ὅλες τὶς μεριές, τὸ ἄδειο, ἕνα ἄδειο ἀπέραντο κι᾽ ὀδυνηρό...

Χρυσό μου ἀγόρι,

Νὰ ὑποθέσω πὼς δὲ μ᾽ ἀγαπᾶς πια; Νὰ πιστέψω πὼς μὲ λησμόνησες; Ὤ! ὄχι... ὄχι! Μοῦ γράφεις πὼς εἶσαι τέλεια καλὰ τώρα πιὰ—μὰ τότε γιατὶ δὲν ἔρχεσαι; Γιατί; Κακέ, σκληρέ, ἄπονε! Αὐτοὶ λοιπὸν ἦσαν οἱ ὅρκοι σου; Κακέ! Σὲ περιμένω... Φαντάζεσαι, χρυσό μου ἀγόρι, πόσο μοῦ στοιχίζει αὐτὸς ὁ χωρισμός; Σοῦ στέλνω χίλια φιλιά.

Ἡ Στάσα σου.

Ἡ Ἀννέτα θάρρεψε πὼς τῆς ἦρθε κατάστηθα μιὰ μαχαιριά. Τώρα μόνο καταλάβαινε, ἡ δυστυχισμένη, τώρα μόνο... Ἄ! Πόσο μισοῦσε τὴ γυναῖκα ποὺ ἀγαπιόταν ἀπὸ τὸν ἄντρα ποὺ αὐτὴ ἀγαποῦσε, αὐτὴ τὴν ἄγνωστή της «Στάσα» ποὺ ἔγραφε τόσο ὤμορφα...

Φτωχὴ Ἀννέτα!

Καταλάβαινε πὼς τίποτε δὲν μποροῦσε νὰ κάμῃ καὶ κατέβηκε καὶ κλείστηκε στὴν κάμαρά της. Ἐκεῖ ἔκλαψε... ἔκλαψε... ἔκλαψε πολύ...

* * *

Τὴν ἑπόμενη ὁ Θέμης εἶπε πὼς θἄφευγε, μὲ πρώτην εὐκαιρία.

Ἡ Ἀννέτα ἄκουσε τὴν εἴδηση μ᾽ ἀδιαφορία—ἔτσι φαινότανε τοὐλάχιστο—χωρὶς νὰ πῇ τὸ παραμικρό. Ἡ θειὰ Μέλπω ἦταν ἀπαρηγόρητη γιὰ τὴν ἄξαφνη ἀναχώρηση τοῦ ἀγαπημένου της ἀνεψιοῦ καὶ δὲν εὕρισκε λόγια νὰ ἐκφράσῃ τὴ θλίψη της γι᾽ αὐτό.

Κ᾽ ἡ μέρα τῆς ἀναχώρησης ἦρθε πολὺ γοργά.

— Ἀννέτα... ἔχε γειά... θὰ σὲ θυμᾶμαι πάντα!...

— Στὸ καλό!... Θέμη... Θέμη... θὰ μοῦ γράφῃς;

— Ναί... ναί...

— Εὐχαριστῶ!

Ἡ ἀπόγνωση τὴν ἔπνιγε καὶ γιὰ νὰ μὴ φανοῦνε τὰ δάκρυά της ἔτρεξε καὶ κλείστηκε ξανὰ στὴν κάμαρά της.

Κι᾽ ἐνῷ ἐκεῖνος ἔφευγε χαρούμενος, πηγαίνοντας ὅ,που ἡ γοητευτικὴ φωνὴ τῆς ἀγάπης του τὸν καλοῦσε, ἐκείνη ἐγκαταλειπότανε στὸν πικρόστυφο πόνο της, κλαίοντας τὴ δική της χαμένη ἀγάπη καὶ σφίγγοντας, ἀπάνω στὰ παρθενικά της στήθεια, ἕνα μπουκέτο μαραμένα λουλούδια...

ΓΕΩΡΓ. Π. ΔΕΝΔΡΙΝΟΣ

Παρακαλοῦμε ὅσους μᾶς στέλνουν χειρόγραφα νὰ τὰ καθαρογράφουν καὶ νὰ ὑπογράφουν καθαρὰ γιατὶ χειρόγραφα κακογραμμένα καὶ ἢ ὑπογραφὴ δυσανάγνωστος δὲν θὰ λαμβάνονται ὑπ᾽ ὄψιν.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΞΕΡΩ ΜΙΑ ΠΟΛΗ...

Ξέρω μιὰ πόλη μαγεμένη
ποὺ ἀνθρώπου δὲν τὴ ᾽γγίζουν μάτια,
ξέρω μιὰ πόλη μαγεμένη
Ποὔχει σμαράγδινα παλάτια.

Ξέρω μιὰ πόλη τῆς Χιμαίρας
ποὺ κελαϊδοῦν πουλιὰ γαλάζια,
τὴν πνέει μιᾶς ἄνοιξης ἀγέρας,
καημοὺς δὲν ἔχει καὶ μαράζια.

Ξέρω μιὰ πόλη εὐτυχισμένη,
κανεὶς δὲ θὰ μαντέψει ποῦνε!
ποὺ τῆς ζωῆς οἱ ἀδικημένοι
μονάχα αὐτοὶ τὴν κατοικοῦνε.

Φίλημ᾽ ἀτέλειωτο μιᾶς πρώτης
ἀγάπης ἡ ζωή τους ὅλη,
ἔχει τὸν Ἔρωτα θεό της
προστάτη ἡ ὀνειρεμένη πόλη.

Τοῦ κάκου πάσκουν νὰ τὴ βροῦνε
ἁμαρτωλοὶ ταξιδευτάδες
τὴν πόλη αὐτὴ ποὺ κελαϊδοῦνε
πουλιὰ γαλάζια οἱ ποιητάδες.

Ξέρω μιὰ πόλη τοῦ Ὑπερπέρα
Ποὺ ἔστησε ἡ σκέψη ἡ τρίσβαθή μου
καὶ ποὺ θενὰ ταφεῖ μιὰ μέρα
μέσα στὸν τάφο μου μαζί μου.

Ἀπ᾽ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ
«Κολχίδες»

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

ΝΥΧΤΕΡΙ

Τὴν κόρη της προσμένει ἡ μάνα
καὶ ράβει ἀργὰ στὴ μηχανή.
Μὲ καρδιοχτῦπι ἀναρωτιέται:
—Θέ μου, τί νἄγινε ἡ Φανή;
τοῦ μεσονύχτιου ἡ καμπάνα
χτυπάει κι᾽ ἀκόμα νὰ φανῇ!

—Μὴν πάλι ἀπόψε ἔχει νυχτέρι,
στὸ ποὺ δουλεύει μαγαζί;
Διπλὸ ψωμὶ θὲ νὰ μοῦ φέρῃ,
τὸ κοριτσάκι μου, νὰ ζῇ!
Σὰν κάτι ν᾽ ἄκουσα... Τ᾽ ἀγέρι
θἄταν, ἀλήθεια, εἶμαι χαζή.

Ἄξαφνα ἡ πόρτα μισανοίγει
κι᾽ ὠχρὴ προβάλλει κοπελιά·
ταράζουν τὸ κορμί της ρίγη
κι᾽ ἔχει ἄνω - κάτω τὰ μαλλιά·
μὲ τὴν ψυχὴ ποὺ πάει νὰ φύγῃ,
στέκει βουβή, χωρὶς λαλιά.

—Ἄχ! ἔλα κόρη μου, κορούλα!
...Μὰ γιατὶ τάχα εἶσαι χλωμή;
—Τί νὰ σοῦ πῶ, γλυκειὰ μανούλα!
Θἄχουμε τώρα πιὰ ψωμί,
δὲ θὰ δουλεύω σὰ μιὰ δοῦλα,
καὶ θἄναι πιὸ γλυκειὰ ἡ ζωή.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΠΕΤΑΝ ΚΙ᾽ ΟΙ ΣΚΕΨΕΙΣ ΜΟΥ

Πᾶν᾽ ἀπ᾽ τὸ κάτασπρο χωριό σου
μὲ τ᾽ ἀψηλὸ καμπαναριό,
τ᾽ ἀγαπημένο καμποχῶρι
ποῦναι τὰ μάτια σου τὰ δυό.

Πετᾶν κοπάδια ἡ σιταρίθρες
κι᾽ οἱ μέλισσες, χρυσὲς πετᾶν
κι᾽ ἀραδαριὰ ἡ χρυσὲς τρυγόνες
πότες γυρίζουν πότες πᾶν.

Πᾶν᾽ ἀπ᾽ τὸ κάτασπρο χωριό σου
μὲ τ᾽ ἀψηλὸ καμπαναριό,
τ᾽ ἀγαπημένο καμποχῶρι
ποῦναι τὰ μάτια σου τὰ δυό.

Πετᾶν κι᾽ οἱ σκέψεις μου ἐμένα
καὶ οἱ ἐλπίδες μου πετᾶν
κι᾽ ὅλο τὰ μάτια σου θυμοῦμαι
ἄχ! νὰ μαυρίζουν, νὰ κυττᾶν.

Χαλκίδα, Ἀπρίλης 22

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΜΕΓΑΛΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ

ΑΠΟ ΤΑ ΛΥΡΙΚΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΡΑΜΠΙΝΤΡΑΝΑΘ ΤΑΓΚΟΡ

LXXXI

Πολὲς ἡμέρες τοῦ κάκου ἐθρήνησα
γιὰ τὸν καιρό μου ποὺ μάταια ἀσώτεψα.
Καὶ ὅμως δὲν χάνεται, ὦ Κύριέ μου,
ποτέ! γιατ᾽ ἔχεις, Ἐσύ, μαζέψει

ἀπὸ τὴ ζωή μου μέσα στὰ χέρια σου
κάθε στιγμούλα. Στὴν καρδιὰ κρύβεσαι
τῆς πλάσης καὶ τοὺς σπόρους τρέφεις
γιὰ νὰ βλαστήσουν, τὰ μπουμπουκάκια

ν᾽ ἀνθίσουν, τἄνθη καρποὶ νὰ γίνουνε.
Ἀποσταμένος, νωθρὰ ἐκοιμώμουνα,
καὶ στὸ κρεββάτι ἐφανταζόμουν
πὼς ἡ δουλειά μου πιὰ ἐτέλειωσε ὅλη.

Μὰ τὴν αὐγούλα, μόλις ἐξύπνησα,
βρῆκα καὶ πάλι τὸ περιβόλι μου
γεμᾶτο ὁλάκαιρο ἀπὸ πλῆθος
θαύματα ἀπίστευτα λουλουδιῶνε.

LVIII

Ἂς σμίξῃ κάθε χαρᾶς ἐκδήλωση
στὸ τελευταῖο τὸ τραγουδάκι μου:
χαρὰ τῆς γῆς, ποὺ ξεχειλίζει
μέσα στ᾽ ὁλότρεμο χορταράκι·

χαρά, ποὺ κάνει γιὰ νὰ χορεύουνε
᾽στὸν πλατὺ κόσμον ἡ ζωή, κι᾽ ὁ θάνατος:
αὐτὰ τὰ δίδυμα ἀδερφάκια·
χαρά, ποὺ πέφτει σὰν τρικυμία,

μὲ τὴν ὁρμή της καὶ μὲ τὸ γέλοιο της,
τὴ ζωὴ ξυπνώντας καὶ συγκλονίζοντας·
χαρά, ποὺ κάθεται καὶ κλαίει
ἀκίνητη, ἥσυχη, μπρὸς στοῦ πόνου

τὸ λωτό, ποὺ ἔχει κόκκινα λούλουδα·
κι᾽ ἡ χαρὰ ἀκόμα, ποὺ ρίχτει ἀδιάκοπα
μέσα στὴ σκόνη ὅ,τι κι᾽ ἂν ἔχῃ,
χωρὶς νὰ ξέρῃ νὰ πῇ μιὰ λέξη.

ΑΠΟ ΤΑ ΤΡΟΠΑΙΑ ΤΟΥ ΙΩΣΙΑ-ΜΑΡΙΑ ΝΤΕ ΕΡΕΝΤΙΑ

Ο ΓΙΔΟΒΟΣΚΟΣ

Ὡς πότε τὸ ἀνυπόταχτο θὰ κυνηγᾶς τραγί,
ποὺ στ᾽ ἄγρια βράχια ἀναπηδάει, βοσκέ, καὶ προσδια-
[βαίνει;
Τοῦ κάκου ἐλπίζεις. Ἡ νυχτιὰ γοργὰ-γοργὰ ἀνεβαίνει
στοῦ Μέναλου τὸν ἐγκρεμό, πῶχουμε ἐξοριστεῖ.

Θέλεις ἐδὼ νὰ μείνωμε; Ἔχω σῦκα καὶ κρασί.
Ὅποιος περνάει κακοτοπιές, τὴ μέρα ἂς περιμένῃ.
Μὰ σιγομίλαε Μνάσυλε. ἐδὼ οἱ Θεοὶ εἶνε σκορπι-
[σμένοι!
Μὲ τὸ θεϊκὸ τὸ βλέμμα της ἡ Ἑκάτη μᾶς θωρεῖ.

Σπήλιο εἶνε ἡ τρύπα αὐτὴ ἡ ἰσκερή, καὶ μέσα ἀπο-
[τραβιέται
ὁ Θεὸς ἀπ᾽ τὰ ψηλώματα, ποὺ Σάτυρος λογιέται·
Μπορεῖ, ἂν δὲν τὸν τρομάξωμε, νὰ ξεπροβάλῃ αὐτός.

Νάτος! στὸ διπλοκέρατο λαμποκοπᾶν οἱ ἀχτίδες.
Ἀκοῦς; Λαλεῖ στὰ χείλη του ἡ φλογέρα. Ἐμπρός του
[οἱ γίδες,
γιὰ κύττα! ὅλες χορεύουνε ᾽στοῦ φεγγαριοῦ τὸ φῶς.

Ο ΖΕΥΓΟΛΑΤΗΣ

Τὸ ἀλέτρι, τὸ δισάκκι του, ὁ ζυγός, τὰ ὡραῖα γενιά.
τὸ καρπολόϊ, ἡ βουκέντρα, τὸ δρεπάνι, ποὺ μιὰ
[μόνη
μέρα τὰ στάχυα ἐθέριζε γιὰ νὰ στρωθῇ ἕνα ἁλῶνι,
καὶ τὸ δικριάνι, ποὺ μ᾽ αὐτὸ σκορπάει ἡ ἀθεμωνιά,

τὰ γνώριμά του σύνεργα, τώρα τοῦνε βαρειά·
κι᾽ ὁ γέρω-Πάρμης πάει στὴ Θεὰ τὴ Ρέα καὶ τ᾽ ἀφιε-
[ρώνει,
ποὺ ἀπ᾽ τἄγια χώματα βλογάει τὸ σπόρο νὰ φυτρώνῃ.
Μὰ τὸ ψωμί του τὄφαγεν. Εἶνε ὀγδοηντάρης πιά.

Ὡς ἕναν αἰῶνα, πάντοτε φτωχός, μὲς στὴ λια-
[κάδα
βαθειὰ βυθίζει τὸ γενὶ καὶ ὀργώνει τὴ χερσάδα.
Δίχως μιὰ τύψη ἐγέρασε, ἃ δὲ γνώρισε χαρά.

Μὰ ἀπόστασε τὶ ἐδούλεψε πολὺ τὸ μαῦρο χῶμα
καὶ λέει πὼς μέσα στοὺς νεκροὺς μπορεῖ νὰ ὀργώνῃ
[ἀκόμα
τοῦ ἴσκιου τὴ γῆ ποὺ βρέχουνε τοῦ Ἔρεβου τὰ νερά.

Μεταφρ. ΑΝΑΣΤ. ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗΣ

ΠΕΙΝΑΤΕ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ; - ΟΧΙ ΕΦΕΝΤΗΜ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Στὴ μέση τοῦ ἀνηφορικοῦ δρόμου ποὺ ὡδηγοῦσε ἀπὸ τὸ προάστειο στὸ μικρὸ βουναλάκι ὁ λόχος προχωροῦσε γιὰ γυμνάσια μὰ χωρὶς κσμμιὰ ὄρεξι καὶ χωρὶς κουράγιο.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ μιὰ σφυρίχτρα καλοῦσε τοὺς ἄνδρες σὲ τάξη καὶ λίγο ἀργότερα ποδοβολητὸ ἀλόγου σημείωνε τὴν ἄφιξι τοῦ ἀξιωματικοῦ:

— Καλημέρα στρατιῶτες.
— Καλημέρα ἐφέντημ.
— Πεινᾶτε στρατιῶτες;
— Ὄχι, ἐφέντημ.
— Διψᾶτε στατιῶτες;
— Ὄχι, ἐφέντημ. Οἱ τοῦρκοι στρατιῶτες οὔτε πεινᾶνε, οὔτε διψᾶνε.

Οἱ ἄνδρες τραβούσανε τώρα μπρὸς μὲ περισσότερη τάξη. Ὁ ἀνήφορος τοὺς κούραζε πολύ. Πεινασμένοι ὅπως ἤτανε μὲ χωρὶς κανένα πρωϊνὸ ρώφημα μὲ δίχως ψωμὶ στὸ σακκίδιο, πῶς νὰ προχωρήσουν;

Νεοσύλεκτοι, μόλις δέκα ὀχτὼ χρονῶν δύσκολα μποροῦσανε νὰ προσαρμοσθοῦνε στὴ στρατιωτικὴ ζωή. Χωριατόπαιδα δὲν κατορθώνανε εὔκολα νὰ φέρουνε τὸ ἕνα πόδι κοντὰ στ᾽ ἄλλο καὶ νὰ τὰ τακτοποιήσουνε ὥστε νὰ περπατᾶνε μὲ ρυθμό. Τοὺς ἤτανε πολὺ δύσκολο νἀλλάξουνε ζωὴ κι᾽ ἐξ ἄλλου δὲν καταλαβαίνανε γιὰ ποιὸ λόγο νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ δουλειά. Οὔτε καλαμπόκια, οὔτε στάρια, οὔτε καρπούζια θάχανε περισσότερα ἂν μαθαίνανε τό: ἓν-δυὸ ἓν-δυό. Τοὺς φέρανε ἐκεῖ μὲ τὴν βία καὶ ποτέ τους δὲν σκεφθήκανε νὰ γίνουνε ἥρωες. Τὸ μυαλό τους ποὺ μποροῦσε νὰ λειτουργήσῃ πολὺ καλὰ ἂν τοὺς ἔβαζες νὰ σοῦ ποῦνε τί πρέπει νὰ σπείρῃς σ᾽ αὐτὸ τὸ χῶμα καὶ τί σὲ κεῖνο, εἶχε σταματήσῃ ὁλότελα.

Ὁ λοχίας τοὺς εἶπε πὼς ὅσες φορὲς ὁ ἀξιωματικὸς τοὺς ρωτᾶ ἂν πεινᾶνε ἢ ἂν διψᾶνε ν᾽ ἀπαντοῦνε ὅλοι μαζύ: πὼς οἱ Τοῦρκοι στρατιῶτες οὔτε πεινᾶνε οὔτε διψᾶνε. Καὶ τὸ λέγανε. Τὸ λέγανε ὅπως τὸ γραμμόφωνο λέγει ἕνα ὁποιοδήποτε τραγοῦδι.

Μιὰ καλὴ βροχὴ τὸν καιρὸ τῆς σπορᾶς μποροῦσε νὰ τοὺς κάνει νὰ χαροῦνε. Ἕνας κατακλυσμὸς ἀπὸ βροχὲς νὰ τοὺς καθηλώσῃ ὧρες ὁλόκληρες στὴν πόρτα τοῦ σχολειοῦ, ποὺ χρησίμευε γιὰ στρατωνισμό, καὶ τὰ τοὺς κάνῃ ν᾽ ἀδημονοῦνε λὲς καὶ βλέπανε τὰ χωράφια τους νὰ γεμίζουνε νερὰ καὶ νὰ χάνουνται οἱ κόποι τους.

Μόλις νύχτωνε χωριζόντουσαν σὲ μικρὲς μικρὲς παρέες καὶ κεῖ καθισμένοι σταυροπόδι λέγανε ἀτέλειωτες ἱστορίες γιὰ τὰ χωργιά τους γιὰ τὰ σπίτια τους, γιὰ τὰ βῶδια τους. Ποιὸς εἶγε τὸ καλύτερο βῶδι στὸ χωριὸ ποιὸς τὸ καλύτερο ἄλογο, ποιὸς τὰ περσσότερα χωράφια, ποιὸς τὸ μεγαλύτερο σπῆτι.

Θαρρεῖς καὶ συνομωτούσανε. Θαρρεῖς καὶ κάνενε προσευχές.

*
* *

— ***Χαϊντάρ, ἐ Χαϊντάρ!*** Φώναζε κατὰ τὴ παρέα ἕνας ἀπ᾽ αὐτοὺς σ᾽ ἕνα γωριανό του σὲ τρόπο ποὺ νὰ μὴν ἀκούσῃ ὁ λοχίας.

— Γιὰ δὲς ἐκεῖνο κεῖ τὸ σιτάρι. Λὲν σοῦ φαίνεται πὼς εἶναι χαλασμένο;

Καὶ μέσα σὲ δυὸ λεφτὰ ἄναβε μιὰ τρικούβερτη συζήτηση γι᾽ αὐτὸ τὸ σιτάρι, γιὰ τὸ πλαϊνό του, γιὰ πειὸ κοντινὸ κ.τ.λ.

— ***Λόχος Ἄαλτ!***

Ἀκουγότανε δυνατὴ καὶ βροντερὴ καὶ ἄγρια ἡ φωνὴ τοῦ ἐπιλοχία. Τὴν ἀνοιχτόκαρδη συζήτηση τὴν διαδεχότανε μιὰ θλιβερὴ σιωπή. Τὰ χαρούμενα νεανικὰ μοῦτρα πέρνανε τώρα ἕνα προσποιητὸ σοβαρὸ ὕφος. Τὸ στόμα κλειστό, τὰ μάτια ἀγριωπά.

— Νὰ στέκετε σὰν ἄνδρες! ἔλεγε ὁ ἀξιωματικός.

Κι᾽ αὐτοὶ στεκόντουσαν σὰν πραγματικοὶ ἄνδρες, σὰν κάτι δηλαδὴ ποὺ δὲν ἤτανε, οὔτε καὶ θέλανε νἄνε.

Τὸν ἀξιωματικὸ τὸν ἀκούγανε μὲ φόβο κι᾽ εὐλάβεια. Ἤτατε νέος κι᾽ ἔβριζε πολύ. Μὰ ἔβριζε ἔτσι ποὺ αὐτοὶ δὲν καταλαβαίνανε. Στὸ χωριό τους δὲν λέγανε ποτὲ τέτοιες βρισιές. Δεχότανε τὸ ξύλο μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ δεχότανε τὸ συσσίτιο. Τὴν βρισιὰ ὅπως καὶ τὸν ἔπαινο. Τοὺς φαινότανε πὼς ὅλ᾽ αὐτὰ εἶναι κἄτι τὸ κανονικό, κἄτι τὸ ἀναπόσπαστο ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσία. Λὲν βγάζανε μιλιὰ ἀπὸ τὸ στόμα τους. Μὰ δὲν ἤτανε ζῶα. Τὸ μυαλό τους δούλευε πολὺ καλά. Κι᾽ ὅσες φορὲς ὁ λοχίας ἄνοιγε τὸ βράδυ κι᾽ ὕστερα ἀπ᾽ τὰ γυμνάσια καμμιὰ συζήτηση γιὰ χωράφια καὶ σπορές, γενότανε ἄλλοι ἄνθρωποι. Μάζευότουσαν ὄρθιοι τριγύρω του κι᾽ ὁ καθένας τους ἔσπρωχνε τὸν ἄλλονε γιὰ νὰ φθάσῃ πειὸ κοντὰ στὸ λοχία, νὰ προκάνῃ κι᾽ αὐτὸς νὰ τοῦ πῇ μιὰ κουβέντα γιὰ τὸ χωριό του. Τὰ μάτια τους ἀστράφτανε ἀπὸ χαρά, φυσικὴ χαρὰ ποὺ ἡ στρατιωτικὴ ζωὴ δὲν μποροῦσε νὰ τὴ καταπνίξῃ.

*
* *

Πεινάγανε πολύ. Μέσα σὲ λίγους μῆνες τὰ μοῦτρα τους ἀλλάξανε χρῶμα. Λέν ἤτανε οἱ ἴδιοι ὅπως στὴν ἀρχή. Τὸ καθημερινὸ συσσίτιο δὲν τοὺς ἔφθανε. Μισὸ κοιλὸ ψωμὶ τὴν ἡμέρα. Τί νὰ τοὺς κάμῃ μισὸ κοιλὸ ψωμί;

Ἀπ᾽ τὸ βραδυνὸ συσσίτιο δὲν ἔτρωγε κανείς. Δὲν πρόκανε ποτὲ νὰ φάγῃ. Ἕνα μέρος τὸ τρώγανε στὸ δρόμο ἐκεῖνοι ποὺ πηγαίνανε νὰ κουβαλήσουν τὸ συσσίτιο —τὸ μαγειρειὸ ἤτανε λίγο μακρυὰ ἀπ᾽ τὸ σχολειό— ἕνα μέρος, τὸ καλλίτερο, τῶπερνε ὁ λοχίας μὲ τοὺς δεκανεῖς. Ἔμενε τὸ νερὸ μὲ κἄκι κόκκαλα ψαριοῦ.

Τί νὰ φᾷς;

Μὰ κι᾽ αὐτὸ τὸ λίγο χυνότανε τὶς περισσότερες φορές. Καθισμένοι χάμου —σὲ μικροὺς κύκλους— σταυροπόδι ὀχτὼ-ὀχτώ, περιμένανε μὲ ἀγωνία νἀρθῇ ἡ καραβάνα. Οἱ πειὸ πολλοὶ ἤτανε χωρὶς ψωμί. Τῶχανε φάγει ἀπὸ τὸ μεσημέρι ἢ τὴν ὥρα ποὺ περιμένανε νἀρθῇ τὸ συσσίτιο. Μόλις ἡ καραβάνα ἀκουμποῦσε χάμου—στὴ μέση τοῦ κύκλου— ὀχτὼ χέρια βουτάγανε κι᾽ ὅ,τι σοῦ πέσῃ.

Σὲ δυὸ λεφτὰ σηκωνότανε νηστικὸς ὅπως καὶ πρίν. Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωϊ στὴ μέση τοῦ ἀνηφορικοῦ δρόμου ποὺ ὡδηγοῦσε στὸ βουναλάκι, ὁ ἀξιωματικὸς ἔφθανε τρεχᾶτος:

— Καλημέρα στρατιῶτεςι
— Καλημέρα ἐφέντημ.
— Πεινᾶτε στρατιῶτες;
— Ὄχι ἐφέντημ.
— Διψᾶτε στρατιῶτες;
— Ὄχι ἐφέντημ. Οἱ Τοῦκοι στρατιῶτες οὔτε πεινοῦν οὔτε διψοῦν.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΛΟΝΙΚΙΩΤΗΣ

ΟΙ ΣΗΜΕΡΙΝΟΙ ΓΥΦΤΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΙ ΘΡΑΚΟΠΕΛΑΣΓΟΙ

Μιὰ παροιμία ποὺ ἔτυχα νὰ τὴν ἀκούσω στὴν Ἤπειρο λέγει: «ὅπου ἀρχοντάδες καὶ Γύφτοι κοντά». Καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει τόπος χωρὶς νὰ ἔχῃ τοὺς ἀρχοντάδες του, πρέπει νὰ συμπεράνουμε, κατὰ τὴν παροιμία, τοὐλάχιστον, ὅτι γύφτοι βρίσκονται σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ὁ συμπερασμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι καὶ πολὺ μακρυὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Γύφτοι ὑπάρχουν σὲ μεγάλον ἀριθμὸ καὶ στὴν Πελοπόννησο, καὶ στὴν Στερεὰ Ἑλλάδα, καὶ στὴν Θεσσαλία, καὶ στὴν Ἤπειρο, καὶ στὴν Μακεδονία καὶ στὴ Θράκη. Γύφτοι ἀκόμη ὑπάρχουν σὲ μικρότερο ἀριθμὸ καὶ σὲ πολλὰ νησιά, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Εὔβοια ὅπου ὁ ἀριθμὸς τῶν γύφτων εἶναι πολὺ σεβαστός.

Ἂν ἤθελα νὰ κάνω ἀπολογισμοὺς στηριζόμενος στὶς παρατηρήσεις μου θὰ ἔβγαζα τὸν ἀριθμὸ τῶν γύφτων τῆς Ἑλλάδος σὲ ὀγδόντα μὲ ἑκατὸ χιλιάδες. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς θὰ φανῇ σὲ ὅλους ὑπερβολικὸς γιατὶ καμμιὰ στατιστικὴ ἢ ἁπλῶς δημοσιογραφικὴ ἐργασία δὲν ἔχει γίνει ἕως τώρα γύρω ἀπὸ τοὺς γύφτους τῆς Ἑλλάδος, καὶ γιατὶ ὁ περισσότερος κόσμος ἔχει ὑπ' ὄψει κυρίως τοὺς πλανοδίους γύφτους ποὺ γυρίζουν φτιάνοντες κόσκινα, κάνοντες ἀνταλλαγὴ ζώων καὶ τὶς γυναῖκες τσιγγάνες ποὺ λένε τὴν μοῖρα. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ κρατικὴ στατιστικὴ ἔχει ὑπ' ὄψει μόνο τοὺς σκηνῖτες γύφτους ποὺ σημειώνονται στὴν ἐπίσημη γλῶσσα ὡς *Ἀθίγγανοι* καὶ οἱ ὁποῖοι βγαίνουν ἐλάχιστες μόνον χιλιάδες. Ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς ὅμως τῆς φυλῆς τῶν γύφτων καὶ στὴν Ἑλλάδα, καὶ σὲ ὅλα τὰ ἄλλα κράτη τῆς Βαλκανικῆς, καὶ στὴν Οὐγγαρία καὶ στὴν Τσεχοσλοβακία, εἶναι ἀπιστεύτως μεγάλος. Μόνο ποὺ δὲν φαίνεται ἀπὸ καμμιὰ στατιστική. Αἰτία τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, εἶναι ὅπως νομίζω, ἡ ἑξῆς:

Ἂν ἐξαιρέσῃ κανεὶς τοὺς σκηνίτας γύφτους οἱ ὁποῖοι διατηροῦν τὴν συνείδησι τῆς φυλῆς χωρὶς νὰ τὴν κρύβουν, οἱ ἄλλοι γύφτοι, οἱ μονίμως ἐγκατεστημένοι στὰ χωριὰ καὶ στὶς πολιτεῖες, κρύβουν τὴν καταγωγήν των, δὲν ἔχουν ξεχωριστὴν ἐθνικὴ συνείδησι, καὶ ἐμφανίζονται ὡς ἕλληνες στὴν Ἑλλάδα, τοῦρκοι εἰς τὴν Τουρκίαν—ὅταν εἶναι Μωαμεθανοὶ—βούλγαροι εἰς τὴν Βουλγαρία καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἂν εἶχαν κανένα δικό των συγγραφέα οἱ γύφτοι ποὺ νὰ ἐσκέπτετο νὰ ξυπνήσῃ τὴν φυλή, θὰ παρουσιάζετο σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπη—γιατὶ καὶ ἡ Ρωσσία, καὶ ἡ Πολλωνία, καὶ ἡ Γερμανία, καὶ ἡ Ἰσπανία, καὶ ἄλλα κράτη ἔχουν πυκνοὺς γύφτικους πληθυσμοὺς—ζήτημα γύφτικης μειονότητος ἀπὸ τὰ πιὸ σοβαρά. Ἀλλὰ κανένας γύφτος ἐθνικὸς συγγραφεὺς φαίνεται ὅτι δὲν παρουσιάσθη ὡς τώρα· αὐτὸ δέ, ἀσφαλῶς, εἶναι καὶ ἡ μεγαλύτερη αἰτία ποὺ ἡ φυλὴ τῶν γύφτων ἀπὸ ὅλους κυνηγιέται καὶ κανεὶς σχεδὸν δὲν τῆς βρίσκει τὸ δίκιο της.

Προσωπικῶς πιστεύω ὅτι ἡ σύγχρονη ἱστορικὴ ἔρευνα ποὺ τείνει νὰ βασισθῇ στὶς ἐπαγγελματικὲς ἰδιότητες τῶν λοιπῶν δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τοὺς γύφτους ὡς παράγοντος ἱστορικοῦ, ἐξαιρετικῆς, μοναδικῆς μάλιστα, σημασίας. Τουλάχιστον οἱ δικές μου ἔρευνες καὶ παρατηρήσεις ποὺ δὲν εἶναι σημερινές, καὶ ποὺ δὲν στηρίζονται μόνο στὰ βιβλία, μοῦ δίνουν τὸ θάρρος νὰ εἰπῶ ὅτι στοὺς γύφτους πρέπει νὰ ζητήσωμε τοὺς παλιοὺς θρακοπελασγοὺς ποὺ ἔφεραν στὴν Εὐρώπη τὸν πολιτισμὸ τοῦ μετάλλου, τῆς μουσικῆς, τῆς θρησκείας καὶ τόσων ἄλλων κεφαλαίων πολιτισμοῦ. Στοὺς γύφτους μὲ ἄλλα λόγια, πρέπει νὰ ἀναζητήσωμε τὴν λεγομένην Ἀρίαν φυλήν, ποὺ κατὰ τοὺς ἐθνολόγους ἐχωρίσθη σὲ τόσους κλάδους, γιὰ νὰ δόσῃ τὴν γέννησι σὲ μιὰ ἀπειρία λαῶν καὶ πολιτισμῶν. Τὰ ὑπολείμματα τῆς φυλῆς αὐτῆς, ποὺ θὰ ἦτο ὀρθότερο ἂν τὴν ἐλέγαμε *Καϊνιτικὴ φυλή*, γιατὶ γενάρχης της φαίνεται ὁ Κάϊν—ὁ πρῶτος τεχνίτης καὶ ὁ πρῶτος γεωργὸς τῆς γῆς—εἶναι οἱ σημερινοὶ γύφτοι.

Ἀλλὰ δὲν πρόκειται νὰ ἐκθέσω ἐδῶ τὰ ἱστορικά, γλωσσολογικὰ καὶ λαογραφικὰ δοκουμέντα τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ Κάϊν τοῦ πλάνητος καὶ κολασμένου καὶ μαύρου γεωργοῦ καὶ τεχνίτου ποὺ θεωρεῖται συγχρόνως καὶ πατὴρ τῆς λεγομένης *μαύρης μαγείας*, καὶ τῶν ἐγγόνων του δημιουργῶν τῶν τάξεων «τῶν ἐν σκηναῖς βιοῦντων κτηνοτρόφων» χαλκέων καὶ τῶν ὀργανοπαικτῶν μέχρι τωρινῶν γύφτων, κρατοῦνται σφιχτότατα καὶ ἀποτελοῦν μιὰν ἀρρηκτην ἀλυσίδα. Τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι ἀντικείμενον ἄλλης μελέτης μου, ποὺ ἀργότερα θὰ δημοσιευθῇ. Στὴν τωρινὴ μικρὰν ἔρευνα θὰ προσπαθήσω νὰ δόσω μιὰν γενικὴν εἰκόνα τῶν γύφτων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν μερῶν εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ μεγαλείτερες μάζες βρίσκονται.

Ἂν ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο τὴν ἔρευνα θὰ σταματήσωμε πρῶτα-πρῶτα στὰς Πάτρας ποὺ ἔχουν πολὺ μεγάλον ἀριθμὸ γύφτων, καὶ ποὺ θεωροῦνται οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς πόλεως, Οἱ γύφτοι τῶν Πατρῶν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καλαθοπλεκτική, τὴν σιδηρουργική, τὴν ὀργανοπαικτική. Πολλοὶ ἐπίσης κάνουν τὸν τσαμπάση καὶ ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς κάνει διάφορα χειρωνακτικὰ ἐπαγγέλματα. Κάθονται σὲ μικρὰ σπίτια σὲ ἰδιαίτερη συνοικία ποὺ λέγεται γύφτικα.

Αἱ Πάτραι πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὄχι ὅτι ἀποτελοῦν τὴν ἀρχὴ τῆς ζώνης τῶν γύφτων τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ τὸ τέρμα τῆς ζώνης αὐτῆς.

Ἡ Ἠλεία ἡ πατρὶς τῶν Καυκώνων Πελασγῶν, καὶ Καυκωνία ἢ Καυκωνὶς ἐπονομαζομένη, εἶναι καὶ σήμερα πατρὶς μεγάλου ἀριθμοῦ γύφτων ἀσχολουμένων μὲ τὴν γεωργία, τὴν ἁλιείαν εἰς τὰς λίμνας καὶ τοὺς ποταμούς, τὴν ὀργανοπαικτική, τὴν καλαθοπλεκτική· ὁλόκληρος ἡ περιφέρεια Ἤλιδος καὶ Ὀλυμπίας εἰς τὴν ὁποίαν δίδεται τὸ γενικὸν ὄνομα Ἠλείας, εἶναι τόπος ποὺ

ἀφθονοῦν οἱ γύφτοι. Μόνιμοι κάτοικοι εἰς τὰ χωριά, θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατοίκους ὄχι ἁπλῶς ὡς γηγενεῖς ἀλλὰ ὡς ἀρχαιότεροι κάτοικοι τῶν χωριῶν αὐτῶν. Οἱ Παλαιοὶ Πισσῖται τῆς Ἠλείας, αἱ ἱδρυταὶ τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων θὰ ἠδύναντο νὰ βοηθήσουν κάπως μὲ τὸ ὄνομά των εἰς τὸ νὰ ὑποπτευθοῦμε συγγένειαν πιθανὴν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν τωρινῶν γύφτων τῆς Ὀλυμπίας. Ἀρκεῖ νὰ σκεφθῇ κανεὶς ὅτι πισάτης δύναται νὰ σημαίνῃ τὸν σκοῦρον ἄνθρωπο, τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔχει τὸ χρῶμα τῆς πίσας, γιὰ νὰ φαντασθῇ τὴν συγγένειαν γύφτων καὶ πισατῶν. Καὶ σήμερα ἀκόμη οἱ γύφτοι κατασκηνώνουν εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας, ὅπου, πιθανῶς κατεσκήνωναν καὶ οἱ πρόγονοί των καύκωνες. Γύφτους εἰς τὴν περιφέρειαν Ὀλυμπίας μονίμως ἐγκατεστημένους ἔχομεν εἰς τὴν Ἀγουλινίτσα, τὸ Σαμικό, τὰ Κρέσταινα, τὰ Μακρύσια, τὴν Βολάντζα καὶ ἄλλοῦ.

Ἀπὸ τὴν Μεσσήνη, θεωρουμένην ἐπίσης χώραν τῶν Πελασγῶν Καυκώνων ἔχομεν πλείστους γύφτους μονίμως ἐγκατεστημένους εἰς τὰ χωριὰ Σαντάνη, Μάλτα, Γαντονῖκος τοῦ Δήμου Ἀντανίας, καὶ εἰς τὰ χωριὰ Μελιγαλᾶ, Μερόπη, Λουτρό, Φίλια, Τσαοῦσι, Ἀλειτοῦργο, τοῦ Δήμου Οἰχαλίας.

Παλαιότερα ἡ περιφέρεια Οἰχαλίας, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸν Στράβωνα θεωρεῖται ὡς τόπος Καυκώνων, ἀπετελεῖτο κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ γύφτους.

Εἰς τὴν Πυλία, τὸ χωριὸ Λέζαγα εἶναι ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον γυφτοχῶρι. Εἰς τὴν δυτικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τῶν Πατρῶν μέχρι τῆς Πύλου ὑπάρχουν καὶ κλείστα ἄλλα χωριὰ γεμάτα ἀπὸ γύφτους ποὺ ἔχουν γλῶσσα μόνον τὴν ἑλληνική, ποὺ ζοῦν κυρίως ἀπὸ τὶς γεωργικὲς δουλειές, ἀπὸ τὴν καλαθοπλεκτικὴ καὶ τὴν ὀργανοπαικτικὴ καὶ ποὺ εἶναι δύσκολο νὰ μάθῃ κανένας τὰ κατ' αὐτούς ἂν δὲν κάνῃ ἀπολύτως ἐπιτόπιο ἔρευνα. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ γύφτοι παρουσιάζονται ὡς ἕλληνες, ἔχουν πλήρη πολιτικὰ δικαιώματα, παντρεύονται ὄχι σπανίως μὲ τοὺς ἄλλους κατοίκους τῆς Πελοποννήσου, καὶ μόνο στὴν περιοχὴ των ξεχωρίζονται ἀπὸ τὸν κόσμο ὡς γύφτοι. Ἀπὸ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἔχομε πολλοὺς γύφτους στὸ Μεσολόγγι, στὸ Ἀγρίνιο, στὴν ἐπαρχία Ναυπακτίας, στὸ Καρπενήσι, στὴν Λαμία, στὴ Σκρικοῦ τῆς Λεβαδείας. Ὅλοι αὐτοὶ εἶναι μόνιμοι κάτοικοι ποὺ μιλοῦν ἑλληνικὰ καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὶς γεωργικὲς καὶ χειρωνακτικὲς δουλειές, τὸ παίξιμο μουσικῶν ὀργάνων, τὴν σιδηρουργική. Εἰς τὴν Λαμία ὁ ἀριθμὸς τῶν γύφτων εἶναι πολὺ μεγάλος. Ἡ πόλις τῆς Λαμίας ἔχει δυόμισι τοὐλάχιστον χιλιάδες μονίμων ἑλληνογύφτων, οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται ὡς οἱ παλαιότεροι κάτοικοι. Ἔξω ὅμως ἀπὸ τὴν Λαμία καὶ σὲ ὅλη τὴν ἔκτασι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σπερχειοῦ κατασκηνώνουν οἱ πλάνητες γύφτοι οἱ ὀνομαζόμενοι τσιγκάνοι ἢ τουρκόγυφτοι. Οἱ πλάνητες αὐτοὶ γύφτοι, ποὺ εἶναι καλαθοπλέκται, ζωέμποροι, κοσκινάδες, ζητιάνοι, καὶ ποὺ γυρίζουν τὴν μισὴν Ἑλλάδα, θεωροῦν ὡς πατρίδα των τὴν Λαμία στὴν ὁποίαν συγκεντρώνονται κατὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τὰ χωριὰ τῆς Λαμίας λέγονται κοροϊδευτικὰ Τσαγκανοχώρια.

Τσαγκάνι δὲ στὴν γλῶσσα τῶν γύφτων σημαίνει τὸ κόσκινο. Χωριὰ κοσκινάδων ἑπομένως λέγονται τὰ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ σπερχειοῦ χωριὰ τῆς Λαμίας. Ἀλλὰ καὶ τὸ παλιὸ ὄνομα τῆς Λαμίας, Ζητοῦνι, εὐκολύνει εἰς τὸ νὰ εὕρωμεν ἀρχαιοτάτην τὴν ὕπαρξιν τῶν γύφτων αὐτοῦ. Ζητοῦνι, δὲν εἶναι ἀφύσικο νὰ σημείνῃ τόποι ζητιάνων—οἱ γύφτοι ἔχουν ἕνα ἀπὸ τὰ κυριώτερά των ἐπαγγέλματα τὴν ζητιανειὰ—ὅπως Αἰτωλία διόλου ἀπίθανον νὰ σημαίνῃ καὶ αὐτὴ τόπον ζητιάνων, καὶ Αἰτωλὸς τὸν ζητιάνο. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν ὁ ζητιάνος λέγεται καὶ ζήτουλας ἢ ζητουλιάρης, οἱ δὲ Αἰτωλοὶ οἱ λεγόμενοι καὶ Γκραβαρῖτες ἔχουν τὴν γνωστὴν φήμην τῶν ζητουλιάρηδων. Ἀπὸ τὴν Εὔβοιαν ἔχομε πλείστους γύφτους εἰς τὴν Χαλκίδα — τὸν τόπον τοῦ χαλκοῦ —εἰς τὸ Μαντοῦδι, εἰς τὸ Ξηροχῶρι, εἰς τὴν περιφέρειαν Αὐλωναρίου, Ἀλιβερίου, Κύμης. Νομίζω ὅτι μεταξὺ τῶν γύφτων τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν Θρακῶν Ἀβάντων ποὺ κατοίκησαν εἰς Εὔβοιαν ἀρχαιότατα, εἶναι πιθανὸν νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἰδία συγγένεια, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ τῶν Καυκώνων τῆς Ἠλείας καὶ τῶν σημερινῶν Γύφτων κατοίκων της,

Οἱ Γύφτοι τῆς Εὐβοίας, ἑλληνοποιηθέντες καὶ αὐτοί, εἶναι ἀκτήμονες καλλιεργηταί, ὀργανοπαῖκται, σιδηρουργοί, ζητιάνοι· πτωχαὶ ἑλληνίδες ἐπῆραν Γύφτους καὶ ἡ φυλὴ ἀνακατεύτηκε. Τὸ Μαντοῦδι θεωρεῖται ὅτι εἶναι γύφτικη τοπωνυμία, παραγόμενον ἀπὸ τὸ *μαντὼ* ποὺ γύφτικα σημαίνει ψωμί.

Εἰς τὴν Θεσσαλίαν ὁ ἀριθμὸς τῶν Γύφτων εἶναι πολὺ μεγάλος. τὰ Τρίκκαλα, ἡ Καλαμπάκα, ὁ Τύρναβος, ἡ Δεσκάτη, ἡ Κατερίνη, τὸ Καζακλάρ, ἡ Καστανιά, ἔχουν μέγιστον ἀριθμὸν Ἑλληνογύφτων. Ἡ Λάρισσα εἶχε πολλὰς οἰκογενείας Τουρκογύφτων, οἱ ὁποῖοι ἔφυγαν τὸ 1924 μὲ τὴν ἀνταλλαγήν, ἐπίσης καὶ ὁ Βόλος.

Τὰ χωριὰ τῆς Θεσσαλίας ὅλα σχεδὸν ἔχουν τὸν Γύφτο σιδηρουργὸ καὶ ὀργανοπαίκτη. Ἡ Κατερίνη θεωρεῖται καθαρῶς γύφτικο στόλισμα καὶ λέγεται Γυφτο - Κατερίνη. Οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς Κατερίνης καθὼς καὶ τοῦ Τυρνάβου, κατὰ τὴν ἰδίαν τὴν ὁμολογίαν τῶν ἐντοπίων, εἶναι οἱ Γύφτοι. Οἱ Γύφτοι τῆς Κατερίνης, ἡ ὁποία εὑρίσκεται μεταξὺ Ὀλύμπου καὶ Πιερίων δὲν εἶναι διόλου ἀπίθανον νὰ εἶναι ἀπόγονοι τῶν Πιερῶν Θρακῶν, οἱ ὁποῖοι ἵδρυσαν ἐπὶ τῶν Πιερίων Ὀρέων τὴν λατρείαν τῶν Μουσῶν.

Οἱ γύφτοι τῆς Θεσσαλίας εἶναι ἑλληνόγλωσσοι καὶ ἔχουν μονίμους κατοικίας. Ἀσχολοῦνται καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ὀργανοπαικτική, τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, τὴν σιδηρουργική, τὴν πλινθοποιΐα. Ἀπὸ τὰς γυναῖκας τῶν τουρκογύφτων τῆς Θεσσαλίας ποὺ ἦσαν πρὸ τοῦ 1880 σὲ μεγάλο βαθμὸ καὶ ποὺ ἔμεναν πολλοὶ καὶ ὡς τὸ 1924, ἔβγαιναν οἱ χορεύτριες τοῦ *καρσιλαμᾶ*. Ὁ καρσιλαμᾶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ σχετισθῇ μὲ τὸν ἀρχαῖο χορὸ *σικινίδα* γιὰ τὸν ὁποῖον γράφει ὁ Εὐριπίδης στὸν *Κύκλωπα* καὶ ὁ Λουκιανὸς εἰς τὸ «περὶ ὀρχήσεως». Οἱ τσιγγάνες ποὺ χορεύουν τὸν χορὸν αὐτὸ σήμερα λέγονται *τσιγκίστρες*.

Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

ΠΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Γνῶμες γιὰ τὸ Μαρκορᾶ

ΟΤΑΝ τὸν Αὔγουστο τοῦ 1911 πέθανε ὁ Γεράσιμος Μαρκορᾶς πολλὲς ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ δημοσίευαν γνῶμες διαφόρων λογογράφων γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ ἔργο του. Δημοσιεύομε δυὸ ἀπ' αὐτὲς τοῦ ποιητοῦ Ἰ. Γρυπάρη καὶ τοῦ συγγραφέως κ. Παύλου Νιρβάνα, ποὺ χαρακτηρίζουν, ὅσο καμμιὰ ἄλλη ἴσως, τὴ σημασία καὶ τὴ θέση τοῦ ἔργου τοῦ Μαρκορᾶ.

Ὁ κ. Ἰ. Ν. Γρυπάρης

Ἡ Ἑπτανησιακὴ ποίησις, ποὺ ἀρχηγὸν καὶ κορυφὴν ἔχει τὸν Σολωμὸν καὶ τελευταῖον ἴσως ἀντιπρόσωπον τὸν σεβάσμιον νεκρὸν τῆς χθές, τὸν Γεράσιμον Μαρκορᾶν, κατὰ τοῦτο ξεχωρίζει ὀρθὰ καὶ κοφτὰ ἀπὸ τὴν ἄλλην, τὴν Ἑλλαδικήν νὰ τὴν εἰποῦμεν, ποίησίν μας, ὅτι παρουσιάζεται ἐντοπισμένη τέλεια εἰς τὸ περιβάλλον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη. Ἀπὸ μίαν πηγὴν καὶ μὲ μίαν κατεύθυνσιν γεμίζει ἄνετα καὶ ἀβίαστα τὴν περιοχὴν ποὺ τῆς ἐδόθηκε νὰ γεμίσῃ καί, ὅπως κάθε ὑγιὴς ὀργανισμός, ἤρχισε νὰ ἀποσύρεται ὅταν ἤρχισαν νὰ ὑποχωροῦν οἱ ὅροι ποὺ ἀπετέλεσαν τὴν αἰτίαν τοῦ εἶναι της. Ἐὰν ἐξαιρέσῃ κανεὶς ἀκόμη σήμερα τὸν μοναδικὸν Μαβίλλην, κάθε ἄλλος ἑπτανήσιος ποιητὴς θὰ εἶναι πολὺ πλησιέστερος πρὸς τὸν Παλαμᾶν καὶ ἐμᾶς καὶ τοὺς ἄλλους poëtas minores, ποὺ μηρυκάζομεν γύρω του, παρὰ πρὸς τὸν Σολωμόν.

Δὲν θὰ ἠμποροῦσα ἐγὼ ἔτσι πρόχειρα τώρα νὰ διατυπώσω τὰ ἐσωτερικώτερα γνωρίσματα, ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν οὐσίαν τῆς τέχνης τοῦ Μαρκορᾶ· ἀλλὰ γενικῶς θὰ εἶχε κανεὶς νὰ εἴπῃ, ὅτι εἶναι τέχνη τελείως ὑγιὴς καὶ εὔρωστη, χωρὶς ματαίας καὶ σπασμωδικὰς προσπαθείας πέραν τῶν δυνάμεών της καὶ τῶν ἀναγκῶν της· τέχνη μὲ τὰ εὐγενέστερα ἐλατήρια ποὺ, μὲ ὅσα καὶ ἂν λέγουν, θὰ δονοῦν πάντοτε τὴν καλυτέραν μερίδα τῆς ψυχῆς μας, τέχνη μ' ἕναν λόγον τέτοια, ὅπως θὰ ἐχρειάζετο διὰ νὰ παιδαγωγήσῃ ἕνα ἔθνος, μὲ συνείδησιν ἀνωτέρου προορισμοῦ, πολὺ καλύτερα ἀπὸ κάθε αἰσθητικὸν ραφφινισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον θυσιάζομεν τόσον πρόθυμα σήμερα· διότι χωρὶς νὰ παραγνωρίσῃ κανεὶς τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν σημασίαν κάθε ἄλλης τεχνοτροπίας, ἠμπορεῖ ἀδιστάκτως νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἐπιβάλλεται εἰς τὴν τέχνην μας ἡ ἐπιστροφὴ πρὸς ἕνα νεοϊδανισμὸν σκοπιμώτερον, δηλαδὴ συμφωνότερον πρὸς τὰ ἐθνικά μας ἰδεώδη· τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῆς ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀσφαλεστέρους ὁδηγοὺς θὰ ἦτο δίχως ἄλλο ὁ Μαρκορᾶς.

Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο· ἀλλὰ καὶ τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τῆς τέχνης του, ποὺ προβάλλουν κτυπητὰ εἰς ὅλον του τὸ ἔργον καὶ ξεχωριστὰ εἰς τὸν «Ὅρκον», τὸν ὑποδεικνύουν ὡς τοιοῦτον. Ἡ τελεία ἀντίληψις τῆς συμμετρίας καὶ ἀκόμη περισσότερον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατασκευῆς τοῦ ποιήματος, θὰ ἔκαμναν τὸν Μαρκορᾶν τὸν τελειότερον διδάσκαλον διὰ τοὺς νέους μας ποιητάς, ἂν δυστυχῶς δὲν ἐγενικεύετο ὁλοένα καὶ ἀπελπιστικώτερον ἡ τάσις νὰ θεωροῦνται τὰ προσόντα αὐτά, ὄχι μόνον δευτερεύοντα καὶ ἀσήμαντα, ἀλλὰ καὶ ἀντιποιητικὰ ἀκόμη.

Ὁ κ. Παῦλος Νιρβάνας

Ἀγαπῶ περισσότερο τὸν Μαρκορᾶ στὰ μικρὰ λυρικά του κομμάτια. παρὰ στὸν «Ὅρκο». Ἀπ' τοὺς στίχους, ποὺ τοῦ ὑπαγόρευσε ἕνας θάνατος, μιὰ χαρά, ἕνας χωρισμός, τὰ χίλια μικρὰ περιστατικὰ τῆς ζωῆς τῆς δικῆς του καὶ τῆς ζωῆς τῶν δικῶν του, βγαίνει ἕνας λυρικὸς ποιητής, ξεχωριστὸς γιὰ τὴν εὐγένεια τῆς ἐμπνεύσεως, τὸ ἀγνό του πάθος καὶ τὴν ἀνυψωμένη ποιητική του ἔκφραση.

Ὁ λυρισμός του, ἀριστοκρατικὸς καὶ συγκρατημένος, θυμίζει κἄποτε τοὺς Ἕλληνας λυρικούς. Μακρυὰ ἀπὸ ἀγῶνες σχολῶν καὶ προσπάθειες νεωτερισμῶν, ταίριασε τὴν τέχνη του μὲ τὴ ζωή του, ἁπλὲς κι' ἀθόρυβες καὶ τίς δύο. Ἔτσι ἀπομένει στὸ στερέωμα τῶν Ἑπτανησίων ποιητῶν, ἕνα ἀπὸ τὰ λαμπρότερα καὶ πιὸ γλυκόφωτ' ἀστέρια. Φτασμένος σὲ πατριαρχικὰ χρόνια ζωῆς, ἀξιώθηκε νὰ μὴν ἐπιζήσῃ ἀπ' τὸ ἔργο του, χάρισμα ζηλευτὸ καὶ μοῖρα τῶν ὀλίγων. Πεθαμένος τώρα, φαίνεται νεώτερος!

«Μέχρις ἐμβάδος»

ΠΟΛΥΣ λόγος γίνεται τελευταῖα γιὰ κάποιο ἄγαλμα τοῦ Φιλιππότη, τὸ ὁποῖο παριστάνει ἕνα παιδὶ ποὺ ψαρεύει, καὶ ποὺ ἔχει στηθεῖ στὸ Ζάππειο. Τὸ θέμα τῆς συζητήσεως καὶ τῆς ἐπιστολογραφίας εἶναι τοῦτο: ἂν ὁ ψαρᾶς αὐτὸς κρατοῦσε ἀρχικὰ καλάμι ἢ ἂν τὸ βάλανε ἔτσι αὐθαίρετα κατόπι. Οἱ μὲν ὑποστηρίζουν τὸ πρῶτο, οἱ δέ, τὸ δεύτερο.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἀσχολούμεθα ὅλο καὶ περισσότερο μὲ τὰς εἰκαστικὰς τέχνας. Ἀλλά, ἀπὸ ὑπερβολικὸν ζῆλον, ἔχουμε περάσει τὰ ὅρια τῆς λογικῆς καὶ ἐγγίσαμε στὰ ὅρια τοῦ κωμικοῦ. Αὐτὸ μᾶς θυμίζει κάποιο καλὸ ἀνέκδοτο σχετικὰ μὲ τὸ πῶς ἐπεκράτησεν ἡ φράσις ποὺ θέτομε ὡς τίτλο τοῦ σημειώματός μας:

Κάποιος ἀρχαῖος γλύπτης εἶχε τὴν ἰδιοτροπία νὰ ἐκθέσῃ ἕνα ἔργο του, στὸ πρόπλασμα ἀκόμη, εἰς κοινὴν θέαν, καὶ γιὰ νἀντιληφθῇ τί γνώμη εἶχε ὁ κάθε θεατής, κρύφθηκε κάπου κοντὰ στὸ ἄγαλμά του, καὶ ἀφουγκραζότανε τὰς διαφόρους κρίσεις: ὁ ἕνας ἔλεγε τοῦτο, ὁ ἄλλος ἐκεῖνο. Πέρασε κ' ἕνας σανδαλοποιὸς καί, σὰν εἰδικὸς ποὺ εἶτανε, περιώρισε τὴν κριτικήν του στὰ παπούτσια τοῦ ἀγάλματος, στὰ ὁποῖα βρῆκε κάποιο σφάλμα. Ὁ τεχνίτης, ὅταν νύχτωσε, μετέφερε τὸ ἔργο του, καὶ ἐπειδὴ ἀνεγνώρισε ὅτι εἶχε δίκιο ὁ παπουτσῆς, διόρθωσε τὶς «ἐμβάδες» τοῦ πλάσματός του. Τὴν ἄλλη ἡμέρα τὸ ἐξέθεσε πάλιν εἰς κοινὴν θέαν. Ὅπου, ὁ παπουτσῆς, σὰν ἔμαθε ὅτι αὐτὸς ὁ σπουδαῖος τεχνίτης συμμορφώθηκε μὲ τὴν παρατήρησή του γιὰ τὰ παπούτσια, ἐπῆγε πάλι μπροστὰ στὸ ἄγαλμα, κι' ἄρχισε τώρα πειὰ νὰ βρίσκῃ σφάλματα παντοῦ, κι' ἐκεῖ ποὺ δὲν εἶχε τὴν παραμικρὴ ἰδέα, στὴ μύτη, στὰ χέρια, στὰ πόδια. Τότε, δὲν βάσταξε κι' ὁ γλύπτης καὶ τοῦ λέγει «Μέχρις ἐμβάδος», δηλαδὴ «ἕως ἐκεῖ ποῦναι ἡ δουλειά σου.»

Αὐτὸ τὸ ἐπιγραμματικὸ «μέχρις ἐμβάδος» ἂς τὸ λέμε οἱ ἴδιοι στὸν ἑαυτό μας, ὅταν δὲν ὑπάρχει ὁ πνευματώδης ἀρχαῖος τεχνίτης νὰ μᾶς τὸ εἰπῇ, καὶ νομίζουμε ὅτι τότε θὰ εἴμεθα πειὸ σοβαροὶ καὶ πειὸ δίκαιοι.

Ἱστοριολογία

Ἡ ἱστοριολογία στὴν ὁποίαν κατέφυγε μιὰ μεγάλη μερὶς τοῦ τύπου γιὰ λόγους καθαρὰ κυκλοφορικοὺς, πρέπει νὰ ἑλκύσῃ τὴν προσοχὴ τῶν διανοουμένων ποὺ πιστεύουν πὼς ὁ τύπος ἔχει σκοπὸν ἐξυγιαστικόν. Δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ποιὸ ὡραῖο πρᾶγμα τοποθετοῦν ὡς σκοπὸ τῶν διεκδικήσεών τους μερικοὶ δημοσιογράφοι. Αὐτὸ γιὰ μᾶς δὲν ἔχει καμιὰ ἀπολύτως σημασία. Ἐκεῖνο ποὺ ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ πραγματικότης καὶ αὐτὴ κάθε ἄλλο παρὰ ἐνθαρρυντικὴ εἶναι. Τὸ πρόβλημα τῆς ἱστορίας εἶναι τόσο σοβαρὸ καὶ τόσο μεγάλο, ποὺ μὲ ἀπόλυτο δέος τὸ ἀντίκρυσαν οἱ ἰσχυρότερες φυσιογνωμίες τῆς παγκοσμίου διανοήσεως. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ λόγο δὲν εἶναι ἐπιτετραμένο νὰ παρέχεται κατὰ ὁποιονδήποτε τρόπο ἡ ἱστορία, νὰ παραπλανᾶται μιὰ κοινὴ γνώμη, νὰ διαφθείρεται μιὰ μελλοντικὴ γενεά. Ὕστερα ὅποιος πειάσει σήμερα στὰ χέρια του μιὰ ἐφημερίδα βλέπει πὼς κρατεῖ ἕνα ἔντυπον στὰ χέρια του ποὺ μοιάζει περισσότερο μὲ δελτίον ἱστορικῶν ἀναζητήσεων παρὰ μὲ ἐφημερίδα ποὺ ὁ πρῶτος καὶ βασικὸς προορισμὸς τῆς εἶναι νὰ μεταδόσῃ τὰ γεγονότα τῆς ἡμέρας, νὰ πληροφορήσῃ, νὰ διαφωτίσῃ καὶ τέλος νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν τακτικὴ ἐκείνη στὴ διαχείριση τῶν κοινῶν ποὺ νομίζει πὼς θὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸ λαό. Τὸ νὰ πλανηθῇ εἶναι φυσικὸ καὶ ἀνθρώπινο. Τὸ νὰ φεύγῃ ὅμως τόσο ἀπὸ τὸν καθαρὸ προορισμό της καὶ νὰ μεταβάλλεται σὲ κακογραμμένο καὶ ἀρχιτεκτονικὰ ἀναρχούμενο ἱστορικὸ ἀνάγνωσμα γεμᾶτο ἀνεξέλεγχες πληροφορίες, γραμμένο ἀπὸ ἀνθρώπους φύσει καὶ θέσει ἀναρμοδίους, δὲν νομίζομε ὅτι συντελεῖ στὴν ἐξύψωση τοῦ τύπου, στὴν πρόοδο τῆς ἐφημερίδος. Στὸ πρᾶγμα αὐτὸ μιὰ καὶ μόνη θεραπεία ὑπάρχει: Νὰ διαφωτισθῇ μὲ ἐπίμονη προσπάθεια τὸ κοινὸν ὥστε νὰ ξέρῃ νὰ ξεχωρίζῃ καὶ νὰ ἐκτιμᾶ τὸ κάθε τί ποὺ τοῦ προσφέρεται ἀναλόγως τῆς πραγματικῆς του ἀξίας καὶ σημασίας καὶ νὰ μπορῇ νὰ διακρίνῃ τοὺς ἀπώτερους σκοποὺς ποὺ ἐπιδιώκουν ὅσοι τοῦ προσφέρουν παρόμοια πνευματικὰ ἐδέσματα.

Τί μᾶς λείψει ὡραγματικὰ

ΣΤΗΝ Ἑλλάδα εἶναι πολὺ δύσκολο ἂν ὄχι ἀδύνατον νὰ γίνῃ ἁπλὴ καὶ καλὴ χρῆσις ἑνὸς θεσμοῦ. Σίγουρα ἕνας θεσμὸς ποὺ σὲ ἄλλη χώρα ἀποβαίνει πρὸς τὸ καλὸ τῶν πολιτῶν καὶ γενικὰ τοῦ τόπου ἐδῶ παραμορφώνεται γίνεται ἀγνώριστος καὶ στὸ τέλος μεταβάλλεται σὲ πληγή. Πολὺ φοβούμεθα πὼς κάτι τέτοιο θὰ συμβῇ μὲ τὸ συμβούλιο τῆς ἐπικρατείας. Ὁ κάθε Ἕλληνας ποὺ θὰ θεωρῇ τὸν ἑαυτό του ἀδικημένον ἀπὸ τὴν ἄλφα ἢ τὴν βῆτα διοικητικὴ ἀρχὴ θ' ἀπευθύνεται μὲ μιὰ κόλλα χαρτὶ χαρτοσημασμένη στὸ συμβούλιο τῆς ἐπικρατείας. Ἐπειδὴ δὲ ὅλοι οἱ Ἕλληνες θεωροῦν τοὺς ἑαυτούς των ἀδικημένους γι' αὐτὸ ὅλη ἡ Ἑλλὰς θὰ καταφύγῃ στὸ συμβούλιο αὐτὸ καὶ στὸ τέλος θὰ καταλήξωμε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ σταθῇ καμιὰ πράξη τῆς διοικήσεως καὶ δὲν θὰ γνωρίζῃ τὸ σκυλὶ τὸν ἀφέντη του. Θὰ μᾶς ποῦν ἴσως ὅτι ὑποστηρίζομε νὰ καταργηθῇ τάχα τὸ συμβούλιο. Καλὰ καλὰ καμιὰ ἀπάντηση δέν μποροῦμε νὰ δώσωμε. Γιατὶ ἂν ποῦμε ναὶ πρέπει νὲ καταργηθῇ ἴσως καὶ ἡ ἀστυνομία ποὺ κι' αὐτὴ πολὺ συχνὰ ἀπὸ θεσμὸς προστατευτικὸς τοῦ πολίτου γίνεται θεσμὸς τυραννικὸς, ἀπόδειξη τρανὴ πὼς πολιτισμὸς δὲν ὑπάρχει στὸν τόπο. Κανεὶς ὅμως δὲν θᾶναι φρόνιμος ἄνθρωπος ἂν ὑποστηρίζῃ τὴν κατάργησή της. Γι' αὐτὸ οἱ θεσμοὶ θὰ γίνονται, θὰ λειτουργοῦν καὶ θὰ παριστάνομε τὸν προηγμένο καὶ τὸν πολιτισμένο λαὸ καὶ μονάχα ἕνα θὰ μᾶς λείπει. Ἕνα σκολειὸ ποὺ νὰ μὴν πλουτίζει μυαλὰ ἀλλὰ νὰ φιάχνει χαρακτῆρες, γιατὶ χωρὶς αὐτοὺς οἱ πιὸ καλοὶ θεσμοί, κι' οἱ πιὸ σοφὲς νομοθεσίες καταντοῦν Καραγκιοζηλίκια.

Ἡ ὡραγματικότης

ΠΟΛΛΕΣ ἐφημερίδες καὶ μερικὲς κρατικὲς ὑπηρεσίες διαμαρτύρονται συνεχῶς ἐναντίον τῶν ξένων σχολῶν καθὼς καὶ μερικῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων διευθυνομένων ἀπὸ μὴ ὀρθοδόξους. Τὸ νὰ διαμαρτύρεται καὶ νὰ φωνασκῇ κανεὶς εἶναι ἄθλος πολὺ εὔκολος. Τὸ νὰ περιθάλψῃ χιλιάδες ὀρφανὰ ποὺ ἀλητεύουν, ποὺ εἶναι ἐκτεθειμένα εἰς τὴν σωματεμπορίαν καὶ τὴν ἐπίδρασιν ἀπείρων κακοποιῶν στοιχείων, αὐτὸ εἶναι τὸ δυσχερὲς καὶ κάποτε τὸ ἀκατόρθωτον. Καὶ προκειμένου νὰ τεθῇ τὸ ἐρώτημα ἕνα παιδὶ τί εἶναι προτιμότερον νὰ γίνῃ, ἀλήτης καὶ κοινωνικὸν ἀπόβρασμα ἢ χρηστὸς πολίτης πιστεύων ὅμως εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Ἐκκλησίαν ἢ τὸν προτεσταντισμὸν ἢ τὸν Καθολικισμὸν δὲν χρειάζεται νομίζομεν πολὺ γιὰ ν' ἀποφανθῇ κανεὶς ὅτι προτιμᾶ ἕναν καλὸν πολίτην ἔστω καὶ ἀνήκοντα εἰς χριστιανικὴν θρησκείαν ἔχουσαν κάποιες διαφορὲς ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξον.

Τὰς σκέψεις αὐτὰς μᾶς ἐνέπνευσαν καὶ ὁ σχετικὸς ἑκάστοτε θόρυβος, ἀλλὰ καὶ μιὰ ἐπιστολὴ ποὺ ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς ἐφημερίδας τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ζαννείου ὀρφανοτροφείου Πειραιῶς κ. Γ. Οἰκονόμου, τὴν ὁποίαν ἄνευ οὐδενὸς ἄλλου σχολείου ἀναδημοσιεύομεν

Κύριε Διευθυντά.

«Τὸ Κράτος ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἑορτὰς τοῦ παιδιοῦ καὶ ἐπανειλημμένως ἐδήλωσεν ὅτι θὰ προστατεύσῃ τοῦτο.

«Ἐν τοῖς πράγμασιν ὅμως, οὐ μόνον δὲν ἐνισχύει τὰς πρὸς προστασίαν τοῦ παιδιοῦ φιλανθρωπικὰς ὀργανώσεις, ἀλλὰ καὶ φορολογεῖ ταύτας εἰς τρόπον ὥστε καθιστᾷ πλέον ἀδύνατον τὴν ὕπαρξίν των.

«Εἰς τὸν Πειραιᾶ ὑπάρχει μία καὶ μόνη φιλανθρωπικὴ ὀργάνωσις πρὸς προστασίαν τῶν ὀρφανῶν παίδων, τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Ἑλένης Ν. Ζάννη. Πόροι τοῦ ἱδρύματος τούτου εἶνε αἱ δωρεαί, αἵτινες ὁλονὲν σπανίζουσι, καὶ τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ ὀλίγα μικρομάγαζα καὶ μικραποθήκας καὶ ταῦτα ὑπὸ ἐνοικιοστάσιον. Οἱ πόροι οὗτοι μόλις ἐπαρκοῦσι διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ὀρφανῶν καὶ ὅμως τὸ Κράτος ἀντὶ νὰ ἐνισχύσῃ οἰκονομικῶς τὴν φιλανθρωπίαν, ζητεῖ παρὰ ταύτης διὰ φόρον οἰκοδομῶν χρήσεως 1927—28 καὶ 1928—29 δραχμὰς 250.000! καὶ ἐπειδὴ ἡ πληρωμὴ τοιούτου ποσοῦ παρὰ πτωχῆς φιλανθρωπικῆς ὀργανώσεως εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατος, ἐπίκειται κατάσχεσις τῶν εἰσοδημάτων καὶ κατὰ συνέπειαν πέταγμα εἰς τοὺς ἀρόμους 100 ὑπάρξεων.

Εἶμαι βέβαιος κ. Διευθυντὰ ὅτι ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως διατελεῖ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς καταστάσεως ταύτης καὶ εἶμαι πεπεισμένος ὡς καὶ ὅλη ἡ κοινωνία, ὅτι εὐθὺς ὡς πληροφορηθῇ τοῦτο ἀσφαλῶς θὰ ἐκπλαγῇ καὶ θὰ σπεύσῃ νὰ διατάξῃ τὰ δέοντα πρὸς σωτηρίαν τοῦ κινδυνεύοντος νὰ διαλυθῇ Ὀρφανοτροφείου».

Οἱ ἀρχαῖες τραγῳδίες

ΑΝ καὶ δὲν γνωρίζομε ἐπακριβῶς πῶς παίζονται οἱ ἀρχαῖες τραγῳδίες στὸ Ἀρσάκειο, μολαταῦτα μποροῦμε νὰ φαντασθοῦμε ἐπάνω κάτω τί εἶδος θὰ εἶναι ἡ ἀπόδοσις. Μαθήτριες ντυμένες ὄχι μονάχα μὲ γυναικεῖα κοστούμια, ἀλλὰ καὶ μὲ πανοπλίες πολεμιστῶν, μετημφιεσμένες σὲ ἄνδρας μὲ γένεια, κυρίως δὲ σὲ γέρους μὲ ἄσπρη γενειάδα, ἀσφαλῶς θᾶναι ὄχι πολὺ εὐχάριστες καὶ φυσικές, λ. χ. τὸν μάντιν Κάλχαντα, γέρο μὲ βιβλικὴ μορφή, νὰ ξεφωνίζῃ μὲ μιὰ γυναικεία φωνὴ καὶ δὴ εἰς... ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Φοβούμεθα ὅτι δὲν θὰ ὑπάρχουν πολλοὶ θεαταί, ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ ἀντιστοῦν σὲ μιὰ τόσο παράξενη ἀρχαιοπρέπεια. Ὅσο σεβαστὴ καὶ ἂν εἶναι αὐτὴ ἡ παράδοσις τοῦ ἀνωτέρου τούτου γυναικείου σχολείου, δὲ μποροῦμε νὰ μὴν ἐκφράσουμε τὶς σκέψεις μας γι' αὐτὲς τὶς ἀρχαιοπρεπεῖς ἀλλὰ μαζὶ καὶ παράδοξες παραστάσεις.

Τὸ ἐβῴφυλλό μας

Ἡ εἰκόνα τοῦ ἐξωφύλλου μας εἶναι ἔργον τοῦ ζωγράφου Γιύχαν Βέρνερ. Τὸ θέμα δὲν ἔχει βέβαια μεγάλη πρωτοτυπία, ἀλλὰ ἡ χάρις κ' ἡ παραστατικότητα, μὲ τὴν ὁποία εἶναι ἐκτελεσμένο αὐτὸ τὸ ἔργο, τὸ κάνει εὐχάριστο καὶ τεχνικῶς ἀρκετὰ ἀξιόλογο, ὥστε ἡ ἀξία του νὰ μὴ περιορίζεται εἰς τὸ θέλγητρο τοῦ θέματος, ὅπως γίνεται συνήθως μὲ τὰ ταμπλὼ ποὺ εἶναι φτιαγμένα μὲ ἀνάλογο ἀνεκδοτικὸ πνεῦμα.

Β. ΒΕΚΙΑΡΕΛΛΗ

Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ

II

Κάμαμε λόγο εἰς τὸ προηγούμενον σημείωμά μας διὰ τὸ μέγα Σχίσμα τῆς Δύσεως καὶ τὸν συνεπείᾳ αὐτοῦ χειμασμὸν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὸ τέλος ὅμως ἡ Ἐκκλησία ἐξῆλθε νικήτρια καὶ ὁ θεσμὸς τῆς παπωσύνης ἔμεινεν ἀκλόνητος παρὰ τὰ λεπτὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἐτέθησαν εἰς τὰς συνόδους τῆς Κωνσταντίας καὶ τῆς Βασιλείας καὶ τὰ ὁποῖα ἐφάνησαν πρὸς στιγμὴν ὅτι θὰ τὸν ἐκλόνιζαν. Ποντίφηκες μὲ φωτεινὴν διάνοιαν καὶ μ' ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα, ὅπως ὁ Πῖος Β΄., ὁ Σίξτος ὁ Δ΄. καὶ ἄλλοι, συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐπανεύρῃ τὴν ἠθικὴν ἰσορροπίαν της ἡ Χριστιανωσύνη τῆς Δύσεως.

Φθάνομεν, εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τῆς ἀφηγήσεώς μας, εἰς μίαν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἱστορία τῶν Παπῶν συνδέεται στενώτατα μὲ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Γένους μας. Θὰ ὁμιλήσωμε διὰ τὸν σύνδεσμον αὐτόν, ἀλλὰ θὰ προσπαθήσωμε νὰ περιορισθοῦμε εἰς τὰ γενικὰ σημεῖα, εἰς ἐκεῖνα ποὺ ἀμεσώτατα μᾶς ἐνδιαφέρουν, διότι διὰ νὰ τ' ἀναφέρωμεν ὅλα μὲ ὅλες των τὶς λεπτομέρειες θὰ ἐχρειάζοντο τόμοι ὁλόκληροι.

Τὴν 29 Ἰουνίου 1453, ἕνα ἀκριβῶς μῆνα μετὰ τὴν συμφοράν, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑνετίαν ἡ εἴδησις τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀνήγγελλε τὸ γεγονὸς ὁ Ἑνετὸς τοποτηρητὴς τῆς Εὐβοίας καὶ ἡ ἀναφορά του ἐλήφθη τὴν ὥραν ποὺ συνεδρίαζε τὸ Συμβούλιον τῶν Δέκα εἰς τὰς Δουκικὸν Ἀνάκτορον. Ἀμέσως ἀνεχώρησεν εἰδικὸς ἀπεσταλμένος διὰ νὰ μεταδώσῃ τὴν εἴδησιν εἰς τὸν Πάπαν. Ὁ ταχυδρόμος τῆς Γαληνοτάτης ἔφθασεν εἰς τὴν Ρώμην εἰς τὰς 8 Ἰουλίου καὶ ἀμέσως ὡδηγήθη ἐνώπιον τοῦ «ἁγίου Πατρὸς» Νικολάου Ε΄. Ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς «οὐμανιστὰς» πάπας καὶ ἡ ἐν γένει δράσις του, πρὸ τῆς πτώσεως καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βασιλευούσης, τὸν ἀνέδειξεν ἄξιον τῆς εὐγνωμοσύνης ὅλων τῶν γενεῶν τῶν Ἑλλήνων. Μολονότι εἶχε γηράσει πρὸ τῆς ὥρας του καὶ ὑπέφερε τρομερὰ ἀπὸ ποδάγραν, κατελήφθη ἐν τούτοις ἀπὸ ἀληθινὸν νεανικὸν μένος καὶ ἐκήρυξε σταυροφορίαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς «Θεοφυλάκτου Πόλεως» ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν ἀπίστων. Ἡ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν ἐσήμαιναν πένθιμα τὴν ἡμέραν ποὺ ὁ εὐγλωττότερος ἀπὸ τοὺς ρήτορας τοῦ Βατικανοῦ, ὁ ἀδελφὸς Ροβέρτος, ἀνήγγειλε κατ' ἐντολὴν τοῦ πάπα εἰς τὸν λαὸν τῆς αἰωνίας Ρώμης τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ποὺ ὠνομάζετο, ὡς γνωστόν, «νέα Ρώμη». Συνάμα ἀπεσταλμένοι (λεγᾶτοι) τοῦ πάπα ἐπεσκέφθησαν ὅλους τοὺς ἡγεμόνας τῶν διαφόρων Ἰταλικῶν καὶ ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ κρατιδίων διὰ νὰ τοὺς πείσουν νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν σταυροφορίαν. Ὁ μεγάλος αὐτὸς οὐμανιστὴς πάπας δὲν περιορίζετο εἰς τὸ νὰ ὑπόσχεται μόνον ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς ὅσους θὰ συμμετεῖχαν εἰς τὴν ἐκστρατείαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ εἰς ὅσους θὰ ὥπλιζαν στρατιώτας δι' αὐτήν. Ὅπως πρὸ τῆς ἁλώσεως εἶχε στείλη τριάντα πλοῖα διὰ νὰ βοηθήσουν τὴν «Θεοφύλακτον» (ἐναντίοι ὅμως ἄνεμοι τὸν ἠμπόδισαν καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Εὔβοιαν, ἔμαθαν ὅτι ἡ πόλις εἶχεν ἤδη πέσῃ) ἔτσι καὶ τώρα προσέφερε τ' ἀπαιτούμενα χρήματα διὰ νὰ ἐξοπλισθοῦν τρεῖς τριήρεις καὶ ἔστειλε τὸν Γενοβέζον Ἄγγελον Ἀμβροζίνι ἐπὶ κεφαλῆς τριῶν παπικῶν γαλερῶν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ὕδατα. Ὁ Ἀμβροζίνι ὅμως εὑρῆκε τὴν Μεσόγειον γεμάτην ἀπὸ τουρκικὰ πλοῖα ποὺ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὸν αἰχμαλωτίσουν μαζῆ μὲ τὸν στολίσκον του.

Εἰς τὸ ἔργον του, εἰς τὴν σταυροφορίαν του, ὁ μεγάλος Ποντίφηξ εἶχε συνεργοὺς Ἕλληνας κληρικούς, τοὺς καρδιναλίους Ἰσίδωρον καὶ Βησσαρίωνα. Ὁ τελευταῖος εἶνε ὁ ὑπέροχος Ἕλλην πατριώτης, ποὺ τόσον ἄγρια, ἕως μίαν ἐποχήν, ἐσυκοφαντήθη. Ἦτο πεπεισμένος ὅτι διὰ νὰ σωθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς ἔπρεπε νὰ ἑνωθοῦν αἱ δύο Ἐκκλησίαι: ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτική. Εἶχε λάβη μέρος μαζὶ μὲ Πατριάρχην Ἰωσὴφ καὶ αὐτοκράτορα Ἰωάννην Παλαιολόγον, ὡς ἀρχιεπίσκοπος Νικαίας, εἰς τὰς συνόδους τῆς Φερράρας καὶ τῆς Φλωρεντίας. Καὶ ὅταν εἶδεν ὅτι ἡ Ἕνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς ὁποίας τὸν ὅρον ὑπέγραψεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Φλωρεντίαν, δὲν ἐγίνετο δεκτὴ ἀπὸ τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν Κων]πόλεως, ἔμεινεν εἰς τὴν Ρώμην, διαπρέψας ὡς κορδινάλιος (ὀλίγον ἔλειψε μάλιστα νὰ ἐκλεγῇ ἀργότερα καὶ Πάπας) ἀλλὰ διαπρέψας κυρίως ὡς Ἕλλην πατριώτης. Ἡ χριστιανικὴ ὅμως Δύσις ἐλάχιστα ἐφαίνετο διατεθειμένη νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὰς ἐπικλήσεις τοῦ οὐμανιστοῦ Πάπα. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Κρατῶν της ἐδούλευαν εἰς τὸν Μαμωνᾶν. Ἑνετία καὶ Γένουα, τὰ δύο μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ ναυτικὰ κράτη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὄχι μόνον δὲν ἐβοήθησαν τὸν Νικόλαον Ε΄. εἰς τὸν ἀγῶνά του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κων[πόλεως ἀλλὰ καὶ ἔσπευσαν νὰ συνάψουν μὲ τοὺς Τούρκους συνθήκας, ποὺ θυμίζουν τὰ σημερινὰ «σύμφωνα φιλίας καὶ μὴ ἐπιθέσεων». Ἡ γαληνοτάτη Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἀνελάμβανε εἰδικῶς τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ βοηθήσῃ «οἱονδήποτε χριστιανικὸν κράτος τὸ ὁποῖον θὰ ἐστρέφετο ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων» καὶ συνάμα νὰ παράσχῃ ἄσυλον μέσα εἰς τοὺς λιμένας της εἰς τὸν Τουρκικὸν στόλον «ἂν ἤθελε καταδιωχθῇ ἀπὸ ἄλλον στόλον ἐχθρικὸν» δηλαδὴ χριστιανικόν. Ἀπὸ τὰ ἄλλα κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἡ Ἀγγλία εὑρίσκετο εἰς παραμονὰς πολέμου (τοῦ πολέμου τῶν *δύο Ῥόδων*, ποὺ ὠνομάσθη ἔτσι λόγῳ τῶν ἐμβλημάτων τῶν δύο ἀντιπάλων μερίδων καὶ διήρκεσεν ἀπὸ τὰ 1455 ἕως τὰ 1485) ἡ Γαλλία μόλις εἶχεν ἐξέλθη ἀπὸ τὸν ἑκατονταετῆ πόλεμον (1337—1453) καὶ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐπουλώσῃ τὰς πληγάς της καὶ ἡ Γερμανία εἶχε παύσῃ νὰ παίζῃ ρόλον ἰσχυρᾶς Μεγάλης Δυνάμεως. Ἀνάμεσα στὴν ἐγωϊστικὴ αὐτὴ ἀδιαφορία τῶν ἰσχυρῶν τῆς χριστιανικῆς Δύσεως, ἡ φωνὴ τοῦ Πάπα ἀντηχοῦσε ὡς ἄλλη «φωνὴ βοῶντος ἐν ἐρήμῳ.»

Ὁ Μωάμεθ Β΄. ὁ Πορθητὴς ἐπληροφορήθη τὰς ἐνεργείας τοῦ Νικολάου Ε΄. καὶ δι' ἑνὸς τῶν Εὐρωπαίων, τοὺς ὁποίους εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του, ἔγραψεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Χριστιανωσύνης τῆς Δύσεως μίαν ἐπιστολήν, συντεταγμένην εἰς λατινικὴν γλῶσσαν, ποὺ ἀποτελεῖ ἕνα πρώτης τάξεως ψυχολογικὸ «ντοκουμέντο.» Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀναπτύσσει εἰς τὴν ἐπιστολήν,

αὐτὴν ὁ Μωάμεθ, διὰ τοῦ λατινομαθοῦς γραμματέως του, τὴν εὐγενῆ του καταγωγὴν καὶ λέγει — οὔτε πολὺ εὔτε ὀλίγον — ὅτι εἶνε ἀπόγονος τῶν βασιλέων τῆς.... Τροίας! Οἱ Ἕλληνες ἐφόνευσαν ἕνα ἀπὸ τοὺς ἐνδοξοτέρους προγόνους του, τὸν Ἕκτορα. Διὰ νὰ ἐκδικήσῃ τὸν φόνον αὐτόν, ἐφόνευσε καὶ αὐτός μὲ τὴν σειράν του, τὸν Ἕλληνα αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶχεν ὑφαρπάσει τὰ δικαιώματά του. Ἀπαριθμεῖ κατόπιν τὰς δυνάμεις του καὶ τοὺς λαούς, τοὺς ὁποίους ἔχει ὑποτελεῖς καὶ προσκαλεῖ ἐν τέλει, μὲ ὕφος ὅμως μᾶλλον ἱκετευτικόν, τὸν Πάπαν, τοὺς καρδιναλίους του, τοὺς ἱερεῖς του καὶ τὸν λαόν του νὰ ὑποταχθοῦν εἰς αὐτόν (εἰς τὸν Μωάμεθ) διὰ νὰ ἀποσοβηθῇ μία νέα αἱματοχυσία. Ὑπόσχεται πλήρη ἐλευθερίαν εἰς κάθε θρησκείαν καὶ καταλήγει ὡς ἑξῆς: «Θὰ ἦτο ἴσως δυνατόν, ἀφοῦ ἀποκαταστήσω τὴν τάξιν ἐν τῷ κόσμῳ, φωτιζόμενος ἀπὸ σὲ καὶ τοὺς μεγάλους ἱεροκήρυκάς σου ἐπὶ τῆς ἁγίας ζωῆς καὶ τῶν μεγάλων θαυμάτων τοῦ Χριστοῦ σας, ν' ἀσπασθῶ τὴν θρησκείαν σου, πρᾶγμα ἄλλως τε ποὺ ὅπως λέγουν οἱ μεγάλοι ἀστρολόγοι μου, εἰμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ σχεδὸν βέβαιον. Ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ ἐμένα προσωπικῶς, ἐπειδὴ εὑρίσκομαι εἰς ἀμφιβολίαν ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν ποὺ πρέπει νὰκάμω, θὰ συμμορφωθῶ μὲ τὰς ὑποδείξεις τῶν ἄστρων, πρὶν λάβω ὁριστικὴν ἀπόφασιν». (1)

Εἰς μίαν πολὺ ἀξιοπρεπῆ ἀπάντησιν, ὁ Νικόλαος Ε΄, λέγει εἰς τὸν Μωάμεθ Β΄, ὅτι αἱ δικαιολογίαι του διὰ τοὺς διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν εἶνε ἀστήρικτοι καὶ ὅτι τὰ σχέδιά του, ὅπως ὅλα τὰ παράνομα σχέδια, εἶναι προωρισμένα ν' ἀποτύχουν. Χαρακτηρίζει ὡς γελοίους ὅλους τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Σουλτάνου σχετικῶς μὲ τὰ δῆθεν δικαιώματά του ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου καὶ προφητεύει ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἁγίας Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας θὰ συντρίψῃ τὰ Μουσουλμανικὰ στρατεύματα, διότι «εἰς τὴν δύναμιν τῶν Μουσουλμανικῶν ὁρδῶν θ' ἀντιτάξῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σύμπραξιν τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων.» Βεβαιώνει εἰς τὸ τέλος ὅτι θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ παρακαλῇ τὸν Θεὸν «νὰ φωτίσῃ τὸν Σουλτάνον τῶν Τούρκων καὶ νὰ τὸν κάμῃ ἱκανὸν νὰ ἐννοήσῃ τὴν μόνην ἀλήθειαν ποὺ θὰ εἰμποροῦσε νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὸν Ἅδην καὶ νὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς τὴν ἀληθινὴν δόξαν τῆς αἰωνίου ζωῆς».

Ἐν τούτοις, μολονότι ὁ Νικόλαος Ε΄. εἰργάσθη μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις καὶ μὲ ὅλην τὴν εἰλικρίνειαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κων]πόλεως ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν βαρβάρων, εὑρέθησαν οὐμανισταὶ οἱ ὁποῖοι τὸν κατηγόρησαν ὅτι δὲν ἀνέπτυξε τὴν δραστηριότητα ποὺ ἔπρεπεν. Τὰ ὀλίγα ποὺ ἐξεθέσαμεν ἀρκοῦν νὰ φανῇ πόσον ἡ κατηγορία αὐτὴ ἦτο ἀστήρικτος. Ἕνας ἀπὸ τοὺς διαπρεπεστέρους οὐμανιστὰς καὶ τοὺς σφοδροτέρους συνάμα κατηγόρους τοῦ Νικολάου Ε΄. ἦτο ὁ καρδινάλιος Αἰνείας Σύλβιος Πικκολόμιν, ὁ κατόπιν πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα Πίος ὁ Β΄. Κατηγόρει τὸν Νικόλαον Ε΄. ὅτι ἦτο πολὺ ἐπιεικεὶς ἀπέναντι τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ὁ μεγάλος Ποντίφηξ δὲν ἦτο ἐπιεικεὶς—ὅπως ἀπεδείξομεν—ἀπέναντι τῶν Τούρκων, ὅπως δὲν ἦτο οὔτε ἀπέναντι τῶν Εὐρωπαίων, εἶναι γνωστότατα, διότι ἀναφέρονται ἀπὸ πολλοὺς ἱστορικούς, ὅσα εἶπε διὰ τὰς παρεκτροπὰς τῶν Σταυροφόρων. «Ἔπειτ' ἀπὸ ὅσα διέπραξαν εἰς τὴν Κων]πολιν, ἔχουν δίκαιον οἱ Ἕλληνες νὰ τοὺς ἀποκαλοῦν σκυλόφραγκους.»

Εἰς τὴν ὁμιλίαν ποὺ ἀπηύθυνεν, ἀπὸ τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην του, πρὸς τοὺς Καρδιναλίους, ὁμιλίαν τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀπεκάλεσε «διαθήκην», ἐξέθεσε καὶ τὰς προσπαθείας του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κων]πόλεως. «Μόλις ἐμάθαμεν — εἶπεν ἐπὶ λέξει ὁ ἑτοιμοθάνατος πάπας — ὅτι ἡ ὀνομαστὴ Κωνσταντινούπολις ἐπολιορκεῖτο κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἀπὸ τὸν Μωάμεθ, ἀπεφασίσαμεν ἀμέσως νὰ βοηθήσωμεν τοὺς Ἕλληνας ποὺ ἐκινδύνευαν.... Καὶ ἐπειδὴ ἡ δύναμίς μας δὲν ἦτο ἀρκετὴ ὥστε νὰ ὑποστῶμεν ὅλον τὸ βάρος ἑνὸς τόσον τρομεροῦ πολέμου, ἐζητήσαμεν τὴν συνδρομὴν καὶ τὴν βοήθειαν τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν χριστιανικῶν δημοκρατιῶν... Ὅταν ἦλθαν εἰς τὴν Ρώμην οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Ἕλληνος βασιλέως διὰ νὰ μᾶς ζητήσουν βοήθειαν, προσεφέραμεν ὅ,τι εἴχομεν ἤδη ἑτοιμάσῃ εἰς χρήματα, γαλέρας καὶ στρατιώτας..... Καὶ ἐπειδὴ αἱ Χριστιανικαὶ δυνάμεις δὲν ἔδιδαν ἱκανοποιητικὴν ἀπάντησιν εἰς τὰς ἐπικτήσει μας, διὰ νὰ μὴ ἐπέρχεται περισσοτέρα ἀργοπορεία, ἐστείλαμεν τὸν στόλον μας εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ἀνατολῆς. ὅπου ὅμως δὲν ἔφθασαν ἐγκαίρως..... Ὁ Θεὸς ἂς κρίνῃ τὴν δρᾶσίν μας ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ τῆς θρησκείας, ὅστις κατέστρεψε τὴν χριστιανικὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Ἀνατολῆς».

Αὐταὶ ὑπῆρξαν αἱ τελευταῖαι λέξεις τοῦ μεγάλου οὐμανιστοῦ, μεγάλου φιλέλληνος καὶ μεγάλου ἀνθρώπου, τοῦ πάπα Νικολάου Ε΄., τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ὀφείλουν ν' ἀναφέρουν μ' εὐγνωμοσύνην ὅλαι αἱ γενεαὶ τῶν Ἑλλήνων.

* * *

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάπα αὐτοῦ ἐφάνη διὰ μίαν στιγμήν, ὅπως εἴπαμε, σχεδὸν βεβαία ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ἕλληνος καρδιναλίου Βησσαρίωνος ὡς ἄκρου ἀρχιερέως. Ἐπολέμησεν ὅμως σφοδρότατα τὴν ἐκλογὴν αὐτὴν ὁ ἐπίσκοπος Αὐινιῶνος (Ἀβινιὸν) καρδινάλιος Ἀλαὶν ὁ ὁποῖος ἠγέρθη μέσα εἰς τὸ Κογκλάβιον καὶ ἀνεφώνησεν ἐν μέσῳ τῆς καταπλήξεως ὅλων τῶν λοιπῶν καρδιναλίων ποὺ μόλις εἶχαν ἐπικαλεσθῆ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐθεώρουν δὲ ἐκ τῶν προτέρων σχεδὸν βέβαιον ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα θὰ τοὺς ἐφώτιζε νὰ ὑποδείξουν τὸν τέως ἀρχιεπίσκοπον Νικαίας.

— Θὰ δώσωμεν εἰς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν ἕνα Ἕλληνα ὡς ἄκρον ἀρχιερέα; Ὁ Βησσαρίων ποὺ ἀκόμη δὲν ἔκοψε τὰ ἀνατολίτικα γένεια του θὰ γίνῃ ἀρχηγός μας; Εἶνε τόσον πτωχὴ εἰς ἀνθρώπινον ὑλικὸν ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία ὥστε νὰ παρίσταται ἀνάγκη νὰ προσφύγῃ εἰς ἕνα Ἕλληνα!

Πρῶτος ὁ Βησσαρίων ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ ὅτι δὲν ἐζήτησεν ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ ὑποδείξῃ αὐτὸν ὡς Πάπαν. Ὁ Ἕλλην καρδινάλιος ὑπεστήριξεν ἕνα Ἱσπανὸν συνάδελφόν του, τὸν ἐπίσκοπον τῆς Βαλεντίας Ἀλφόνσον Βοργίαν, ὅστις τὴν 8 Ἀπριλίου 1455 ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἁγίου Πέτρου μὲ τὸ ὄνομα Πάπας Κάλλιστος Γ΄. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκλογήν του ὁ νέος Πάπας ὡρκίσθη «εἰς τὸ ὄνομα τῆς Παναγίας Τριάδος τῆς Παρθένου Μητρὸς τοῦ Θεοῦ, τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου καὶ ὅλων τῶν οὐρανίων στρατιῶν» νὰ θυσιάσῃ «καὶ τὸ αἷμά του ἐὰν παρίστατο ἀνάγκη» διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ «μὲ τὴν βοήθειαν τῶν σεβασμίων ἀδελφῶν του», τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐτελείωσε τὸν ὅρκον του μὲ τὴν ποιητικὴν ἀλλὰ καὶ τρομακτικὴν αὐτὴν *γραφικὴν* ἐπίκλησιν: «Ἂς χάσω τὸ δεξιόν μου χέρι ἂν σὲ λησμονήσω, Ἱερουσαλήμ, καὶ ἂς παραλύσῃ ἡ γλῶσσά μου εἰς τὸ στόμα μου ἄν, διὰ νὰ ἔχω τὴν ἡσυχίαν μου, σὲ ἀφίσω χωρὶς προστασίαν. Ἔστω μοι δὲ ὁ Θεὸς βοηθὸς καὶ τὸ ἱερὸν Αὐτοῦ Εὐαγγέλιον. Γένοιτο».

Ὁ Κάλλιστος Γ΄. ἐτήρησε τὸν ὅρκον του καὶ παρὰ τὰ ὀγδόντα χρόνια του ἀνέπτυξε νεανικὴν δραστηριότητα διὰ

(1) Περισσότερα σχετικὰ στοιχεῖα εἰμποροῦν νὰ εὕρουν, ὅσοι θέλουν, εἰς τὴν γαλλιστὶ ἐκδοθεῖσαν ἐκτάκτως ἐνδιαφέρουσαν ἱστορικὴν μελέτην τοῦ κ. Κώστα Καιροφύλλα: Le Vatican contre la Turquie.— Aux Editions de la Nouvelle Revue d'Italie. Paris, 1922.

τὴν ὀργάνωσιν τῆς σταυροφορίας ποὺ ἀρχικῶς εἶχεν ἀποφασίσῃ ὁ προκάτοχός του. Εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Βατικανοῦ σώζονται οἱ κατάλογοι τῶν πολυτίμων ἀντικειμένων καὶ ἀκόμη καὶ τῶν ἐπαύλεων, ποὺ ἀνῆκαν εἰς τὸ Βατικανὸν καὶ ἐπωλήθησαν εἰς τὰ 1456 ἀπὸ τὸν Κάλλιστον Γ'. εἰς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως διὰ νὰ ἐξοικονομηθοῦν τὰ χρήματα τ' ἀπαιτούμενα δι' αὐτὴν τὴν σταυροφορίαν. Πράγματι, βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Βησσαρίωνα, ἀπὸ τὸν προμνησθέντα καρδινάλιον Ἀλαΐν, ἀπὸ τὸν καρδινάλιον Αἰνείαν Σύλβιον Πικκολόμινι καὶ ἀπὸ ἄλλας ἐξεχούσας μορφὰς τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, ἑτοίμασε τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον του καὶ τὸν συνεκέντρωσεν εἰς τὴν Τσιβιταβέκιαν μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ ἐνώνετο μὲ τὰς δυνάμεις τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ τοῦ συμμάχου του Πέτρου Οὐρρέα καὶ θ' ἀπέπλεε διὰ τὴν Ἀνατολήν. Ἀτυχῶς οἱ δύο ἄνθρωποι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ Πάπας ἐστηρίχθη — ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως καὶ ὁ Ντ' Οὐρρέα — τὸν ἐπρόδωσαν μὲ τὸν πλέον ἐλεεινὸν τρόπον. Ἀντὶ νὰ πλεύσουν πρὸς τὸ Αἰγαῖον, ἔπλευσαν πρὸς τὴν ἀντίπαλόν των Γένουαν, τὴν ὁποίαν ἐλεηλάτησαν, ἀφοῦ ἐπυρπόλησαν τὸν λιμένα της, εἰς τὸ τέλος δὲ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν παπικῶν πλοίων διὰ νὰ τὰ καύσουν καὶ αὐτά, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώσουν..... Τὴν ἡμέραν ποὺ ὁ Κάλλιστος Γ'. παρέδιδε τὸ πνεῦμα, αἱ Ἀθῆναι ἔπιπταν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Μωάμεθ. Ἡ ἐρυθρὰ σημαία μὲ τὴν ἡμισέληνον ὑψώνετο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ὁ Παρθενὼν — ποὺ ἕως τότε ἦτο Ἐκκλησία καὶ ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας τῆς Ἀθηνιώτισσας — μετετρέπετο εἰς τέμενος τοῦ Προφήτου. Ἐνῷ συνέβαιναν τὰ γεγονότα αὐτά, ἐξελέγετο Πάπας ὁ καρδινάλιος Αἰνείας Σύλβιος Πικκολόμινι μὲ τὸ ὄνομα Πῖος Β'. Αὐτὸς δὲν ἦτο ἁπλῶς φιλέλλην, ἦτο κυριολεκτικῶς ἑλληνοπαθὴς καὶ ἑλληνολάτρης. Ἐγνώριζεν ὅλους τοὺς κλασσικούς, εἰς τὴν νεότητά του εἶχε γράψει ἐρωτικὰ τραγούδια κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Ἀνακρέοντος καὶ τοῦ Πετράρχου καὶ ἕνα μυθιστόρημα τιτλοφορούμενον «Ἱστορία δύο ἐραστῶν». Ἀργότερα ἔγραψεν ἄλλου εἴδους βιβλία, ὅπως τὰ «Σχόλια ἐπὶ τῆς Συνόδου τῆς Βασιλείας.» Λέγει εἰς αὐτὰ μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἀκόλουθα «Ὁ πάπας εἶνε εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅ,τι ὁ βασιλεὺς εἰς μίαν μοναρχίαν, καὶ εἶνε γνωστὸν ὅτι κανεὶς βασιλεὺς δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε περισσότερον ἰσχυρὸς ἀπὸ ὅλον τὸ βασίλειόν του. Ὅταν ἕνας μονάρχης κυβερνᾷ ἄσχημα ἢ ἐξάσκεῖ τυραννίαν, ἐξεγείρεται ὁ λαὸς καὶ τὸν ἐκδιώκει. Κατὰ ἀνάλογον τρόπον ἡ Ἐκκλησία, δηλαδὴ ἡ Οἰκουμενικὴ (γενικὴ) Σύνοδος, δύναται νὰ καθαιρέσῃ τὸν ὕπατον Ποντίφηκα.» Εἰς τὸ ἴδιο σύγγραμμά του ἔγραφεν ἐπίσης: «Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον νὰ ἴδωμεν πολλοὺς ἱερεῖς νὰ νυμφεύωνται. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐσώζοντο εὐκολώτερα.» Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὅταν τὰ ἔγραφεν αὐτὰ ὁ Αἰνείας Σύλβιος δὲν εἶχε χειροτονηθῆ ἀκόμη κληρικός. Αὐτὸ δὲν ἠμπόδισε τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ἰδίως τοὺς προδρόμους τῆς *Μεταρρυθμίσεως* νὰ τοῦ ὑπενθυμίσουν, ὅταν ἔγεινε Πάπας, ὅσα ἔλεγε καὶ ἔγραφε τὴν ἐποχὴν ποὺ ἦτο λαϊκός. Ἠναγκάσθη, διὰ τοῦτο, νὰ ἐκδώσῃ εἰς τὰ 1463 μίαν βοῦλλαν (ἐγκύκλιον) εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου, σᾶς συνιστῶμεν νὰ μὴ δίδετε πίστιν εἰς ὅσα τυχὸν ἐγράψαμεν ἄλλοτε, θίγοντες τὰ πρωτεῖα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ρώμης.... Εἰς τὸν Πέτρον μόνον ἔδωκεν ὁ Σωτὴρ τὴν παντοδυναμίαν.... Τὰ πρωτεῖα ἀνήκουν μόνον εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς νομίμους ἀντιπροσώπους του. Ἐὰν εὕρετε, εἴτε εἰς τοὺς διαλόγους μας, εἴτε εἰς τὰς ἐπιστολάς μας, εἴτε εἰς τὰ ἄλλα ἔργα μας—διότι ἐγράψαμεν πολλὰ κατὰ τὴν νεότητά μας—ὅ,τι δήποτε τὸ ἀντιτιθέμενον εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτήν, ἀπορρίψατέ το καὶ περιφρονήσατέ το. Συμμορφωθῆτε μὲ ὅ,τι ἐντελλόμεθα σήμερον. Πιστεύσατε τὸν λόγον τοῦ γέροντος καὶ ὄχι τοῦ νέου. Μὴ ἐκτιμᾶτε τὸν λαϊκὸν περισσότερον ἀπὸ τὸν Πάπαν, ἀποκηρύξατε τὸν Αἰνείαν καὶ ἀκολουθήσατε τὸν Πίον.» Ἦτο, φυσικά, εὔκολον νὰ τοῦ ἀπαντήσουν—καὶ τοῦ ἀπήντησαν—ὅτι αἱ νέαι αὐταὶ ἰδέαι τοῦ εἶχαν ἔλθῃ μαζὺ μὲ τὴν Παπικὴν τιάραν. Μὲ τὴν ἰδίαν εὐκολίαν ὁ Πίος Β', ἀπέδειξεν ὅτι εἶχεν ἀποκτήσῃ τὴν «ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας» πρὶν γίνῃ πάπας, ἀμέσως μόλις ἔγεινε κληρικός. Ἴσως ὅμως τὰ ὡραιότερα ποὺ ἔγραψεν ὡς λαϊκὸς εἶνε τὰ λόγια αὐτά, περιεχόμενα εἰς τὴν ἐπιστολήν του πρὸς κάποιον φίλον του: «Νὰ ξεύρῃ κανεὶς νὰ πεθαίνῃ! Αὐτὴ εἶνε ἡ μεγάλη ἐπιστήμη, ἡ μόνη σοφία, ἡ ἀληθινὴ φιλοσοφία. Ὁ θάνατος εἶνε ἡ τελευταία πρᾶξις τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν ὅλα τὰ ἐκατάφερε ἕνας ἄνθρωπος θαυμάσια μέχρι τέλους καὶ δὲν κατώρθωσε ν' ἀποθάνῃ καλά, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔχει ἀποτύχῃ εἰς ὅλα. Μοιάζει μὲ ποιητὴν ποὺ ἔχει παραμελήσῃ τὴν τελευταίαν πρᾶξιν τοῦ ἔργου του.» Σὰν ἀληθινὰ μεγάλος ποιητὴς ποὺ ἦτο, ὁ Αἰνείας Σύλβιος Πικκολόμινι, μᾶς παρουσιάζει μίαν ἀριστοτεχνικὴν «τελευταίαν πρᾶξιν» ἀποτελουμένην ἀπὸ τὴν περίοδον τῆς παπωσύνης του. Βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Βησσαρίωνα καὶ τοὺς ἄλλους συνεργάτας του ἔκαμεν ὅ,τι ἦτο ἀνθρωπίνως δυνατὸν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς σταυροφορίας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Κων]πόλεως. «Ἐκάμαμεν—λέγει εἰς μίαν ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Βησσαρίωνα—ὄχι μόνον ὅ,τι ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι ὑπερέβαινεν ἀκόμη τὰς δυνάμεις μας. Ἐγεμίσαμεν τὸν κόσμον ὁλόκληρον μὲ τὴν ἐπιθυμίαν μας ν' ἀπελευθερωθῇ ἡ Κωνσταντινούπολις.»

***

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὅμως εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ κάμωμεν ἀκόμη μίαν φορὰν τὴν θλιβερὰν διαπίστωσιν τῆς ἀντιζηλίας μεταξὺ τῆς Χριστιανικῆς Ἀνατολῆς (ὑποδουλωμένης πλέον εἰς τοὺς Τούρκους) καὶ τῆς Χριστιανικῆς Δύσεως, ἀντιζηλίας εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλονται τὰ μεγαλείτερα ἴσως δεινὰ τοῦ Γένους μας. Διεδόθη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὅτι ὁ Μωάμεθ Β'. εἶχε ζητήσῃ ἀπὸ τὸν μεγάλον Ἕλληνα, Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, Γεννάδιον τὸν Σχολάριον νὰ τοῦ καταρτίσῃ ἕνα εἶδος ὑπομνήματος ἐπεξηγηματικοῦ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἐλέγετο τότε διὰ τὸν Μωάμεθ τὸν Πορθητὴν τὸ ἴδιο ποὺ λέγεται σήμερον διὰ τὸν «Γαζῆν» (Νικητήν) Μουσταφᾶ Κεμάλ. Ὅπως διὰ τὸν τελευταῖον λέγουν (μοῦ τὸ εἶπον, ἐμένα τοὐλάχιστον, Τοῦρκοι τῆς Σμύρνης) ὅτι, ἐπειδὴ ἡ μητέρα του κατάγεται ἀπὸ τὴν Λάρισσαν ὁ Γαζῆς συμπαθεῖ κατὰ βάθος τοὺς Ἕλληνας, ἔτσι διὰ τὸν Μωάμεθ τὸν Β'. ἔλεγαν ὅτι, ἐπειδὴ ἦτο υἱὸς χριστιανῆς, ᾐσθάνετο κρυφὴν συμπάθειαν πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ ἔτσι πρέπει νὰ ἐξηγηθοῦν τὰ προνόμια ποὺ ἔδωκεν εἰς τὸν Ἕλληνα Πατριάρχην. Ὁ μέγας Πατριάρχης Γεννάδιος παρουσιάζει διὰ τὸν ἀμερόληπτον μελετητὴν τοῦτο τὸ κοινὸν μὲ τὸν Πάπαν Πῖον Β'. Ὅτι μετέβαλε καὶ αὐτὸς γνώμην καὶ ὡς κληρικὸς ἀπεκήρυξεν ἐκεῖνα ποὺ ἐπρέσβευεν ὡς λαϊκός. Πράγματι, ὡς λαϊκός, ὅταν ὠνομάζετο ἀκόμη Γεώργιος Σχολάριος, μετέσχε τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας καὶ ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν πρωτείων τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ρώμης. Ὡς κληρικὸς ὅμως εἶπεν ἢ μᾶλλον ἔγραψε τὸ ἱστορικὸν καὶ πασίγνωστον: «Ἄθλιοι Ρωμαῖοι, εἰς τί ἐπλανήθητε καὶ ἀπεμακρύνατε ἐκ τῆς ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ καὶ ἠλπίσατε εἰς τὴν δύναμιν τῶν Φράγκων καὶ σὺν τῇ πόλει, ἐν ᾗ μέλλει φθαρεῖναι, ἐχάσατε καὶ τὸ πατροπαράδοτον καὶ ὡμολογήσατε τὴν ἀσέβειαν; Οὐαὶ ὑμῖν ἐν τῷ κρίνεσθαι». Καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ (ὅστις εἶχε μεταβῇ εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ὑπογράψει τὸν *ὅρον* τῆς Ἑνώσεως) ὁ μοναχὸς Γεννάδιος ἔγεινεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς μερίδος τῶν ἀνθενωτικῶν, ἐνῷ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ΙΑ'. ὁ Παλαιολόγος (Δραγάσης) ἦτο ἐκ τῶν προσκειμένων εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἑνώσεως, εἶχε δεχθῆ τὸν προαναφερθέντα καρδινάλιον Ἰσίδωρον ὡς ἀπεσταλμένον τοῦ Πάπα καὶ εἶχε παραστῆ εἰς *ἑνωτικὴν* Λειτουργίαν, τὴν τελεσθεῖσαν εἰς τὸν Ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας τὴν 12 Δεκεμβρίου 1452 ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ «Ἰταλῶν καὶ Γραικῶν». Παρέστησαν εἰς τὴν Λειτουργίαν ἐκείνην, ἐκτὸς τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Συγκλήτου, καὶ τριακόσιοι περίπου ὀρθόδοξοι κληρικοί, οἱ δὲ διάκονοι ἐμνημόνευσαν «τοῦ ἄκρου ἀρχιερέως Νικολάου, Πάπα Ρώμης καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου. (1)

Ἤδη, μετὰ τὴν ἅλωσιν, ὁ Γεννάδιος ἦτο Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Μόλις ὁ Πῖος Β'. ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Πατριάρχης τῶν ὀρθοδόξων κατήρτιζεν ὑπόμνημα περὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, προωρισμένον νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀπὸ τὸν Σοῦλτᾶνον, ἔσπευσε νὰ γράψῃ εἰς τὸν Μωάμεθ Β'., συνιστῶν εἰς αὐτὸν νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, νὰ βαπτισθῇ καὶ νὰ γείνῃ Χριστιανὸς καὶ ὑποσχόμενος ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ γείνῃ αὐτοκράτωρ «τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς Ἀνατολῆς» καὶ θ' ἀποκτήσῃ νομίμως τοὺς τίτλους, τοὺς ὁποίους ὑφήρπασεν. Ἤθελε μὲ ἄλλους λόγους ὁ Πάπας νὰ δείξῃ εἰς τὸν Σουλτᾶνον ὅτι αὐτός, ὁ διάδοχος τοῦ Πέτρου ἀρχιεπίσκοπος Ρώμης καὶ ὄχι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κων]πόλεως ἦτο ὁ ρυθμίζων τὰ τῆς Χριστιανωσύνης καὶ ἡ ἰδικὴ του ἔγκρισις ἦτο ἀπαραίτητος διὰ νὰ ἔχῃ κῦρος οἱαδήποτε πρᾶξις ἀφορῶσα τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Δὲν εἶνε ἐξηκριβωμένον ἂν ὁ Σουλτᾶνος ἔλαβε τὴν τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν τοῦ Πάπα καὶ τί ἀπήντησεν. Γεγονὸς μόνον εἶνε, ὡς γνωρίζουν ὅλοι, ὅτι ὁ Μωάμεθ Β'. δὲν προσεχώρησεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ θάνατος τοῦ Πίου Β'. καὶ ἀργότερα τοῦ Βησσαρίωνος ἐσήμαναν τὸ τέλος τῆς *οὐμανιστικῆς κινήσεως διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κων]πόλεως.* Μετὰ ἕνα ὁλόκληρον αἰῶνα (7 Ὀκτωβρίου 1571) οἱ Ἡνωμένοι Χριστιανικοὶ στόλοι, μὲ ἀνθρώπινον ὁλικὸν ἀποτελούμενον κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ Ἕλληνας καὶ ἰδίως ἀπὸ Κρῆτας, ἐνικοῦσαν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου, ἀλλὰ αἱ ζηλοτυπίαι μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν συμμάχων ἐματαίωσαν τ' ἀποτελέσματα τῆς περιλάμπρου ἐκείνης νίκης

***

Ὁ Ἀλφόνσος Βοργίας ὁ ὁποῖος, ὑποστηριχθεὶς ἀπὸ τὸν Βησσαρίωνα, ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Πέτρου ὑπὸ τὸ ὄνομα Κάλλιστος Γ'., εἶχεν, ὅπως ἦτο ἐπόμενον, πολλοὺς ἐχθρούς. Καὶ οἱ ἐχθροί του τὸν κατηγόρησαν ὄχι μόνον διὰ τὰ νόθα τέκνα του ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ *νεποτισμόν* του, τὴν σκανδαλώδη δηλαδὴ προστασίαν τὴν ὁποίαν παρεῖχεν εἰς τοὺς συγγενεῖς του καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς ἀνεψιούς του (λατινικὰ ὁ ἀνεψιὸς λέγεται *νέπος*, ἐξ αὐτοῦ δὲ προέρχεται ἡ λέξις *νεποτισμὸς*) Λουδοβῖκον, Ἰωάννην καὶ Ροδρῖγον. Ὁ τελευταῖος αὐτὸς εἶνε ὁ κατόπιν Ἀλέξανδρος ΣΤ'. ὁ «πάπας Βοργίας» πατέρας τῆς Λουκρητίας καὶ τοῦ Καίσαρος Βοργίᾳ, διὰ νὰ περιορισθοῦμε εἰς τὰ γνωστότερα ἀπὸ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τῶν Βοργιῶν. Δὲν ἔγεινε πάπας ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου του. Τὸν Κάλλιστον Γ'. δεδέχθη ὅπως εἶπαμε ὁ Πίος Β'. Ὅταν αὐτὸς ἀπέθανεν (1464) ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Πέτρου ὁ Παῦλος Β'. (μέχρι τοῦ 1471) τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ Σίξτος Δ'. (μέχρι τοῦ 1484) καὶ αὐτὸν ὁ Ἰννοκέντιος Η'. παπεύσας μέχρι τοῦ 1492. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰννοκεντίου Η'. ἐξελέγη πάπας (ὑπερεξηκοντούτης πλέον τὴν ἡλικίαν) ὁ Ροδρῖγος Βοργίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλέξανδρος ΣΤ'. Δὲν θίγει κανεὶς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν οὔτε τὸν σεβαστὸν καὶ εἰς τοὺς μὴ ἀνήκοντας εἰς αὐτὴν πανάρχαιον θεσμὸν τῆς παπωσύνης, ὅταν κρίνῃ τοὺς πάπας ὡς ἀνθρώπους. Ὁ Λουδοβῖκος φὸν Πάστορ, ὁ πρό τινος ἀποθανὼν «καθολικώτατος» συγγραφεὺς καὶ *ἐπισήμως* τρόπον τινὰ *ἀνεγνωρισμένος ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Ἕδραν ὡς ἱστοριογράφος τῶν παπῶν*, ἔχει θέσῃ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν των. Καὶ ὁ Ζὰν Καρρὲρ, συγγραφεὺς ἑνὸς πολὺ ἐνδιαφέροντος βιβλίου ποὺ φέρει τὸν τίτλον «ὁ Πάπας» καὶ ἔχει τύχῃ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ σήμερον «βασιλεύοντος» Ποντίφηκος Πίου ΙΑ'. ἔχει ἐξ ἴσου σαφῶς καθορίσῃ τὰ πράγματα. Ὁ Πάπας εἶνε *ἀλάθητος* εἰς τὰ δογματικῆς φύσεως ζητήματα καὶ εἰς τ' ἀφορῶντα τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἄνθρωπος ὅμως ὑπόκειται εἰς ἁμαρτήματα (ἀπόδειξις ὅτι ἐξομολογεῖται τακτικὰ) καὶ δὲν εἶνε εἰς κανένα ἀπηγορευμένον νὰ ὁμιλῇ διὰ τ' ἀνθρώπινα παραπτώματα τῶν παπῶν. Ἡ περὶ τοῦ ἐναντίου γνώμη—παρατηρεῖ προσφυέστατα ὁ σεβαστός μου φίλος Ζὰν Καρρὲρ—δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἀλλ' ἀπὸ τὴν «Σακριστίαν», ἀπὸ τὸ Νεωκορεῖον δηλαδή. Ὁπωσδήποτε δὲν ἔχω καμμίαν διάθεσιν νὰ ὁμιλήσω ἐδῶ διὰ τοὺς Βοργίας καὶ τὴν ἱστορίαν των.

***

Ἠκολούθησεν ἡ ἐποχὴ τῶν ἐμφυλίων αἱματηρῶν ἀγώνων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Κατ' ἀνάγκην ἀνεμίχθη εἰς αὐτοὺς ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία, ἐφ' ὅσον, ἐκτὸς τῆς πνευματικῆς της ὑποστάσεως, τὴν ὁποίαν οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ ἔχῃ, ἦτο συνάμα καὶ Κοσμικὸν Κράτος. Εὐτυχῶς ὡρισμένοι Πάπαι, ὅπως ὁ προμνησθεὶς Ἀλέξανδρος ΣΤ'. (Βοργίας) — ἀσχέτως πρὸς τὰ ἐλαττώματά του. — ὁ Ἰούλιος Β'. (Ντέλλα Ρόβερε), ὁ Λέων Γ'. (Ἰωάννης τῶν Μεδίκων) καὶ ἄλλοι ἔδειξαν τάλαντα μεγάλων πολιτικῶν καὶ ἀξίαν λόγου Ἰταλικὴν φιλοπατρίαν. *Μετὰ* τὸν Ἀλέξανδρον ΣΤ'. (ἔτος 1503) ἀρχίζει ἡ ἐπικράτησις, ὁ θρίαμβος εἰμπορεῖ νὰ πῇ κανείς, τῆς *Ἀναγεννήσεως*. Καὶ ἀκριβῶς ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον ψέγουν τὸν Ἰούλιον Β'. καὶ πολὺ περισσότερον τὸν Λέοντα Γ'. *καὶ* τοὺς διαδόχους του πολλοὶ συγγραφεῖς, μεταξὺ τῶν ὁποίων μερικοὶ «καθολικώτατοι», εἶνε τὸ ὅτι ἔθυσαν ὑπὲρ τὸ δέον εἰς τὸν βωμὸν τῆς θεᾶς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδόθη τὸ ὄνομα *Ἀναγέννησις* καὶ ποὺ δὲν ἦτο ἄλλη ἀπὸ τὴν θείαν πράγματι πνοὴν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ ἀναβίωσις τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν, χάρις εἰς τοὺς ἐκ τοῦ Βυζαντίου Ἕλληνας σοφοὺς ποὺ ἤρχοντο πρόσφυγες εἰς τὴν Ἰταλίαν «φέροντες παιδείαν καὶ ζητοῦντες ἄρτον» ἔχυσεν ἕνα ἄπλετον φῶς εἰς ὅλην τὴν Δύσιν καὶ ἔτσι διελύθη ἡ μεσαιωνικὴ νύχτα ποὺ ἐπίεζε σὰν ἐφιάλτης τὰ στήθη τῆς Ἀνθρωπότητος Εἶνε ἀλήθεια ὅτι μερικοὶ σύγχρονοι ἱστορικοί — οἱ Ἰταλοὶ ἰδίως — προσπαθοῦν νὰ μειώσουν τὴν συμβολὴν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ἀφύπνισιν αὐτὴν τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου καὶ εἰς τὴν Ἐπικράτησιν τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἀλλ' ὅτι ἔχουν ἄδικον οἱ ἐπιδιώκοντες αὐτὴν τὴν μείωσιν ἀποδεικνύεται ἀπὸ ὅσα γράφουν οἱ Ἰταλοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τοὺς ὁποίους ἡ λογικὴ ἐπιβάλλει νὰ πιστεύωμεν περισσότερον ἀπὸ τοὺς συγχρόνους. Ἐπὶ Πάπα Λέοντος Γ'.

(1) Ἀπαντῶντες εἰς τὰς κατηγορίας τῶν ἀνθενωτικῶν, οἱ ἑνωτικοὶ ἔλεγαν: «Ἄφετε, ἵνα ἀπαλλαγῶμεν ἅπαξ τοῦ ἐπικρεμαμένου κινδύνου (τῶν Τούρκων) καὶ τότε ὄψεσθε εἰ τοῖς ἀζυμίταις ἡμεῖς ἑνωθῶμεν».

(Ἰωάννου τῶν Μεδίκων) ἑνὸς ἀπὸ τοὺς λαμπροτέρους Ποντίφηκας τῆς Ἀναγεννήσεως, συνετελέσθη τὸ σχῖσμα τοῦ Λουθήρου. Εἰς ὡρισμένας χώρας τῆς Δύσεως ἐπεκράτησεν ἡ θρησκευτικὴ *Μεταρρύθμισις* καὶ ἔλαβεν ἔτσι τὴν ἐπίσημον γένεσίν της ἡ *Προτεσταντικὴ* Ἐκκλησία. Ἡ Παπωσύνη ὅμως ὑπέστη καὶ τὸ νέον αὐτὸ πλῆγμα χωρὶς νὰ «γονατίσῃ». Ἡ σύνοδος τοῦ Τρέντον ἐπὶ Παύλου Γ΄. ἀπεκατέστησε τὸ κῦρος τῶν Παππῶν. Ὁ Ἰγνάτιος Λοϋόλας μὲ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν (1534) συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐπιβληθῇ αὐτὸ τὸ κῦρος. Ὁ Παῦλος Δ΄., ὁ Πῖος Δ΄., ὁ Πῖος Ε΄., ὁ Σίξτος Ε΄., ἐπανέφεραν τὴν αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν. Ὁ Κλήμης Η΄. ἀπεσόβησε πολιτικώτατα τὸ σχῖσμα τῆς Γαλλίας, διότι ἔπεισε τὸν Ἑρρῖκον Δ΄., κατόπιν μακρῶν διαπραγματεύσεων, ν' ἀπαρνηθῇ τὸν καλβινισμὸν καὶ νὰ γείνῃ ἀπὸ Οὐγενότος καθολικός. (Τὸ Παρίσι ἀξίζει μίαν λειτουργίαν).

Οἱ διάδοχοί του ἐφάνησαν διστακτικώτεροι καὶ μερικοὶ ἴσως ὑπὲρ τὸ δέον ἐπιφυλακτικοὶ εἰς τὴν πολιτικήν των δρᾶσιν. Ὁ Κλήμης Γ΄. ὑπέκυψεν πρὸ τοῦ ὑπερηφάνου «βασιλέως Ἠλίου» (Λουδοβίκου ΙΔ΄.) ὁ ὁποῖος ἐθεωροῦσε τὸν ἑαυτόν του «ἀντιπρόσωπον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, συμμετέχοντα τῆς θείας γνώσεως ὅσον καὶ τῆς θείας ἐξουσίας.» Ὅλοι ὅμως οἱ πάπαι ὑπερήσπισαν τὴν πατροπαράδοτον πίστιν ἐναντίον τῶν αἱρέσεων (μετὰ τὸν Λουθηρανισμὸν μιὰ ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ὑπῆρξεν ὁ *Ζανσενισμὸς* ποὺ ἔλαβε τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀπὸ τὸν ἵδρυτήν του Ὁλλανδὸν θεολόγον Κορνήλιον Ζάνσεν 1585—1638) καὶ τῆς φιλοσοφικῆς κινήσεως τοῦ ΙΗ΄. αἰῶνος. Ὁ Βενέδικτος ΙΔ΄. καὶ ὁ Κλήμης ΙΓ΄. ἀντέστησαν εἰς τὰς προσπαθείας μεταρρυθμιστῶν ὑπουργῶν καὶ ἡγεμόνων. Ἐπὶ Κλήμεντος ΙΔ΄. (1769—1774) κατηργήθησαν τὰ τάγματα τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ ἠκολούθησε πτῶσις τοῦ γοήτρου τῆς παπωσύνης. Ὁ Πίος ΣΤ΄. (1775—1779) λόγῳ τοῦ ὅτι εἰς τὴν Ρώμην ἐδολοφονήθη ὁ Γάλλος στρατηγὸς Ντυφώ, συνελήφθη, κατὰ διαταγὴν τοῦ Διευθυντηρίου, ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μπερτιὲ καὶ ὡδηγήθη εἰς τὴν Γαλλίαν ὅπου ἀπέθανεν. Εἰς τὴν Ρώμην ἐκυρύχθη δι' ὀλίγον καιρὸν ἡ Δημοκρατία. Ὁ Πίος Ζ΄. (1800—1823) ὑπέγραψε τὸ Κογκορδᾶτον μὲ τὴν Γαλλίαν (1801) καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ Παρίσι ὅπου ἔστεψεν αὐτοκράτορα τὸν Ναπολέοντα. Ἐπειδὴ ὅμως ἠρνήθη νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὸν «Μεσογειακὸν Ἀποκλεισμόν», ποὺ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐκμηδένισιν τοῦ Ἀγγλικοῦ ἐμπορίου διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως εἰς τ' Ἀγγλικὰ πλοῖα νὰ προσεγγίζουν εἰς Εὐρωπαϊκοὺς λιμένας, ὁ Ναπολέων ἔστειλεν εἰς τὴν Ρώμην τὸν στρατηγὸν Ραντὲ διὰ νὰ συλλάβῃ τὸν πάπαν. Εἰς μάτην ὁ Πίος Ζ΄. προσεπάθησε νὰ καταδείξῃ ὅτι ὡς παγκόσμιος «ποιμὴν ψυχῶν» δὲν εἰμποροῦσε νὰ συμμετάσχῃ εἰς πολεμικὰ μέτρα στρεφόμενα ἐναντίον Χριστιανικοῦ Κράτους Ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Ναπολέοντος συνέλαβε τὸν ποντίφηκα μαζὶ μὲ τὸν καρδινάλιον Πάκκα καὶ διὰ Γενεύης—Σαβόνης τὸν μετέφερεν εἰς τὸ Φοντεναιμπλώ, ὅπου ἐκρατήθη αἰχμάλωτος ἕως τὰ 1814. Πρώτη σκέψις του ὑπῆρξεν ἡ ἐπαναφορὰ τῶν ταγμάτων τῶν Ἰησουϊτῶν (1816) καὶ ἀμέσως, μαζὶ μὲ αὐτά, ἐπανῆλθε καὶ τὸ γόητρον τῆς παπωσύνης. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος καὶ τὴν μεταφορὰν του εἰς τὴν Ἁγίαν Ἑλένην, ὁ Πίος Ζ΄. ὄχι μόνον δὲν ἐμνησικάκησεν ἀλλὰ καὶ ἐδέχθη εἰς τὴν Ρώμην καὶ παντοιοτρόπως περιέθαλψε τοὺς συγγενεῖς τοῦ μεγάλου ἐκπτώτου. Εἰς τὰ 1816 ἔγεινεν ἡ ἀνασύστασις τῶν Ἰησουητικῶν ταγμάτων.

Εἰς τὰ 1848 ὁ πάπας Πίος Θ΄. ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Γαέτταν, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ διὰ πολὺ ὀλίγον καιρόν. Εἰς τὰ 1867 ἡ ἡνωμένη Ἰταλία εἶχε λάβη εἰς τὴν κατοχήν της ὅλα σχεδὸν τὰ ἐδάφη τῶν τέως κρατῶν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς δὲ τὰ 1870 (εἰς τὰς 20 Σεπεμβρίου) ἔπεσε καὶ ἡ Ρώμη εἰς τὴν ὁποίαν οἱ στρατιῶται τοῦ Ἰωσὴφ Γαριβάλδη εἰσῆλθαν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν *Μπρέτσια* (ὀπὴν) τῆς Πόρτα Λία. Δὲν νομίζω ὅτι παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐκταθῶ εἰς τὰ μετέπειτα συμβάντα, διότι εἶνε εἰς ὅλους γνωστὰ κατόπιν τῶν ὅσων ἐγράφησαν προσφάτως ἐπὶ εὐκαιρίᾳ τῆς συνδιαλλαγῆς τῆς Ἁγίας Ἕδρας μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς ἀνασυστάσεως τοῦ Κράτους τῆς Ἐκκλησίας ἤ, διὰ τὴν ἀκρίβειαν, τῆς Πόλεως (ἢ πολιτείας) τοῦ Βατικανοῦ. Cittá del Vaticano.) Ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἐτονίσθη ἀρκετὰ εἰς τὰ πρόσφατα ἑλληνικὰ δημοσιεύματα καὶ ποὺ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τονισθῇ, εἶνε τοῦτο: Ὅτι μετὰ τὸ 1870 Οἱ πάπαι ἐστερήθησαν (μέχρι τῆς 11 Φεβρουαρίου 1929) τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας ἀλλ' ἡ Ἁγία Ἕδρα ἀπέκτησεν ὅλως ἐξαιρετικὴν ἐπιβολὴν ὡς πρὸς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν *πνευματικὴν ἐξουσίαν* καὶ τὸ κῦρος της καὶ τὸ γόητρόν της αὐξήθησαν ὑπερβολικά, ἀκόμη καὶ μεταξὺ τῶν μὴ «Καθολικῶν» Κρατῶν καὶ λαῶν. Οἱ πάπαι ποὺ διεδέχθησαν τὸν Πίον Θ΄. ὑπῆρξαν ὅλοι φυσιογνωμίαι ἐξαιρετικαί. Ἡ φωτεινὴ μορφὴ τοῦ Λέοντος ΙΓ΄. (παπεύσαντος ἀπὸ τὸ 1878 μέχρι τοῦ 1903) εἶνε ἀπὸ ἐκείνας ποὺ λάμπουν πράγματι διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ὁ διάδοχός του Πίος Γ΄. (1903—1914) ὠνομάσθη στὴν ἀρχὴ ἀπὸ μερικοὺς ποὺ ἀρέσκονται στὴν εὔκολη εἰρωνεία curé de campagne, ἀνεδείχθη ὅμως ἀρχηγὸς μεγάλης θελήσεως καὶ ἐπίσης μεγάλης ἱκανότητος καὶ ἐκυβέρνησεν ἐκτάκτως καλὰ τὸ σκάφος τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Βενέδικτος ΙΕ΄.(1914—1922) εἶνε ὁ πνευματικὸς ἀρχηγὸς ποὺ ἔδωκε τὸν ὀρθὸν χαρακτηρισμὸν εἰς τὸν ἀπαισίας μνήμης «μεγάλον πόλεμον». Τὸν ἀπεκάλεσεν «ἀνωφελῆ σφαγήν» (inutile strage) καὶ ἐδείχθη ἀληθινὸς Χριστιανός, ἐργασθεὶς μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του διὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου. Φθάνομεν ἔτσι εἰς τὸν σήμερον «ἐνδόξως βασιλεύοντα» Πῖον ΙΑ΄. τὸν σοφὸν ἑλληνιστὴν καὶ κάτοχον δέκα ἀκόμη ἄλλων γλωσσῶν, ἀρχαίων καὶ συγχρόνων, τοῦ παλαιοῦ διευθυντοῦ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ καὶ τῆς Ἀμβροσιανῆς τοῦ Μιλάνου, τὸν συνηθισμένον ν' ἀνεβαίνῃ μὲ τὴν μεγαλείτερη εὐκολία εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλοτέρων βουνῶν, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ τὸ συναίσθημα ὅτι βρίσκεται κοντὰ στὴν Θεότητα, τὸν δεινὸν πεζοπόρον, διὰ τὸν ὁποῖον αἱ μυστηριώδεις καὶ τρομεραὶ Ἄλπεις δὲν εἶχαν ποτὲ κανένα μυστικόν, τὸν σοφὸν καὶ συνετὸν ἀρχηγὸν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ἐπέπρωτο νὰ ἐπανακτήσῃ ἡ Ἁγία Ἕδρα τὴν κοσμικήν της ἐξουσίαν, παραλλήλως πρὸς τὴν τόσον αὐξηθεῖσαν καὶ κραταιωθεῖσαν πνευματικήν. Δίπλα εἰς τὰς ἰσχυρὰς μορφὰς τῶν Παπῶν αὐτῶν λάμπουν καὶ αἱ φυσιογνωμίαι τῶν γραμματέων τῆς Ἐπικρατείας, τῶν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργῶν τοῦ Βατικανοῦ, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Τοῦ καρδιναλίου Ἀντονέλλι ἐπὶ Πίου Θ΄. Τοῦ καρδιναλίου Ραμπόλλα ἐπὶ Λέοντος ΙΓ΄. Τοῦ καρδιναλίου Μερὺ Ντελ Βήλ (σήμερον ἱερατικοῦ προϊσταμένου τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου) ἐπὶ Πίου Γ΄. Τοῦ καρδιναλίου Γκασπάρρι ἐπὶ Βενεδίκτου ΙΕ΄. καὶ ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ Πάπα Πίου ΙΑ΄. Διὰ τὸν καρδινάλιον Γκασπάρρι, σοφὸν νομομαθῆ, ἐγκύψαντα ἰδιαιτέρως, ὅσον κανεὶς ἴσως ἄλλος, εἰς τὸ κανονικὸν δίκαιον, ἔχει δικαίως λεχθῆ ὅτι ἂν δὲν ἦτο καρδινάλιος θὰ ἐγίνετο ὑπουργὸς ἢ πρωθυπουργὸς καὶ εἰς τὴν ἐποχήν μας ἴσως καὶ δικτάτωρ.

Ἂς εὐχηθοῦμε ν' ἀποκατασταθοῦν, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Πίου ΙΑ΄. καὶ τοῦ καρδιναλίου Γκασπάρρι, αἱ παλαιαὶ ἀδελφικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Δυτικῆς καὶ νὰ μὴ βραδύνωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν *ἑνότητα τῆς πίστεως*, τὴν ὁποίαν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ ζητῇ ἀπὸ τὸν Θεῖον Ἱδρυτὴν τῆς Θρησκείας μας.

Β. ΒΕΚΙΑΡΕΛΛΗΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ἀ κορίτσια, ἀφοσιωμένα ὅπως εἴτανε στὸ ἐργόχειρό τους, ἕνα ἀπόγεμα ἀργήσανε νὰ γυρίσουν στὸ παλάτι. Γυρίζανε λοιπὸν βιαστικὰ γιὰ νὰ προφθάσουνε τὴν ὥρα τοῦ τσαγιοῦ... Στὸ δρόμο, λέγει ἡ Μυρτώ, δείχνοντας κάποιο δρόμο τοῦ πάρκου:

— Δὲ μπορῶ νὰ ἐξηγήσω γιατὶ δὲν περνᾶμε ποτὲ ἀπὸ κεῖ δά. Αὐτὸς ὁ δρόμος θὰναι πολὺ πειὸ σύντομος.

— Ναί, ἀλλὰ βγαίνει στὸν ἑλληνικὸ ναό, κοντὰ στὸν ὁποῖο περνᾶ τὴ μέρα του ὁ μικρὸς Karoly.

— Ἔ, λοιπόν; εἶπε ἡ Μυρτὼ κοιτῶντας τὴν Εἰρήνη μὲ ἔκπληξη.

Ἔ, λοιπόν! δὲν ἔχω καμμιὰ διάθεση νὰ μᾶς καρφώσῃ ἐκεῖ χάμω κανένα καπρίτσιο τοῦ παιδιοῦ αὐτοῦ ἢ τοῦ πατέρα του! Δὲν πᾶμε νὰ δοῦμε τὸν Karoly παρὰ μονάχα κατόπι διαταγῆς.... κ' εἶναι ἀρκετὸ αὐτό, σᾶς διαβεβαιώ!

— Ὤ! τὸν ἀνηψιό σας, Εἰρήνη! ἔκανε ἡ Μυρτὼ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ.

— Εἰρήνη, μουρμούρισε συγχρόνως ἡ Terka, ρίχνοντας γύρω της ἕνα βλέμμα φοβισμένο.

Ἡ Εἰρήνη χαμήλωσε τὴ φωνή της καὶ ἐξακολούθησε:

— Μὴν φοβᾶσαι τίποτε, δὲν ὑπάρχει κανείς.... Ἀλλὰ μοῦ φαίνεται ὅτι σκέπτεσθε, ἀγνὴ Μυρτώ, πῶς μποροῦμε νὰ φερόμαστε στὸν Karoly ὅπως φέρονται γενικὰ στ' ἀνήψια τους;

Κοίταξε τὴν ἐξαδέλφη της μὲ τρόπο μισοκοροϊδευτικό, μισοσοβαρό.

— Μὰ δὲ μπορῶ νὰ καταλάβω τὸ γιατί;... εἶπε ἡ Μυρτώ.

— Γιατί; Γιατί; Ἔ λοιπόν! γιατὶ εἶναι ὁ γυιὸς τοῦ πρίγκηπος Milcza!

Ξέσπασε σένα μικρὸ εἰρωνικὸ γέλοιο, κοιτάζοντας τὴν ἀπορία τῆς Μυρτῶς.

— Δὲν τὸ καταλαβαίνετε;.... Θὰ σᾶς τὸ ἐξηγήσω ἀργότερα, τώρα δὲν ἔχουμε καιρό. Ἂς περπατήσουμε πειὸ γρήγορα.

Σὲ λίγο, φθάσαμε κοντὰ στὸν μεγάλο μαρμάρινο ἐξώστη ποὺ ὁδηγοῦσε στὸ σαλόνι ὅπου ἔμενε συνήθως ἡ κόμησσα Zolanyi. Ἡ Εἰρήνη, ἐνῶ ἀνέβαινε τὰ σκαλιά, φώναξε:

— Τὰ μαλλιά μου εἶναι λίγο χαλασμένα, μὰ τόσο τὸ χειρότερο, δὲν ἀνεβαίνω ἐπάνω! Διψῶ καὶ θέλω νὰ μοῦ σερβίρουν γρήγορα ἕνα φλυτζάνι τσ.....

Ἡ φωνὴ διακόπηκε ἀποτόμως καὶ ἡ κόρη σταμάτησε διὰ μιᾶς. Δύο μαῦρα λαγωνικὰ φανερωθήκανε στὴν εἴσοδο τοῦ σαλονιοῦ καὶ ὡρμήσανε καταπάνω της...

— Θεέ μου! ὁ πρίγκηψ εἶναι μέσα! ψιθύρισε μὲ μιὰ φωνὴ πνιγμένη. Καὶ νάχουμε ἀργήσει τόσο!... Καὶ τὰ μαλλιά μου!...

— Κατέβα καὶ τρέξε γρήγορα στὴν κάμαρά σου, τὴ συμβούλευε σιγαλὰ ἡ Terka.

— Γιὰ νὰ τὸν κάμω νὰ περιμένῃ περισσότερο;... Ἄλλωστε, ἀσφαλῶς μὲ εἶδε.. Ἔ, λοιπόν! Ποὺ πᾶτε ἐσεῖς, Μυρτώ; Ἀπ' ἐναντίας, πᾶτε μαζί μας, ἴσως ἡ παρουσία σας κατευνάσῃ κάπως τὴ θύελλα.

Ἡ Μυρτὼ ἐμπῆκε ἀκολουθῶντας τὶς ἐξαδέλφες της... Ὁ πρίγκηψ Milcza καθότανε ἀπέναντι στὴ κόμησσα, ντυμένος μὲ ἄσπρη φανέλλα, βυθισμένος μέσα σὲ μιὰ πολυθρόνα, καὶ φυλλομετροῦσε ἀφῃρημένος κάποιο περιοδικό. Γύρισε πρὸς τὰ κορίτσια ποὺ ἔμπαιναν τὸ σκοτεινὸ ἐκεῖνο βλέμμα ποὺ εἶχε τρομάξει τὴ Μυρτώ:

— Τὰ ρολόγια σας πηγαίνουν πολὺ πίσω, κόμησσες, εἶπε μ' ἕναν παγωμένο τόνο.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη παρατήρησε τὴ Μυρτὼ ποὺ κρυβότανε λιγάκι πίσω ἀπὸ τὶς ἐξαδέλφες της, κι' ἀφοῦ σηκώθηκε, ὑποκλίθηκε γιὰ νὰ τὴ χαιρετήσῃ.

Ἡ κόμησσα βιάσθηκε τότε νὰ τὴν παρουσιάσῃ, μὲ τὸν σκοπὸ ἀναμφιβόλως νὰ ἀποσοβήσῃ τὴ θύελλα. ὅπως ἔλεγε ἡ Εἰρήνη. Ὁ πρίγκηψ ἀπηύθυνε μερικὰ λόγια εὐγενικὰ καὶ ψυχρὰ στὴ Μυρτώ, ἡ ὁποία κατώρθωσε νὰ ἀπαντήσῃ χωρὶς νὰ τὰ χάσῃ, παρὰ τὴν παράξενη ντροπὴ ποὺ τὴν κυρίευσε ἔξαφνα.

Ὁ πρίγκηψ ἔδωσε τὸ χέρι του στὶς ἀδελφές του καὶ ξανακάθησε ἀπέναντι στὴ μητέρα του. Ἡ Εἰρήνη προχώρησε πρὸς τὸ τραπέζι τοῦ τσαγιοῦ γιὰ νὰ κάμῃ τή συνηθεισμένη της ὑπηρεσία. Ἀλλὰ ἡ σοβαρὴ φωνὴ τοῦ πρίγκηπος ἀκούσθηκε:

— Ἀφῆστε τὴν Terka νὰ μᾶς σερβίρῃ τὸ τσάϊ καὶ πηγαίνετε νὰ διορθώσετε τὰ μαλλιά σας, ἔχετε τὴν ὄψη τρελλῆς μὲ τὰ μαλλιά σας ἔτσι ἄτακτα.

Ἡ κόρη ἔγεινε κατακόκκινη καὶ βγῆκε χωρὶς νὰ διαμαρτυρηθῇ... Ἡ Μυρτὼ εἶχε καθίσει κοντὰ στὸ τραπέζι, καὶ βλέποντας ὅτι ἡ κόμησσα κεντοῦσε, πῆρε κ' ἐκείνη κάποιο ἀρχινισμένο κέντημα. Ὁ πρίγκηψ φυλλομετροῦσε πάλι τὸ περιοδικό του μ' ἕνα ὕφος ἀφηρημένο καὶ ἀλαζονικό. Φάνηκε ὅτι μόλις καὶ μετὰ βίας ἀντελήφθηκε τὸν Renat, ποὺ μπῆκε ἥσυχα ἥσυχα, παρὰ τὸ σύνηθες, καὶ τὸν πλησίασε γιὰ νὰ τοῦ φιλήσῃ τὸ χέρι.

Ἡ Μυρτὼ αἰσθανότανε γύρω της κάποια ἀτμόσφαιρα στὴν ὁποία δὲν εἴτανε συνηθεισμένη. Ἐπίσης ἡ κόμησσα καὶ τὰ παιδιά της φαινόντανε ὅτι εἴτανε τρομερὰ στενοχωρημένοι. Ὁ Renat, ὁ θορυβοποιὸς Renat, καθότανε κοντὰ στὴ μητέρα του, ἥσυχος ὅσο καὶ ἡ Mitzi. Ἡ ἄκρα προσοχὴ μὲ τὴν ὁποία ἡ Terka ἔκαμνε πάντα τὸ σερβίρισμα τοῦ τσαγιοῦ, σήμερα φαινότανε ὅτι ἦτο διπλάσια, σὰν νἄθελε νὰ εἶναι ἡ ἐκπλήρωση αὐτοῦ τοῦ ἔργου τελείως ἄψογη... Καὶ ἡ Εἰρήνη, μπαίνοντας ξανὰ στὸ σαλόνι, ἐνῷ πάντοτε εἴτανε τόσο ἀνοιχτότομη, γλύστρησε σιωπηλὴ καὶ πῆγε στὴ θέση της, θέλοντας προφανῶς νὰ ἀποφύγῃ τὴν προσοχὴ τοῦ ἀδελφοῦ της.

Ἐκεῖνο ποὺ προκαλοῦσε αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα, εἴτανε ἡ παρουσία τοῦ πρίγκηπος καὶ ἡ Μυρτὼ δοκίμαζε ἐπίσης τὸ ἴδιο συναίσθημα. Ἀλλά, ὅσον ἀφορᾷ αὐτή, δὲν ἤτο τίποτε τὸ παράδοξο, γιατὶ δὲν τὸν ἐγνώριζε, γι' αὐτὸν δὲν εἴτανε παρὰ μιὰ ξένη, ὅπως τὸ εἶχε ἀποδείξει καθαρὰ προσφωνῶντας την πρὶν ἀπὸ λίγο μὲ τὴ λέξη «μαντεμουαζέλ,« ἐνῷ τὰ ἄλλα παιδιὰ τῆς κόμησσας δὲν τῆς ἀρνηθήκανε τὸν τίτλο τῆς ἐξαδέλφης.

Βλέποντάς τον ἡ Μυρτώ, ἔτσι ποὺ φωτιζότανε καλὰ ἐκεῖ ποὺ καθότανε, παρατήρησε ἀμέσως τὴ μεγάλη ὁμοιότητα ποὺ ὑπῆρχε ἀνάμεσα στὸν πρίγκηπα καὶ στὸ πορτραῖτο τοῦ μεγάρου Mslcza στὸ Πα-

ρίσι. Μονάχα, μεταξύ τους ὑπῆρχε ἡ διαφορὰ ποὺ χωρίζει τὸν ἄνθρωπο ποὺ βρίσκεται σ' ὅλη τὴ λάμψη τῆς νεότητος ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ὑπέφερε στὴ ζωή του. Τὸ ὡραῖο πρόσωπο τοῦ πρίγκηπος εἶχε κάποια ἔκφραση σκληρὴ καὶ ἀλαζονική, ποὺ τὴν ἐτόνωνε ἀκόμα περισσότερο τὸ ἀκατάδεχτο ζάρωμα τῶν χειλιῶν του, κ' ἔπρεπε νὰ συμπεράνῃ κανεὶς ὅτι ἡ ὑπεροπτικὴ στάση, ἡ παγερὴ σιωπὴ ἢ τὰ σύντομα λόγια αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴ μητέρα του καὶ τὶς ἀδελφές του, δὲν ἐπιδεχότανε καμμιὰ διάθεση ἐκ μέρους τῶν δικῶν του νὰ ἔλθουν σὲ ἀνακούφισή του.

Τὰ δυὸ λαγωνικά, ποὺ κειτόντανε στὰ πόδια τοῦ ἀφεντικοῦ τους, σηκωθήκανε ἔξαφνα καὶ ὡρμήσανε πρὸς τὴν πόρτα. Ἡ κόμησσα, σήκωσε τὰ μάτια, κ' εἶπε ζωηρά :

— Ἄ! εἶναι ὁ Karoly!

Μιὰ γερὴ μελαχροινὴ γυναίκα, νέα ἀκόμη, ντυμένη μ' ἕνα πλούσιο ἐθνικὸ κουστοῦμι, φάνηκε στὴν εἴσοδο. Κρατοῦσε στὴν ἀγκαλιά της ἕνα μικρὸ εὔθραυστο παιδάκι ντυμένο στὰ ἄσπρα, ποὺ δὲ φαινότανε παραπάνω ἀπὸ τριῶ χρονῶν.

Ἡ κόμησσα σηκώθηκε γρήγορα κι' ἀφοῦ προχώρησε, πῆρε τὸ παιδὶ ἀπὸ τὰ χέρια τῆς ὑπηρέτριας. Ἡ Terka, οἱ ἀδελφές της κι' ὁ Renat πλησιάσανε, χαϊδέψανε ἐλαφρὰ τὰ μαῦρα του μαλλιά, μὲ κάποιον τρόπο ποὺ φανέρωνε πὼς ἐκπληρούσανε κάποια παράγραφο τῆς ἐθυμοτυπίας... Κ' ἡ ἴδια ἡ κόμησσα δὲν ἔδειχνε περισσότερη θερμότητα γιὰ τὸν ἔγγονό της.

Ὁ Karoly γύρισε πρὸς τὸν πατέρα του τὰ μεγάλα μαῦρα μάτια του, τὸ μικρὸ χλωμὸ κι' ἀρωστιάρικο πρόσωπό του φωτίστηκε ἔξαφνα, κι' ἄπλωσε τὰ χέρια του στὸν πρίγκηπα... Ἐκεῖνος σηκώθηκε, προχώρησε πρὸς τὸ παιδὶ καὶ τὸ πῆρε στὴν ἀγκαλιά του.

Τὸ σκληρὸ κι' αὐστηρὸ πρόσωπό του πῆρε ἔξαφνα μιὰ ἀπίστευτη γλυκύτητα, τὰ ὑπέροχα μάτια του λουσθήκανε ἀπὸ κάποια χαϊδευτικὴ τρυφερότητα, κοιτάζοντας τὸ μικρὸ ἐκεῖνο πλάσμα ποῦτανε κολλημένο ἀπάνω στὸ στῆθος του... Σὰν νὰ μὴν εἴτανε πειὰ ὁ ἴδιος ἄνθρωπος. αὐτὴ τὴ στιγμὴ εἶταν ἀληθινὰ ὁ νεαρὸς ἄρχοντας τοῦ πορτραίτου ποὺ εἶχε ἰδεῖ ἡ Μυρτώ.

Ὁ Karoly, μὲ τὸ κεφάλι γερμένο στὸν ὦμο τοῦ πατέρα του, τὸν κοίταζε μ' ἕνα εἶδος λατρείας. Τὰ μικρὰ ἀδύνατα δαχτυλάκια του χαϊδεύανε ἁπαλὰ τὰ μαῦρα καὶ πολὺ πυκνὰ καὶ σγουρὰ μαλλιά του, ποὺ δίνανε στὴ φυσιογνωμία τοῦ πρίγκηπος Milcza ἕναν χαρακτῆρα παράξενο.

Τὸ βλέμμα τοῦ παιδιοῦ ἔπεσε ἔξαφνα ἐπάνω στὴ Μυρτὼ ποὺ εἶχε μείνει καθισμένη καὶ τὸ κοίταζε μὲ συμπόνια. Τὴν κοίταξε γιὰ μιὰ στιγμή, κ' ὕστερα τὴν ἔδειξε μὲ τὸ δάχτυλό του.

— Ποιὰ εἶναι, μπαμπᾶ;

Εἶχε μιὰ φωνὴ γλυκειὰ καὶ τραγουδιστή, ποὺ ταίριαζε πολὺ μὲ τὸ εὔθραυστο ἐξωτερικό του.

— Πήγαινε νὰ τὴ ρωτήσῃς, χρυσό μου, ἀπήντησε ὁ πρίγκηψ Milcza.

Τῶβαλε χάμω, καὶ τὸ παιδάκι ἔκαμε μερικὰ βήματα πρὸς τὴ Μυρτώ.

Πόσο μικρὸ καὶ λεπτοκαμωμένο εἶτανε!... Ἡ καρδιὰ τῆς Μυρτῶς σφίχτηκε ἀπὸ τὸν οἶκτο. Σηκώθηκε, καὶ γέρνοντας πρὸς τὸν Karoly, τὸν πῆρε στὴν ἀγκαλιά της.

— Ὀνομάζομαι Μυρτὼ Ἐλυαννῆ, κ' ἔρχομαι ἀπὸ τὴ Γαλλία, εἶπε χαϊδεύοντάς το μὲ τὸ γλυκὸ βλέμμα τῶν ὡραίων ματιῶν της.

— Μυρτώ... Μυρτώ... ἐπανέλαβε ὁ Karoly περνῶντας τὸ χεράκι του ἀπάνω ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ κοριτσιοῦ. Ὡραῖο εἶναι.... θὰ μείνετε ἐδῶ;

— Μά, ὑποθέτω..

— Εἶμαι εὐχαριστημένος... Θέλω νὰ μείνω μὲ σᾶς σήμερα.

Καί, μ' ἕνα κίνημα γεμᾶτο ἐμπιστοσύνη, πέρασε τὸ χεράκι του γύρω ἀπ' τὸ λαιμὸ τῆς Μυρτῶς.

— Νὰ μιὰ συμπάθεια αὐθόρμητη ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ δὲν τὶς συνηθίζει ὁ Karoly, εἶπε ὁ πρίγκηψ ποὺ παρακολουθοῦσε αὐτὴ τὴ σκηνὴ μὲ μιὰ αἰνιγματικὴ ματιά. Φαίνεται ὅτι ἀγαπᾶτε πολὺ τὰ παιδιά, μαντεμουαζέλ, γιατὶ ὁ Karoly θὰ τὸ ἔχει διαισθανθεῖ.

— Πράγματι, πρίγκηψ, εἶμαι πολὺ ἀφοσιωμένη σ' αὐτὰ τὰ ἀξιαγάπητα μικρὰ πλάσματα, καὶ εἶμαι συνηθεισμένη μ' αὐτά, ἐπειδὴ ἀσχολούμην μὲ κάποιο φιλανθρωπικὸ σύνδεσμο κοντὰ στὸ διαμέρισμα ποὺ κατοικούσαμε.

— Μπορεῖτε νὰ ἀποσυρθῆτε, Μάρσα, εἶπε ὁ πρίγκηψ ἀποτεινόμενος στὴν ὑπηρέτρια ποὺ στεκότανε κοντὰ στὴν πόρτα. Σερβίρετε σύντομα τὸ τσάϊ, Terka. Εἶσθε ἀπελπιστικὰ ἀργοκίνητη, σήμερα.

Ξανακάθησε, ἐνῷ ἡ Μυρτὼ πῆρε πάλι τὴ θέση του, κρατῶντας τὸν Karoly στὰ γόνατά της. Τὸ παιδὶ σφιγγότανε ἐπάνω της χωρὶς νὰ βγάλῃ μιλιά, μὰ τὸ βλέμμα του δὲν ἄφησε τὸν πατέρα του, ποὺ τὰ μάτια του, ὁσάκις συναντούσανε τὰ μάτια τοῦ γιοῦ του, πέρνανε ἐκείνη τὴ γλυκειὰ καὶ χαϊδευτικὴ ἔκφραση ποὺ ἔκαμε τόση ἀντίθεση μὲ τὴ συνηθεισμένη σκληρότητα τοῦ βλέμματός του, ὅπως ἐπίσης ἡ φωνή του ἡ τόσο κοφτή, τόσο ψυχὴ καὶ ἐπιτακτική, εἶχε τώρα ποὺ ἀποτεινότανε στὸ παιδὶ πιὰ ἀπίστευτη τρυφερότητα.

Ὁ πρίγκηψ ἐξάλλου μιλοῦσε πολὺ λίγο, καὶ τὸ σαλόνι τῆς κόμησσας Zolanyi εἶχε χάσει ἐκεῖνο τὸ βράδυ τὴ συνηθεισμένη φυσιογνωμία ποὺ εἶχε ὅταν ἡ Εἰρήνη καὶ ὁ Renat τὸ ζωογονούσανε μὲ τὴ ζωηρότητά τους καὶ μὲ τὴ φλυαρία τους. Ἡ ἴδια ἡ κόμησσα, ποὺ συνήθως ἀγαποῦσε τὴν ὁμιλία, νόμιζε κανεὶς ὅτι κοπίαζε γιὰ νᾶβρῃ κάποια θέματα, τὰ ὁποία ὅμως ἐξαντλούντανε γρήγορα ἀπὸ τὸν λακωνισμὸ τοῦ γυιοῦ της.

Ὁ μαὶτρ ντ' ὁτὲλ ἔφερε γιὰ τὸν Karoly γάλα μέσα σ' ἕνα μικρὸ σκαλιστὸ κύπελλο ποὺ εἴτανε ἕνα ἀληθινὸ ἀριστοτέχνημα. Τὸ παιδὶ ἤθελε νὰ τὸ χύσῃ ἡ Μυρτὼ μέσα σ' ἕνα τασσάκι, νὰ τὸ κρατᾷ μὲ τὸ χέρι της κ' ἐκεῖνο νὰ τὸ πίνῃ σιγὰ σιγά.

— Ἐπιτύχατε ἕνα σπουδαῖο ἀποτέλεσμα, μαντεμουαζέλ, εἶπε ὁ πρίγκηψ μ' ἕναν τόνο ἱκανοποιημένον. Εἶναι λίγες μέρες, ποὺ ὁ Karoly δὲν ἤθελε νὰ πάρῃ τὸ γάλα του, καὶ δὲν τολμοῦσα νὰ τὸν βιάσω, φοβούμενος μήπως προκύψῃ μᾶλλον κακὸ παρὰ καλό. Μὰ αὐτὸς ὁ μικρὸς ἰδιότροπος συγκατατίθεται σήμερα.... πρὸς τιμήν σας, προφανῶς.

— Τὴν ἀγαπῶ πολύ, μπαμπᾶ, ἀκούσθηκε ἡ λεπτὴ φωνὴ τοῦ Karoly.

— Μπορεῖτε νὰ εἶσθε ὑπερήφανη, Μυρτώ, λέγει χαμογελῶντας ἡ κόμησσα.

— Αὐτὸ δὲν πειράζει πρὸς τὸ παρόν. Θὰ τοῦ διδάξω ἀργότερα τὴ δυσπιστία, εἶπε ὁ πρίγκηψ μ' ἕνα τόνο ἀπότομο ποὺ ἔκαμε περίεργη ἐντύπωση στὴ Μυρτώ.

Σηκώθηκε καὶ βγῆκε στὴν ταράτσα. Ἀφοῦ ἄναψε ἕνα ποῦρο, ἄρχισε νὰ καπνίζῃ σουλατσάροντας.

Ἡ Εἰρήνη καὶ ὁ Renat τόλμησαν τότε νὰ σαλέψουν λιγάκι κι' ἀρχίσανε νὰ μιλᾶνε μὲ χαμηλὴ φωνή. Ἀλλὰ ἡ μητέρα τους ἔβαλε σὲ λίγο τὸ δάχτυλο στὸ στόμα δείχνοντας μὲ τὸ βλέμμα της τὸν Karoly. Τὸ παιδὶ ἀποκοιμώτανε στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Μυρτῶς.

Ὁ πρίγκηψ Milcza μπῆκε σιγὰ σιγά, κάθησε κι' ἔπιασε τὸ διάβασμα ἕως τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ Karoly ξύπνησε. Τότε ἀποσύρθηκε, πέρνοντας καὶ τὸ παιδί πού, μισοκοιμισμένο, ἐπανελάμβανε κουνῶντας τὸ χεράκι του πρὸς τὴ Μυρτώ.

— Σᾶς ἀγαπῶ, Μυρτώ. Θᾶρθετε νὰ διασκεδάσετε μαζί μου, θὰ μοῦ πῆτε ἱστορίες. Ἀγαπῶ πολὺ τὶς ἱστορίες....

Ὅταν ἡ πόρτα ἔκλεισε πίσω ἀπὸ τὸν πρίγκηπα, βασίλεψε γιὰ μιὰ στιγμὴ ἡ σιωπὴ μέσα στὸ σαλόνι. Κατόπιν ὁ Renat σηκώθηκε ἀποτόμως καὶ ὥρμησε ἔξω μουρμουρίζοντας :

— Δὲ μπορῶ πειά!

Ἡ Εἰρήνη ἔβγαλε ἕνα μαντίλι ἀπὸ μπατίστα καὶ σφούγγισε τὸ μέτωπό της, λέγοντας μὲ μιὰ φωνὴ ἀπηυδησμένη :

— Ἔχω μιὰ φοβερὴ ἡμικρανία! Εἶναι τρομερὰ κουραστικὸ νὰ εἶναι κανεὶς ὑποχρεωμένος νὰ ἐπιτηρῇ ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του, ὅταν ξεύρει ὅτι ἕνας λόγος, μιὰ ἁπλὴ κίνηση μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀφορμὴ γιὰ σοβαρὲς παρατηρήσεις... κι' ἀδικες.

— Εἰρήνη! λέγει ἡ κόμησσα ρίχνοντας μιὰ ματιὰ φοβισμένη πρὸς τὴν πόρτα.

— Ὄχι δά, μαμά, δὲν πιστεύω νὰ ὑποπτευόσασθε ὅτι ὁ πρίγκηψ Milcza ἀφουγκράζεται στὴν κλειδωνιά! εἶπε ἡ νεαρὰ κόρη μ' ἕνα εἰρωνικὸ χαμόγελο.

— Μὰ κάποιος ὑπηρέτης μπορεῖ νὰκούσῃ, παιδί μου!... Καὶ ἂν ποτὲ ἕνας τέτοιος λόγος ἔφθανε στ' αὐτιά του!.... Δὲν προσέχεις ἀρκετὰ τὰ λόγια σου, Εἰρήνη.

— Αὐτὸ μερικὲς φορὲς εἶναι πειὸ δυνατὸ ἀπὸ μένα. Εἶναι στιγμὲς ποὺ ἐπαναστατῶ, βλέπετε... Πάω νὰ κάμω ἕναν γύρω στὸ πάρκο, ὅπως ὁ Renat, γιὰ νὰ κατευνάσω τὰ νεῦρα μου... Κ' ἐσεῖς μαζί, Μυρτώ; Ὄχι, θὰ πάω νὰ προσευχηθῶ στὴν ἐκκλησία.

— Κάποιο εἰρωνικὸ καὶ κάπως κακὸ φῶς πέρασε ἀπὸ τὸ βλέμμα τῆς Εἰρήνης. Ἐβγῆκε συγχρόνως μὲ τὴ Μυρτώ, καὶ μέσα στὸ διάδρομο, ἔβαλε γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ χέρι της στὸν ὦμο τῆς ἐξαδέλφης της.

— Ἔτσι εἶ 'αι, πηγαίνετε νὰ πάρετε δύναμη, Μυρτώ, γιατὶ ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι, ἐντὸς ὀλίγου θὰ χρειασθῇ νὰ ἀναπτύξετε ὅλη τὴν ὑπομονή σας καὶ ὅλη τὴν... πῶς θὰ τῶλεγα; ὅλη τὴν ταπεινότητά σας. Ὁ Karoly σᾶς ἔχει πάρει ὑπὸ τὴν εὔνοιάν του... Καὶ θὰ μάθετε τὶ σημαίνει νάχῃ κανεὶς τὴν εὔνοια τοῦ Karoly.

— Τί θέλετε νὰ πῆτε, Εἰρήνη; εἶπε ἡ Μυρτὼ κοιτάζοντάς την μὲ ἔκπληξη.

— Θὰ τὸ μάθετε σὲ λίγο... κ' εὔχομαι εἰλικρινῶς τὸ σκλάβωμά σας τὰ μὴν διαρκέσῃ περισσότερο ἀπὸ τὸ δικό μου.

Κ' ἔπιασε νὰ γελᾷ μ' ἕνα γέλοιο κοροϊδευτικὸ κι' ἀπομακρύνθηκε, ἀφήνοντας τὴ Μυρτὼ κατάπληκτη καὶ ζαλισμένη.

(Ἀκολουθεῖ)

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἀντρέα Καραντώνη : Εἰσαγωγὴ στὸ Παλαμικὸ Ἔργο. Ἀν πάσχουμε ἀπὸ κάτι αὐτὸ εἶναι ἡ ἀνάΐδεια. Μιὰ γενεὰ ὁλόκληρη ἀνθρώπων ποὺ γράφουν δὲν νοιώθουν τὸ παραμικρότερο δέος πρὸς τὰ ζητήματα μὲ τὰ ὁποῖα καταπιάνονται. Ἐλάβαμε ἕνα φυλλάδιο τοῦ κ. Ἀντρέα Καραντώνη (;) «Εἰσαγωγὴ στὸ Παλαμικὸ ἔργο» εἰς δυὸ ἀντίτυπα, πρᾶγμα ποὺ δείχνει πὼς ὁ συγγραφέας του ἐπιθυμεῖ ν' ἀκούσῃ τὴ γνώμη μας γιὰ τὸ βιβλίο του. Ἂν καὶ εἶναι ἄθλος νὰ φτάσῃ κανεὶς ὡς τὸ τέλος ἑνὸς βιβλίου ποὺ προδίδει ὄχι ἁπλῶς ἀκρισία ἀλλὰ παντελὴ ἔλλειψη μυαλοῦ, ὡστόσο τὸ φανέρωμα αὐτὸ μᾶς δίνει ἀφορμὴ νὰ ἐπαναλάβωμε μερικὰ πράγματα, γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχομε ἐξηγηθῆ ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνια. Δὲν χωρεῖ καμμιὰ συζήτηση ὅτι τὸ ἔργο τοῦ κ. Κωστῆ Παλαμᾶ θ' ἀπασχολήσῃ τὴν κριτικὴ μερικὰ χρόνια ἀκόμη. Ἄντικρυς σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ἔχομε περισσότερες ἀπὸ μιὰ φορὰ πεῖ τὴ γνώνη μας ἢ καλλίτερα ἔχομε ἐξηγήσει τὶς ἐπιφυλάξεις μας.

Δὲν συζητήσαμε ποτὲ ἂν ὁ κ. Παλαμᾶς ἔχει γράψει μερικὰ τραγούδια παρουσιάσιμα, τραγούδια ποὺ μπορεῖ ν' ἀρέσουν καὶ νὰ συγκινήσουν, στίχους στρωτοὺς μὲ πλούσιες ἠχηρὲς ρίμες καὶ ἀποστροφὲς ποὺ θὰ τὶς ζῆλευε καὶ ὁ ἐμπειρότερος κοινοβουλευτικὸς ῥήτορας. Κάθε ἄλλο. Ἂν μάλιστα οἱ φιλοδοξίες τοῦ κ. Παλαμᾶ σταματοῦσαν ὡς ἐκεῖ κανεὶς δὲν θὰ ἤθελε νὰ πικράνῃ ἕνα γέροντα σεβάσμιον καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ἄξιον κάθε συμπάθειας. Ὁ κ. Παλαμᾶς ὅμως καὶ ἡ σχολή του ἐδῶ καὶ χρόνια ἐπιμένουν νὰ παραπλανοῦν τὴν κοινὴ γνώμη, νὰ δημιουργοῦν στὴ γενεὰ τῶν νέων τὴ σφαλερὴ ἰδέα πὼς ὁ κ. Παλαμᾶς εἶναι ὁ «*ποιητὴς*» στὴν πλατύτερη σημασία τῆς λέξης, ὅτι εἶναι ἡ γάργαρη πνευματικὴ πηγὴ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Νὰ γιατὶ τὸ κριτικὸ ξεκαθάρισμα ἦρθε μὲ μιὰ ἀσυνείθιστη δριμύτητα. Πολλοὶ ἐχαρακτήρισαν τὴν κριτικὴν τοῦ κ. Ἀποστολάκη ἄρνηση. Αὐτὸ ὅμως δείχνει τὴν πνευματικὴ κατάντια ἐκείνων ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ δοῦν στὴ βαθύτερη καὶ μοναδικὴ ἐργασία ποὺ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ νεώτερη Ἑλλάδα τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν σκληρὴ ἄρνηση τῆς Παλαμικῆς στιχοπλοκίας. Ἡ κριτικὴ ἐκείνη εἶναι τόσο δημιουργικὴ ὅσο καὶ μιὰ ποίηση, γιατὶ μᾶς ἀποκαλύπτει, γιατὶ μᾶς φανερώνει, ἕναν ἀληθινὸ ποιητή, τὸ Σολωμό. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄρνηση ἑνὸς κοινοῦ λυρικοῦ ποιητοῦ. Εἶναι ἄρνηση τῆς ἰδέας ὅτι ὁ κ. Παλαμὰς ἐκπροσωπεῖ τὴ μεγάλη ποίηση στὸν τόπο μας. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἡ κριτικὴ δὲν εἶχε ὡς κύριο σκοπὸ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἕναν μεγάλο ποιητή, τὸ Σολωμό, ἀλλὰ σταματοῦσε στὴν ἄρνηση, καὶ πάλι θᾶταν σκόπιμη καὶ ὠφέλιμη καὶ πάλι θᾶταν ὁ πρόδρομος τῆς δημιουργίας. Πρὶν ἀπὸ τὴ μεγάλη Γερμανικὴ λογοτεχνικὴ ἄνθηση εἴχαμε τὴν ἀδυσώπητη κριτικὴ τοῦ Λέσιγκ ποὺ φανερώθηκε μὲ δριμύτητα καὶ χολὴ ποὺ δὲν εἶχε ξαναφανεῖ στὰ φιλολογικὰ γρονικά. Κι' ὅμως ἀπὸ τὸ σκληρὸ ἐκεῖνο ὄχι ξεπήδησε μιὰ ὁλόκληρη δημιουργία. Ἡ κριτικὴ λοιπὸν ἄρνηση ἤρθε νὰ ξεκαθαρίσῃ τὴν πλάνη. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἡ κριτικὴ δὲν θὰ εὐχαριστηθῇ παρὰ μονάχα ὅταν δῇ ἀπέναντί της ἔργα μεγαλόπνοα. Αὐτὸ εἶναι ἡ σύγχιση ποὺ παθαίνουν ὅλοι. Ἕνας τεχνίτης ἀρκεῖ νὰ βρίσκεται στὸν καλὸ δρόμο, ἀρκεῖ νᾶχῃ εἰλικρίνεια. Τὰ παρακάτω εἶναι ζήτημα δυνάμεως. Ὁ ἕνας μπορεῖ καὶ φτάνει στὸ τέρμα τοῦ μεγάλου δρόμου, ἄλλος στὴ μέση, κι' ἄλλος στὴν ἀρχή. Ὁ πόθος ὅμως πρέπει νᾶναι ἀγνὸς στὸ ἔργο, νὰ ὑπάρχῃ εἰλικρίνεια καὶ νὰ λείπῃ ἐκείνη ἡ πόζα ποὺ εἶχε στὸ ἔργο του καὶ στὴ ζωή του ἀκόμα ὁ κ. Παλαμᾶς. Μπορεῖ κάλιστα ἡ κριτικὴ ν' ἀρνηθῇ τὸν Παλαμᾶ ὡς ὑπόδειγμα ποιήσεως καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ ἕναν νέον μὲ ἀγνότητα καὶ ταλέντο ποὺ δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ παρὰ μέτρια πράγματα. Ὁ τελευταῖος κρίνεται σὰν νέος, ἢ σὰν μιὰ κοινὴ λογοτεχνικὴ ἐκδήλωση. Ὁ ἄλλος ὁ πρῶτος σὰν σύμβολο. Αὐτὸ ποὺ κάνομε εἶναι μιὰ ἐπανάληψη ἀπόψεων γνωστῶν καὶ προτιμήσαμε νὰ δίνωμε κάθε τόσο τὶς ἐξηγήσεις αὐτὲς παρὰ ν' ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν κριτικὴ φυλλαδίων ποὺ δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μὲ τὴν πνευματικὴ ζωή.

Κ. Μ.

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΣ

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Α' διαγωνισμοῦ διηγήματος τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» κατὰ ὁμοφωνίαν τῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

Τὸ Α' βραβεῖον τῶν δραχ. 2000 λαμβάνει τὸ διήγημα «Ὁ Καπτα-Σουρμελῆς ὁ Στουραΐτης» τοῦ κ. Ἰωάννου Σκαρίμπα ἀπὸ την Χαλκίδα.

Τὸ δεύτερον τῶν δραχμῶν 1000 μοιράζονται τὰ διηγήματα «Ὁ φίλος μου ὁ Πεζανές» τοῦ κ. Νίκου Ἀθανασιάδη καὶ τὸ «Μοσχαδὼ» τῆς κ. Ε ρ. Νικολάκη. Ὁ ἔπαινος ἀπονέμεται ε ς τὸ κάτωθι διήγημα.

Κ. Ἀνδρέου: Ποιὸς εἶναι ὁ πατέρας.

Ὁλόκληρη ἡ ἔκθεση τῆς ἐπιτροπῆς θὰ δημοσιευθῇ στὸ ἐπόμενο φυλλομας.

Ἡ κηδεία τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α' ἔργον τῆς Κας Ε. Λασκαρίδου ποὺ ὡς δοκουμέντο πρέπει νὰ εὑρίσκεται μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα πράγματα τοῦ βασιλέως ποὺ ἠγοράσθησαν στὸ Ἐθνολογικὸ Μουσεῖο.

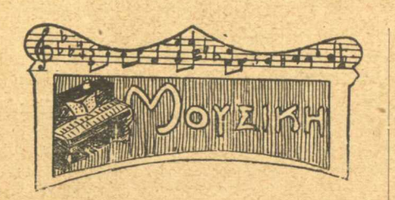

Ἡ «Ἄλκηστις τοῦ Γκλούκ.

«Ἡ Ἄλκηστις» — γράφει ὁ Γκλοῦκ — δὲν πρέπει ν' ἀρέσῃ μονάχα σήμερα κ' ἐπειδὴ νεωτερίζει. Ὁποιαδήποτε ἐποχὴ θἄναι τὸ ἴδιο γι' αὐτή. Βεβαιῶ πὼς θ' ἀρέσῃ ἑξ ἴσου σὲ διακόσια χρόνια, ἂν ἡ γαλλικὴ γλῶσσα δὲν ἀλλάξῃ ἀαθόλου, καὶ βασίζομαι σ' αὐτὸ γιατὶ τὰ θεμέλια γίνηκαν σύμφωνα μὲ τὴ φύση, ποὺ ποτέ της δὲν ἀκολουθεῖ τὴ μόδα.»

Ἡ ἐβχή τοῦ Γκλοὺκ πραγματοποιήθηκε. Ἑκατὸν ἑξήντα δύο χρόνια ἀκριβῶς πέρασαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ πρωτοπαίχτηκε ἡ «Ἄλκηστις» καὶ ὅμως ἡ μουσικὴ αὐτὴ τραγῳδία συγκινεῖ ἀκόμη βαθύτατα τὸν ἀκροατή. Ποτὲ δὲ ζωγραφίστηκε μὲ τόση δύναμη ὁ πόνος. Ποτὲ τὸ συναίσθημα τῆς συζυγικῆς ἀγάπης δὲν βρῆκε ὁλοκληρωτικὰ τὴν μεγαλοφυᾶ ἔκφρασή του ὅπως στὴν «Ἄλκήστιδα.» Ἀμέσως μὲ τὴν εἰσαγωγή, τὴν τόσο τράγική, ποὺ πάλλεται ἀπὸ αἴσθημα καὶ ὅπου τὸ πεπρωμένο ἀναφαίνεται μὲ τὶς ρωμαλέες συγχορδίες τῆς ἀρχῆς, ἡ θλιβερὴ ἀτμόσφαιρα μᾶς κυκλώνει. Κ' ἔτσι καθὼς τὸ πρελούντιο αὐτὸ συνέχεται χωρὶς διακοπή, μὲ τὴν πρώτη πράξη, μὲ τὴ θαυμαστή του ἑνότητα, μᾶς εἰσάγει εὐθὺς στὴν ἀνάπτυξη τοῦ αἰσθήματος ποὺ θὰ δεσπόσῃ σ' ὅλο τὸ ἔργο.

Ἡ καινοτομία αὐτὴ ὑπῆρξε τόσο τολμηρὰ γιὰ τὴν ἐποχὴ ὅπου ἔζησε ὁ Γκλούκ, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Βάγνερ ἀργότερα δὲν θὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ παρὰ στὰ τελευταῖα του ἔργα.

«Ὅταν ἀνέλαβα νὰ συνθέσω τὴν μουσικὴ τῆς «Ἄλκήστιδος»—γράφει ὁ Γκλοὺκ στὴν ἀφιέρωσή του πρὸς τὸν Μεγάλο Δοῦκα τῆς Τοσκάνης—εἶχα κατὰ νοῦν ν' ἀποφύγω ὅλες τὶς καταχρήσεις, ποὺ ὀφείλοντο στὴν κακῶς ἐννοουμένη ματαιοδοξία τῶν τραγουδιστῶν καὶ στὴν ὑπερβολικὴ ὑποχωρητικότητα τῶν συνθετῶν, χάρις στὶς ὁποῖες τὸ ἰταλικὸ μελόδραμα εἶχε καταντήσῃ, ἀπὸ τὸ ὡραιότερο καὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερο θέαμα, τὸ ἀνιαρότερο καὶ τὸ γελοιωδέστερο. Προσπάθησα νὰ περιορίσω τὴ μουσικὴ στὸν πραγματικό της ρόλο, ὑποβοηθώντας τὴν ποίηση, στὴν ἔκφραση τῶν συναισθημάτων, χωρὶς νὰ διακόπτεται ἡ δράσις τοῦ ἔργου. Φαντάσθηκα ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ θὰ ἔπρεπε νὰ εἰσάγῃ τοὺς ἀκροατάς, στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ δράματος . . . ὅτι τὰ ὄργανα ὄφειλάν νὰ παρακολουθοῦν τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τοῦ πάθους».

Πάνω σ' αὐτὲς τὶς βάσεις ἔγραψε ὁ Γκλοὺκ τὴν ἀθάνατη μουσικὴ τῆς λυρικῆς τραγῳδίας του. Μολονότι ἡ «Ἄλκηστις» εἶναι ὀλιγώτερο ποιητική, ἀρκετὰ μονότονη ὡς θέμα, ἐν τούτοις ἔχει τόσην ἔκφραση, τόση θαυμαστὴ δύναμη, τέτοιο ξεχείλισμα πάθους, ὥστε εἶναι ζήτημα ἂν ἄλλος συνθέτης, μετὰ τὸν Γλούκ, κατόρθωσε νὰ περιγράψῃ τὸ συναίσθημα τοῦ πόνου μὲ τὴν ἴδια ἁπλότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ τόση βαθύτητα.

Ὁ ρόλος τῆς «Ἄλκήστιδος» εἶναι ἀπὸ τοὺς πλέον δυσχερεῖς τοῦ λυρικοῦ θεάτρου. Ἀπαιτεῖ φωνητικὰ προσόντα ἐξαιρετικά, ραθειάν ἀντίληψη καὶ πρὸ πάντων ἔκφραστικὴ δύναμη μεγάλη, ποὺ νὰ μεταδίδει στὸν ἀκροατὴ ὅλην τὴν ἀπελπισία τῆς γυναικὸς αὐτῆς ποὺ ἀποχωρίζεται σπαραχτικὰ ἀπὸ τὰ παιδιά της καὶ τὸ λαό της, θυσιάζοντας τὴν ὕπαρξή της, χάριν τῆς ζωῆς τοῦ συζύγου της. Ἡ συγκίνηση τῆς Ἄλκήστιδος κορυφοῦται κ' ἐκφράζεται στὴν θαυμασία ἐπίκλησή της ποὺ ἀρχίζει μὲ τοὺς στίχους: «Ποῦ εἶμαι; Ἄλκηστις δυστυχής». Ἡ ὀρχήστρα μὲ συνεχὲς τρέμολο ὑπογραμμίζει τὴν αὐτοθυσία τῆς ἡρωΐδος. Κ' ἔρχεται μετά, τὸ τέλος τῆς α' πράξεως ποὺ κλείνει μὲ τὴν περίφημη καὶ γνωστὴ ἄρια «Ὦ! τῆς Στυγὸς Θεοί» ποὺ λογίζεται μιὰ ἀπὸ τὶς ὑπεροχώτερες σελίδες ποὺ ἔγραψε ὁ Γκλούκ. Ἡ ὀρχήστρα χρωματίζει μὲ δύναμη καὶ φέρνει μπρὸς στὰ μάτια μας τὶς καταθόνιες δυνάμεις τοῦ Ἅδου, ποὺ ἡ βασίλισσα ἐπικαλεῖται.

Στὴν δευτέρα πράξη ὅπου ὁ λαὸς μὴ γνωρίζοντας ἀκόμη τὴ φοβερὴ ἀπόφαση τῆς βασιλίσσης πανηγυρίζει γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ μονάρχου, ἡ μουσικὴ τοῦ Γκλοὺκ ἁπλή, ὑποβλητική, μᾶς χαρίζει στιγμὲς θεϊεσκαὶ ὁ Χορός, ἕνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα στοιχεῖα στὴ λυρικὴ αὐτὴ τραγῳδία, παρακολουθεῖ τὴ δράση, ὅπως καὶ στὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ δρᾶμα. Ὁ Χορὸς στὴν «Ἄλκήστιδα» δὲν εἶναι μάζες ποὺ συγκεντρώθηκαν στὴν τύχη.

Συμπάσχει μὲ τὴν ἡρωΐδα, συγκινεῖται, κλαίει, χαίρεται. Ἀπὸ τὴν πρώτη πράξη ὅπου ἐμφανίζεται, στὴ σκηνὴ ἰδίως τοῦ ναοῦ, ὅπου τὸ μεγαλοπρεπὲς θρησκευτικὸν ἐμβατήριον, ὁ Χορὸς εἶναι ἡ ζωντανὴ συνείδηση τῆς τραγῳδίας. Κ' ἐνῷ αἰσθάνεται γαλήνια χαρὰ γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ Ἀδμήτου, ἐξαφνα θλίβεται, ὀδύρεται, ὅταν μαθαίνει ὅτι ἡ ἀγαπημένη βασίλισσα θὰ κατεβῇ στὸν Ἅδη καὶ ξεσπᾷ σὲ θρῆνο γοερὸ καὶ κλαίει γιὰ τὰ νιάτα ποὺ θὰ χαθοῦν:

«Τόση χάρις καὶ ὀμορφιά!
Τόση ἀγάπη καὶ πίστις βαθειά!
Τόση ἀρετὴ καὶ καλωσύνη,
στοῦ Χάρον τὰ χέρια θὰ μείνῃ;»

Πρέπει ὅμως τὸ πεπρωμένο νὰ συντελεσθῇ. Καὶ ἡ Ἄλκηστις ἀποχωρίζεται τὸν πεφιλημένο σύζυγό της. Ἡ σκηνὴ αὐτὴ εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ παθητικές. Ἡ μουσικὴ ποὺ ἐνεπνεύσθη ὁ Γκλοὺκ μὲ τὴν ἐξαιρετικὴ δραματικότητά της, διαβαθμισμένη πάνω στὴν ψυχολογικὴ αὐτὴ πάλη, ποὺ ἀναβλύζει ἀπὸ τὰ μύχια τῆς ψυχῆς καὶ ξεσπᾷ σὲ φριχτὸ θρῆνο, μὲ τὰ θαυμάσια ὀρχηστρικὰ εὑρήματα, μὲ τὴν ὑπέροχη ἀρχιτεκτονική της, «προαναγγέλλει (γράφει γάλλος κριτικὸς) τὴν τρίτη πράξη τοῦ «Τριστάνου» καὶ πρέπει νὰ λογισθῇ σὰν θαῦμα ποὺ μονάχα μιὰ μεγαλοφυΐα μπορεῖ νὰ κατορθώσῃ».

"Αν θέλαμε ν' ἀναλύσωμε ὅλη τὴν μουσικὴ τῆς «Ἄλκήστιδος» θὰ χρειαζόμαστε πολλὲς σελίδες. Δὲν πρέπει ὅμως ν' ἀποσιωπήσωμε τὴν μεγάλη δραματικὴ σκηνὴ ποὺ ξετυλίγεται στὴν εἴσοδο τοῦ Ἅδου. Ἡ Ἄλκηστις τραγουδεῖ μιὰ ἀπὸ τὶς ὡραιότερες ἄριες της: «Θεοί, θάρρος δόστε μου μόνο.» Καὶ τὰ πνεύματα τῆς κολάσεως. ποὺ πρώτη φορὰ ἀπεικονίζονται συστηματικὰ μὲ τὴν ὀρχήστρα, αὐξάνουν μὲ τὶς ἀπαίσιες κραυγές τους ὅλη τὴ φρίκη καὶ τὴν ἀγωνία τῆς ἡρωΐδος.

«Δὲν εἶναι δυνατὸ—γράφει ὁ Γκλοὺκ—νὰ μιμηθῇ κανεὶς τὴ γλῶσσα φανταστικῶν ὑπάρξεων ποὺ δὲν ἀκούσαμε ποτέ. Πρέπει ὅμως νὰ προσπαθήσῃ κανεὶς νὰ σχηματίσῃ μιὰν ἐντύπωση ἀπὸ τὶς ἰδέες ποὺ ἀντιπροσωπεύουν, Οἱ διάβολοι ἔχουν καθιερωμένο χαρακτῆρα. Ὁ θυμός, ἡ παραφορὰ πρέπει νὰ δεσπόζουν. Οἱ θεοὶ τῆς κολάσεως ὅμως δὲν εἶναι οἱ διάβολοι· τοὺς θεωροῦμε σὰν ἀγγέλους τοῦ πεπρωμένου· δὲν ἐνεργοῦν παραφερόμενοι ἀπὸ δικό τους πάθος· παραμένουν ἀπαθεῖς. Ἡ Ἄλκηστις καὶ ὁ Ἄδμητος τοὺς εἶναι ἀδιάφοροι· τὸ πεπρωμένο μονάχα πρέπει νὰ συντελεσθῇ. Γιὰ νὰ δείξω τὴν ἀπάθεια αὐτὴ ποὺ τοὺς χαρακτηρίζει εἰδικά, ἐθεώρησα ὅτι τὸ καλύτερο ποὺ εἶχα νὰ κάμω εἶταν νὰ τοὺς ἀφίσω σιωπηλούς, ἐμπιστεύοντας στὴν ὀρχήστρα μου τὴ φροντίδα νὰ ζωγραφίσῃ ὅλη τὴ φρίκη καὶ τὸν τρόμο ποὺ ἀντιπροσωπεύουν».

Δικαίως οἱ κριτικοὶ ἐθεώρησαν τὴ σκηνὴ αὐτὴ σταθμὸ στὴν ἱστορία τῆς μουσικῆς δραματικῆς τέχνης. Γιὰ τὴν ἐποχή του, ὁ Γκλοὺκ ὑπῆρξε πράγματι ὁ θεμελιωτὴς μιᾶς καινούργιας, μπορεῖ νὰ πῇ κανείς, σχολῆς. Εἰσήγαγε τὴν ἁπλότητα, τὴν ἔκφραση τοῦ αἰσθήματος, τὴν ἀνάπτυξη τοῦ πάθους. Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Λούλλη καὶ τὸν Ραμώ, ποὺ ἐφρόντιζαν περισσότερο γιὰ μιὰ λυρική, μεγαλόστομη καὶ πολλὲς φορὲς κούφια ἀπαγγελία, ὁ Γκλοὺκ ἐννόησε ὅτι ἡ μουσικὴ δὲν πρέπει ν' ἀπευθύνεται μονάχα στὸ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ στὴν καρδιά. Ἐπηρεασμένος ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς Γάλλους, καὶ ἐμπνεσμένος ἀπὸ τὶς ρωμαντικὲς ἰδέες τοῦ Ρουσώ, προετοιμάζει τὸ λυρικὸ δρᾶμα ὅπου τὰ ἀνθρώπινα συναισθήματα βρίσκουν τὴν ὁλοκληρωτικὴ τους ἔκφραση. Ὁ μεγαλοφυὴς συνθέτης τῆς «Ἄλκήστιδος» καὶ τοῦ «Ὀρφέως» ἄνοιξε ἕναν καινούργιο δρόμο ἀπὸ τὸν ὁποῖο οἱ σύγχρονοι συνθέται πολλὰ ἔχουν ἀκόμη νὰ ὠφεληθοῦν.

«Οἱ αἰσθητικοὶ — λέγει γάλλος κριτικὸς —μποροῦν νὰ καθορίσουν κάθε μουσικὴ φόρμα, κάθε κανόνα λογικῆς, κάθε νόμο ἰσορροπίας: δὲν θὰ κατορθώσουν εὐτυχῶς ποτὲ νὰ μᾶς ἐξηγήσουν γιατὶ πολλὲς φορὲς μερικὲς νότες γεμίζουν τὰ μάτια μας δάκρυα. Αὐτὸ εἶναι τὸ μυστικὸ τῆς μεγαλοφυΐας.»

Γι' αὐτὸ καὶ σήμερα ἀκόμη παρ' ὅλες τὶς προσπάθειες τῆς μοντέρνας μουσικῆς, παρ' ὅλες τὶς πολυφωνικὲς ἀκροβασίες, ἡ ἁπλῆ, ὑποβλητική, ἀνθρώπινη μουσικὴ τοῦ Γκλούκ, ἔπειτα ἀπὸ διακόσια χρόνια, ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς συγκινεῖ βαθειά: ἁπλούστατα φέρνει τὴ σφραγίδα τῆς μεγαλοφυΐας.

***

Συνολικὰ ἐξεταζομένη ἡ ἐκτέλεση ὑπῆρξε ἀνταξία τοῦ ἀριστουργήματος. Ὀφείλομε νὰ εὐχαριστήσωμε καὶ νὰ συγχαροῦμε εἰλικρινὰ τὸν κ. Νικολάου ποὺ κατόρθωσε νὰ παρουσιάσῃ ἕνα τόσο ἁρμονικὸ σύνολο.

Ἡ ὀρχήστρα μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ κ. Μπούτνικωφ ὑπῆρξε ἰδεώδης. Ἰσορροπημένη, νευρώδης, ἐκφραστική, ἀπέδωσε ὑπέροχα καὶ τὶς πιὸ λεπτὲς ἀποχρώσεις. Τὸ χαριτωμένο μπαλλέτο ἐκτελέσθηκε μὲ τρόπο ὀνειρώδη. Εἶναι κρῖμα ὅτι ὁ κ. Μπούτνικωφ πρόκειται, καθὼς μαθαίνομε, νὰ μᾶς ἐγκαταλείψῃ. Διεδόθη ὅτι ὁ συμπαθὴς μαέστρος θ' ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν Νορβηγίαν.

Ἡ Χορῳδία ὑπῆρξε μιὰ ἔκπληξη. Σπάνια σὲ μελόδραμα ἀκούσαμε τόσο ἁρμονισμένα καὶ πειθαρχημένα χορικά. Μολονότι τὰ κορίτσια ὑπερτερούσανε ἀπὸ τοὺς ἄντρες καὶ δὲν ὑπῆρχε ἴσως ἀπόλυτη ἰσορροπία, ἐν τούτοις ἡ Χορῳδία ὑπῆρξε ὁμοιογενὴς καὶ ἐτραγούδησε μὲ ἐξαιρετικὴν μουσικὴν ἀντίληψιν. Ὀφείλομε νὰ ἐπαινέσωμε τὸν κ. Γ. Σκλάβο διὰ τοὺς κόπους ποὺ κατέβαλε καὶ γιὰ τὴν μετάφραση τοῦ ἔργου ποὺ ἔγινε σὲ ρέουσα δημοτικὴ γλῶσσα.

Ὁ κ. Νικολάου εἰς τὸν ρόλον τοῦ Ἀρχιερέως εἶχε μιὰν ἐπιβλητικὴν ἐμφάνιση. Ἐτραγούδησε ὅπως πάντοτε ἄμεμπτα, ἀλλ' ὑστέρησε πολὺ φωνητικῶς. Ὡρισμένες στιγμὲς μάλιστα ἐσκεπάζετο ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ὀρχήστρα.

Ὁ κ. Δελένδας, παρὰ τὴν μικρὰν φωνήν του, ὑπῆρξε πολὺ ἐκφραστικὸς καὶ λιτὸς στὸ

παίξιμό του κ' ἐτραγούδησε πολὺ καλά. Στὴ σκηνὴ ἰδίως τοῦ ἀποχωρισμοῦ εἶτανε ἐξαίρετος.

Ἐκείνην ποὺ πρέπει χωρὶς καμμιὰν ἐπιφύλαξη νὰ συγχαροῦμε εἶναι ἡ κ. Βυζαντίου. Βάσταξε τὸ ρόλο τὸν τόσο ἐπίμοχθο τῆς Ἄλκήστιδος μὲ ἐξαιρετικὴ τέχνη. Εἶχε στιγμὲς μεγάλης καλλιτέχνιδος. Μολονότι ὡς ὑψίφωνος «mezzo caratere» δὲν εἶναι ἴσως γιὰ τὸν ρόλον αὐτὸν ποὺ ἀπαιτεῖ δραματικὴν σοπράνο, ἐν τούτοις μὲ τὴν ὡραία καὶ πλούσια φωνή της, κατόρθωσε νὰ ὑπερνικήσῃ κάθε δυσκολία καὶ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μιὰ Ἄλκήστιδα ἐξαίρετη ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Ἡ κ. Βυζαντίου ἔχει ἕνα μεγάλο προσόν: αἰσθάνεται πολὺ καὶ μπορεῖ νὰ μεταδώσῃ τὴ συγκίνησή της στὸν ἀκροατή.

Οἱ ἄλλοι ἐκτελεσταὶ (Εὔανδρος, Θάνατος, Ἡρακλῆς) ὑπῆρξαν ὑποφερτοί. Τὸ μπαλλέτο, ὡραῖο ὡς ἐμφάνιση, μᾶς παρουσίασε μᾶλλον πλαστικὲς εἰκόνες παρὰ χορό. Σκηνοθεσία καὶ σκηνογραφίες μέτριες.

Συμπεραίνοντας ἡ παράσταση τῆς «Ἄλκήστιδος» πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐξαιρετικὸ μουσικὸ γεγονός. Ὁ κ. Νικολάου ἔκανε πολὺ καλὰ νὰ γνωρίσῃ στὸ ἀθηναϊκὸ κοινὸ τὸ ἀριστούργημα αὐτό. Καὶ θὰ ἔπρεπε ἡ παράσταση νὰ ἐπαναληφθῇ δυὸ-τρεῖς τουλάχιστον φορές.

Μέσα στὴν κατάπτωση τοῦ μουσικοῦ μας θεάτρου (σοβαροῦ κ' ἐλαφροῦ) τέτοιες ἐκτελέσεις ἀπολυτρώνουν τὴν ψυχή μας, μεταδίδοντάς μας ἀγνή, συγκίνηση. Ζοῦμε γιὰ λίγο σὲ ἕναν κόσμο «ἀγγελικὰ πλασμένο».

Γ. ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Φρὰνς Μόλναρ: «Ὀλυμπία» — Θέατρο Κυβέλης. Ἡ κ. Κυβέλη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ θιάσου της — πολὺ πειὸ λιγοπρόσωπο ἀπὸ ἄλλοτε — ἄρχισε τὶς παραστάσεις της στὸ θέατρό της. Γιὰ πρώτη ἐμφάνισή της διάλεξε ἕνα ἔργο τοῦ Οὔγκρου συγγραφέως Φρὰνς Μόλναρ «Ὀλυμπία». Συνηθίσαμε κάθε ἔργο ποὺ ἔχει δυὸ ἀστεῖα νὰ τὸ λέμε κωμῳδία καὶ κάθε ἔργο ποὺ παρουσιάζει μερικὰ γελοῖα σημεῖα νὰ τὸ χαρακτηρίζωμε σάτυρα. Ἔτσι πολὺ φυσικὰ ἐξηγεῖται πῶς καὶ γιατὶ ἡ «Ὀλυμπία» χαρακτηρίσθηκε ὡς σάτυρα τῆς αὐλικῆς κλίκας τῶν Ἀψβούργων. Εἶναι ὅμως σάτυρα; Κάθε ἄλλο. Εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ συνειθισμένα κατασκευάσματα ποὺ ἐπὶ δεκαετηρίδες ὁλόκληρες μᾶς σερβίρουν τὰ δυὸ σοβαρὰ θέατρα τῶν Ἀθηνῶν, αὐτὰ ποὺ δίνουν τὸν τόνο καὶ στὰ μικρότερα. Εὐτυχῶς ἡ κ. Κυβέλη ἔχει τὴν στοιχειώδη σωφροσύνη νὰ μὴν ἐξαγγέλῃ ἀναγεννήσεις καὶ ἀνακαινίσεις κάνει ἐπιχείρηση καθαρὰ καὶ ξάστερα καὶ ἂν τὰ ἔργα ποὺ παίζει εἶναι ἀνεβασμένα μὲ δσην ἐπιμέλεια σκηνοθετοῦνται καὶ τὰ ἔργα τῆς «Ἐλευθέρας Σκηνῆς» γίνεται γιατὶ ἡ κ. Κυβέλη καταλαβαίνει πολὺ καλὰ ὅτι τοῦτο εἶναι ἡ πρώτη στοιχειώδης προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς δουλειᾶς της. Ἕνα ἔργο λοιπὸν εὐχάριστο, ποὺ νὰ μὴν ἐνοχλῇ διόλου τὴ σκέψη τοῦ θεατοῦ, ἀνεβασμένο μὲ γοῦστο, παιγμένο καλά, συντελεστικὸ στὴν καλὴ χώνευση εἶναι ὅ,τι χρειάζεται, εἶναι ὅ,τι ἐπὶ χρόνια προσφέρουν κατὰ ἐννενῆντα ἐννέα ἑκατοστὰ τὰ δυὸ θέατρα. Στὴν «Ὀλυμπία» ὑπάρχει πεζολογική χαριτολογία, ἐξωτερικὲς γραμμὲς διαφόρων τύπων ποὺ δὲν δείχνονται παρὰ ἐπιφανειακά, ἕνα ἐλαφρὸ στοιχεῖο φάρσας, τίποτε τὸ βαθύτερο, οὔτε ἴχνος παραμικρῆς σατύρας, οὔτε κἀν νῦξις γιὰ τὸ βαθύτερο τραγικὸ στοιχεῖο τοῦ κλείνει ἕνας τύπος ποὺ ἐξωτερικὰ προκαλεῖ τὰ γέλοια τῶν ἄλλων. Εἶναι ὅπως εἶπα παραπάνω ἕνα κατασκεύασμα γραμμένο μὲ τὴ γνωστὴ ἐκείνη συνταγὴ ποὺ ἀσφαλίζει σειρὰ παραστάσεων σ' ἕνα ἔργο.

Ἡ κ. Κυβέλη δὲν ἔκαμε νέα σκηνικὰ σ' αὐτὸ τὸ ἔργο. Ἤξερε τὴν ἔφτανε ἕνα καλὸ παίξιμό δικό της, ἕνα ἁρμονικὸ σύνολο τοῦ θιάσου της. Στάθηκε βέβαια σοτότερα ἀπὸ ἄλλους ποὺ σὲ κατώτερα «σκηνικὰ παράδοξα» σκοτόνωνται νὰ κάνουν σκηνογραφίες γιὰ νὰ τὰ σώσουν καὶ θυμίζουν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο νεαροὺς ποετάστρους ποὺ γράφουν ἀνάλατους στίχους ἀλλὰ τοὺς τυπώνουν σὲ γαστὶ βερζέ, τοὺς παρουσιάζουν σὲ πολυτελῆ ἔκδοση κι' ἔτσι νομίζουν πὼς θὰ σώσουν τὴν τόσο ἰσχνὴ παραγωγή τους. Δὲν πετυχαίνουν ὅμως παρὰ νὰ γεννήσουν τὸ θλιβερὸ συναίσθημα ποὺ νοιώθει κανεὶς ὅταν βλέπει ἄδικα καὶ γιὰ τὸ τίποτα νὰ σπαταλῶνται κόποι καὶ χρήματα.

Εἶπα στὴν ἀρχὴ ὅτι ὁ θίασος τῆς κ. Κυβέλης παρουσιάσθηκε φτωχότερος σὲ ἀνθρώπινο ὑλικὸ ἀπὸ ἄλλοτε. Ἀφίνω τὸ Βεάκη ἀλλὰ οὔτε τὸν κ. Δενδραμὴ ἀνεπλήρωσε ὁ κ. Μποῦλος, νέος ἠθοποιός, στερημένος ὅμως κάθε ταλέντου.

Ἡ κ. Κυβέλη ὑπῆρξε πολὺ καλὴ καθὼς καὶ ἡ κ. Σαπφὼ Ἀλκαίου. Ὁ Λεπενιώτης καλὰ θὰ κάμῃ νὰ παύσῃ νὰ συγχέῃ τὸ κωμικὸ παίξιμο μὲ τὰ καραγκιοζηλίκια ποὺ προκαλοῦν τὰ γέλοια ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποκαρδίωση. Τί σαλτιμπαγκικὰ πηδήματα ἤταν ἐκεῖνα. Ἢ μήπως ἐνόμιζεν ὅτι παίζει σὲ τσίρκο; Σ' αὐτὸ ὑπέχει μιὰ εὐθύνη καὶ ἡ κ. Κυβέλη ποὺ δὲν τὸν σταματᾶ σ' αὐτὸν τὸν κατήφορο. Ἡ δνὶς Παυλογιάννη πολὺ καλύτερη ἀπὸ ἄλλες προγενέστερες ἐμπανίσεις της ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀφορήτως μονότονη. Ὁ κ. Τσαγανέας ἀρκετὰ καλός.

ΚΡΙΤΩΝ

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

— Φαίνεται ὅτι οἱ δημαρχικὲς ἐκλογὲς ποὺ θὰ γίνουν τὸ φθινόπωρο μᾶς ἐπιφυλάσσουν πολλὲς ἐκπλήξεις.

— Ὁ κ. Πάτσης εἶναι πιθανὸν νὰ μὴ συγκεντρώσῃ τὰς ψήφους τῶν Φιλελευθέρων.

— Ἤδη ἡ ἐφημερὶς «Ἑστία» ἀπηχοῦσα εἰς πολλὰ ζητήματα γνώμας τοῦ κ. Βενιζέλου ἔγραψε κύριον ἄρθρον ἐναντίον τῆς ἐπανεκλογῆς τοῦ κ. Πάτση ὡς δημάρχου.

— Τὸ γνωστὸν «Δοκίμιον ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως» τοῦ φιλοσόφου Λόκε ἐπωλήθη στὴν Ἀμερικὴν ἀντὶ 1500 δολλαρίων ἐνῶ εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα κοστίζει δύο μόνον δολλάρια ἐπειδὴ εἰς τὰ περιθώρια τῶν σελίδων του εἶχε σημειώσεις τοῦ Μπερναρ Σῶ.

— Ἡ ἀπογοήτευση ὅμως τοῦ ἀγοραστοῦ ὑπῆρξεν ἀφάνταστος ὅταν ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ σημειώσεις αὐτὲς δὲν ἦσαν τοῦ Σῶ ἀλλὰ τοῦ πενθεροῦ του Τάουνσενδ.

— Ἐξηκριβώθη ὅτι οἱ ἀριθμιστῆρες ποὺ ἀναγράφουν τὰ χιλιόμετρα ποὺ διανύει ἕνα αὐτοκίνητο εἶναι λανθασμένοι.

— Οὕτω ὅταν ὁ ἀριθμιτὴρ γράφει 100 χιλιόμετρα, τὸ αὐτοκίνητο τρέχει μὲ πραγματικὴ ταχύτητα 80 μόνον χιλιομέτρων.

— Ἡ ἀνακάλυψη αὐτὴ ὡς ἦτο φυσικὸν ἀνεστάτωσε τοὺς κύκλους τῶν αὐτοκινητιστῶν ποὺ ἐνδιαφέρονται νὰ ἔχουν τὸ ρεκὸρ τῆς ταχύτητος.

— Τὸ πρωΐ τῆς περασμένης Κυριακῆς ἀνεγνώσθη εἰς τὸν «Παρνασσόν», ἐνώπιον ἀρκετοῦ κόσμου, ὑπὸ τοῦ κ. Λάσκαρη ἡ εἰσήγησις τῆς κρίσεως τοῦ Καλοκαιρινείου δραματικοῦ διαγωνισμοῦ.

— Ἡ κριτικὴ ἐπιτροπὴ ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν κ. κ. Καραβία, Πῶπ, Λάσκαρη καὶ Καλαμάρα.

— Ὑπεβλήθησαν ἐν συνόλῳ 18 ἔργα ἐκ τῶν ὁποίων 14 δράματα καὶ 4 κωμῳδίαι.

— Ὅλαι αἱ κωμῳδίαι ἀπερρίφθησαν, καθ' ὅσον κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. εἰσηγητοῦ «οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν δὲν εἶχαν ἀντίληψιν τοῦ τί εἶναι κωμῳδία».

— Ἐκ τῶν 14 δραμάτων ἀπερρίφθησαν τὰ 9.

— Ἐκ τῶν λοιπῶν 5, ἐβραβεύθη μὲ τὸ πρῶτον βραβεῖον, ἐκ 3 χιλιάδων δραχμῶν, τὸ τρίπρακτον ἐπιστημονικὸν δρᾶμα «Ὅλα μοιραῖα», τοῦ ὁποίου συγγραφεὺς εἶναι ὁ κ. Ν. Λειβαδᾶς.

— Μὲ δεύτερα βραβεῖα, ἐκ 500 δραχμῶν ἕκαστον, ἐβραβεύθησαν τὰ ἔργα «Ὁ ἄνδρας μου μὲ φθονεῖ» τοῦ κ. Καγιᾶ καὶ «Μιὰ γυναῖκα πέρασε» τοῦ κ. Ζαχαράκη.

— Ἐπηνέθησαν ἐπίσης δύο ἄλλα τοῦ κ. Καρελᾶ, ἐκ Παρισίων· τὸ ἓν τιτλοφορούμενον «Ὅταν ὁ ἔρως κυβερνᾷ» καὶ τὸ «Παραιτήθηκε μόνος του» τοῦ κ. Α. Βασιλειάδου.

— Διωρίσθη ὑφηγητὴς τοῦ μαθήματος τῆς Χειρουργικῆς Κλινικῆς εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὁ κ. Πέτρος Κόκκαλης,

— Εἰς τὴν Ρώμην συνῆλθε τὸ τέταρτον διεθνὲς συνέδριον τοῦ τουρισμοῦ.

— Εἰς τὸ συνέδριον αὐτὸ ἀντεπροσώπευσαν τὴν Ἑλλάδα οἱ κ. κ. Θ. Πετρακόπουλος διευθυντὴς τοῦ ξενοδοχείου «Μεγάλη Βρεταvία», ὁ κ. Ι. Γαζῆς διευθυντὴς τοῦ μεγάλου Κερκυραϊκοῦ ξενοδοχείου «Μπέλλα Βενέτσια» καὶ ὁ δικηγόρος κ. Γ. Νικολόπουλος.

— Ἡ «Ἐλευθέρα Σκηνὴ» ἔδωσε μίαν παράστασιν τοῦ «Σιμοῦν» καὶ εἰς τὸν Πειραιά.

— Τὸ «Σιμοῦν» εἶχε εἰσπράξεις λίαν ἰκανοποιητικές.

— Ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς κ. Ν. Βέγη, Π. Λορεντζάτον, καθηγητὰς Πανεπιστημίου, Ἀριστ. Ρουχωτᾶ ἐκκ. σύμβουλον καὶ Γ. Πυλαρινὸν Γυμνασιάρχην ἀπευθύνει ἔκκλησιν πρὸς ὅσους κατέχουν χειρόγραφα τοῦ ποιητοῦ Μιχαὴλ Ἄλλιχου νὰ τὰ διαβιβάσουν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν προκειμένου νὰ γίνῃ ἔκδοσις τῶν ἔργων του.

— Ὅσοι κατέχουν λοιπὸν χειρόγραφα, φωτογραφίας ἢ ὅτι ἄλλο σχετικὸν ἂς τὰ ἀποστείλουν εἰς τὴν ὁδὸν Σουλίου 7 ὅπου ἕδρεύει ἡ ἐπιτροπή.

— Ἀνεγράφη εἰς τὴν «Πρωΐαν» ὅτι ἡ Σίγκριντ Οὐνδσετ ἡ διάσημος Νορβηγὴς συγγραφεὺς ποὺ ἔλαβε τὸ βραβεῖον Νόμπους ἔγινε καθολική.

— Ἡ Οὐνδσετ ὅμως ἔχει ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν γίνει καθολική, πρὸ ἐτῶν δὲ ἐδημοσίευσε καὶ ἕνα βιβλίο ἐπεξηγηματικὸν τῆς μεταστροφῆς της.

— Εἰς τὰ ταμεῖα τῶν Θεάτρων διαρκῶς γίνονται ἐπεισόδια μεταξὺ δημοσιογράφων καὶ ὑπαλλήλων τῆς εἰσόδου.

— Μετὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ κ. Βεργωτή, ὁ κριτικὸς κ. Κορνελάκης συνήντησε δυσχερείας.

— Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι τὰ ἄτοπα αὐτὰ συμβαίνουν διαρκῶς εἰς τὰς παραστάσεις μουσικῶν ὀργανώσεων.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Αὔγουστον Σκλάβον. Καὶ τὸ διήγημα καὶ οἱ ἐπιστολὲς δείχνουν ἀνωριμότητα. Κοινοτυπικὴ αἰσθηματολογία, φωτογραφικὴ παράθεσις γεγονότων δίχως καμιὰ σημασία καὶ φανερὴ ἔλλειψη ζωῆς. Ὅσα λέτε γιὰ τὸν πόνο δείχνουν πῶς δὲν πονεῖτε, ἀλλὰ κάνετε φιλολογία «περὶ τὸν πόνον». Γιὰ ρωτᾶτε ἰδιαιτέρως καὶ τὸν ἑαυτό σας; Σάμπως νἄχουμε δίκιο· παρατηρῆστε, σοβαρευτῆτε μὲ τὴ ζωὴ καὶ σκίζετε μόνος τὰ χειρόγραφά σας ὥς ποὺ νὰ βρῆτε τὸν καλὸ καὶ ἀληθινὸ δρόμο. Μὲ τὴν δουλειὰ καὶ τὴν ὑπομονὴ θὰ φθάσετε κάπου.— ***Γ. Βερσίδην.*** Τὰ τραγούδια σας δείχνουν ἄνθρωπο ποὺ ἂν πασχίσῃ θὰ γράψῃ καλὰ τραγούδια. Ὡς τόσο θὰ θέλαμε, ὅταν παρουσιασθῆτε νὰ δείξετε κάτι καλλίτερο καὶ δὲν βρίσκομε ὅτι θὰ ὀφελήσουν οὔτε σᾶς οὔτε θὰ εἶναι σύμφωνα μὲ τοὺς πνευματικοὺς σκοποὺς ποὺ ἐπιδιώκει τὸ περιοδικό.— ***Δ. Στάην.*** Θὰ δημοσιευθῆ σ' ἕνα ἀπὸ τὰ φύλλα τοῦ Ἰουνίου.— ***Ρ. Οὔγκλος (;)*** Πρῶτα πρῶτα τὴν ὑπογραφή σας γράφετέ την καθαρὰ γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ τὴν διαβάσωμε. Ὅσο γιὰ τὰ δυὸ κομμάτια ποὺ μᾶς στείλατε δὲν τὰ βρίσκουμε ἀξιόλογα. Πολλὴ φιλολογία καὶ καμμιὰ οὐσία.,— ***Σ. Φλισβήρην:*** Πράγματι ἔγινε κάποιο λάθος. Τὰ πράγματα τακτοποιήθηκαν κατὰ τὰς ὑποδείξεις σας.— ***Συμαρβάκ:*** Τὸ τραγοῦδι πολὺ καλὸ καὶ ὡραῖο. Ὁ στίχος στὴ μετάφραση θἄθελε λίγο δούλεμα. Δὲν νομίζετε; ὡς τόσο θὰ δημοσιευθῆ.— ***Δ. Στεφανίδην:*** Μὰ τὴν ἀλήθεια τὸ ἔργο σας εἶναι ἔργο ζέστης. Τέσσερις σελίδες ποὺ δὲν λένε ἀπολύτως τίποτα. Ὡστόσο σὲ κάποιο σημεῖο στὸ τέλος τῆς 3ης σελίδας λέτε:

«Ἀλήθεια δικαιολογῶ ὅλους τοὺς συγγραφεῖς. Δὲν ξαίρουν τί νὰ γράψουν καὶ καταφεύγουν στὴν πολυλογία. Ἔχω τόσα νὰ πῶ ποὺ βαραίνει τὸ κεφάλι μου καὶ δὲν ξαίρω ἀπὸ ποὺ ν' ἀρχίσω».

Καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἀρχίζετε διόλου καὶ μόνο ὅταν τελειώνετε τὴν τετάρτη σελίδα τὸ καταλαβαίνετε καὶ μόνος σας, ἀλλὰ σὰν νὰ βαρυέσθε ν' ἀποκαλύψετε τὸν θησαυρὸν τοῦ ἐγκεφάλου σας λέτε στὸν ἀναγνώστη:

«Δὲν βαρυέσαι καθμένε, κάνει καὶ ζέστη. Γειά σου σὲ βαρέθηκα... Διάβολε, τί ἀνάγκη νὰ δώσω λογαριασμό...»

Ἐφ' ᾧ καὶ δὲν δίνετε λογαριασμὸ ὅπως θὰ ἐπιτρέψετε καὶ σὲ μᾶς νὰ μὴ δώσωμε λογαριασμὸ γιατὶ δὲν δημοσιεύομε τὸ ἔργο σας.— ***Β. Ἀράπην:*** Κάτι θέλετε νὰ πῆτε, ἀλλὰ τὸ ἐκφράζετε πολὺ ἄτεχνα. Μὴ βιάζεσθε καὶ δουλέψετε καλύτερα τὸ στίχο σας.— ***Ντενίς:*** Ἔχετε μιὰ στοχαστικὴ διάθεση, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν φτάνει. Τὸ κομμάτι σας δὲν μᾶς ἱκανοποιεῖ.—***Γ. Βερσίδην:*** Ὁ «Κεφάλας» εἶναι ἀρκετὰ καλός. Πρὸ παντὸς ἔχει ἁπλότητα καὶ μιὰ συγκίνηση ἀληθινή. Θὰ δημοσιευθῆ.— ***Τάκην Λέγγερη:*** Ἡ «Φωφὼ» εἶναι κάτι ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ γραφῆ καλύτερα. Θέλει κάποια διορθώματα. Ἀργότερα διορθωμένο μπορεῖ νὰ τὸ δημοσιεύσωμε.— ***Κλαύδιον Ἀρσένην:*** Ὁ «Χρόνος» σας εἶναι ἀρκετὰ καλός. Θὰ δημοσιευθῆ.= ***Ζ. Οἰκονόμου:*** Τὸ κομμάτι σας γιὰ τὸν Παπαδιαμάντην δημοσιεύεται. Στεῖλτε μας τὰ ἄλλα σχετικὰ στοιχεῖα ποὺ ἔχετε.— ***Α. Καπᾶτον:*** Ὅταν ἐλάβαμε τὸ γράμμα Σας εἶχε τυπωθεῖ τὸ ποίημά Σας «Εὐνοῦχος» ποὺ δημοσιεύθηκε. Μὰ καὶ τὸ γράμμα ἂν ἔρχονταν πρίν, τὸ τραγοῦδι ἀφοῦ ἐκρίθηκε δημοσιεύσιμο θἄμπαινε. Ἕνα μόνο ἐκύρωσε τὸ ὕφος τῆς ἐπιστολῆς σας: Τὴν ἀνισότητα ποὺ παρατηρήσαμε στὰ ποιήματά Σας. Ἕνα ὅπως δήποτε καλὸ κι' ἕνα ἄλλο κάτω τοῦ μηδενός. Σᾶς συνιστοῦμε πρὸς τὸ καλό σας νὰ εἶσθε σεμνότερος.— ***Ἀλ. Ρίμην:*** Στίχοι μόνο, χωρὶς νόημα, χωρὶς οὐσία. Δὲν ἀρκεῖ ὁ στίχος καὶ ἡ ὁμοιοκαταληξία γιὰ νὰ κάμουν ἕναν ποιητήν. Ἔχετε εὐκολία στὸ στίχο ποὺ μπορεῖ ν' ἀποβῆ σὲ καλὸ καὶ σὲ κακό σας. Διαλέξετε γιὰ νὰ μὴν παρασυρθῆτε ἀπ' αὐτὸ καὶ νομίσετε ὅτι κάνετε ποίηση. ***Ν. Πετρ. Μαρκ.:*** «Οἱ δυὸ σκάλες ποὺ φέρνουν στὸν Ἴλιγγο» δὲν λέει ἀπολύτως τίποτα. Ὁ τύπος σας μὲ τὸ νὰ λέτε ὅτι εἶναι παληάνθρωπος κλπ. δὲν τὸν δείχνετε. Κάνετε ψευτοκοινωνιολογία μὰ δὲν μπορεῖτε νὰ συλλάβετε ἀνθρώπους. Εἶστε πολυγράφος καὶ σᾶς συνιστοῦμε νὰ περιορισθῆτε σὲ λίγα πράγματα καὶ νὰ μὴν στέλνετε κάτι ἂν προηγουμένως δὲν τὸ δουλέψετε καλά. Γιὰ τὶς ἐνέργειές σας τὶς ἄλλες σᾶς εὐχαριστοῦμε. Τὸ γράμμα σας γιὰ τὸ Δημακίδη θὰ δημοσιευθῆ.— ***Βᾶσον Κατσουράκην:*** ὁ «Πανορμήτης καὶ τὸ Μαργιὼ τοῦ Πρωτενιοῦ» εἶναι ἕνα κομμάτι περίφημο. Θὰ δημοσιευθῆ πολὺ σύντομα. Ἂν ἔχετε στεῖλτε μας κι' ἄλλα παρόμοια.— ***Μ. Καπόλλαν:*** «Ἡ κατάσκοπος τῆς Λεπτοκαρυᾶς» καὶτὶ δὲν ἔχει λογοτεχνικὰ χαρίσματα εἶναι ὡστόσο ἕνα πολὺ ἐνδιαφέρον περιστατικὸ καὶ σὰν τέτοιο θὰ δημοσιευθῆ. Γράφετε στρωτά, λογοτεχνικά. Μὰ ἡ ψυχολογία τοῦ τύπου σας δύνεται κάπως ριχά. Ὡστόσο τὸ κομμάτι σας ἔχει χαρίσματα καὶ θὰ δημοσιευθῆ.—***Νίκον Λυκαδίτην:*** Ἀπὸ τὰ τραγούδια σας μόνο τῆς «Πατρίδας» σας ἔχει μιὰ συγκίνηση. Ἴσως αὐτὸ δημοσιευθῆ κάποτε. Τὰ ἄλλα πρόχειρα πολύ.—***Πάλην Κόνταν:*** Ἀπὸ τὸ τραγοῦδι σας δὲν λείπει τὸ αἴσθημα. Αὐτὸ ὅμως μᾶς κάνει πιὸ ἀπαιτητικοὺς καὶ γι' αὐτὸ θὰ σᾶς παρακαλούσαμε νὰ μᾶς στείλετε κάτι καλλίτερο γιὰ δημοσίευση. —***Ν. Βουλγαρίδην:*** Καὶ τὸ «Ποῦ ἄργησε νἄρθῃ ὅπως καὶ τὸ προηγούμενο μᾶς δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι σᾶς ἔχει παρασύρει ἡ φιλολογία εἰς βάρος τῆς ζωῆς.—***Κ. Τριανταφυλλίδην:*** Τὸ τραγοῦδι σας καλογραμένο ἀλλὰ ἔξω ἀπὸ βαθύτερη οὐσία. Δὲν ἔχει οὔτε τὴν ἀγνὴ ἐρωτικὴ συγκίνηση. Τὸ μόνο του στοιχεῖο εἶναι ἕνας αἰσθησιασμὸς τόσο ἀχαλίνωτος!

ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΧΙΟΥΜΟΡ

Ἡ ἔξοδος τῆς Βουλγαρίας στὸ Αἰγαῖο
(Γελειογραφία τοῦ Βουλγάρου γελειογράφου κ. Μπουζίνωφ. στὰ 1922)

Καταθέσεις ΧΡΗΜΑΤΩΝ
Ταμιευτήριον
Ἀπόδοσις ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ
5 %
Ταχύτης ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ
Λαϊκὴ Τράπεζα
"ΓΚΡΕΚΑ"

ΓΚΡΕΚΑ

Poudre de riz de
L·T·PIVER PARIS

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ
ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑΙ, ΦΕΙΔΙΟΥ 3
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΔΡΑΧ. 2.700.000
Μέτοχοι: Καλλιτέχναι Φιλότεχνοι ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος

ΤΜΗΜΑ ΩΔΕΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΟΔΟΣ ΦΕΙΔΙΟΥ 3
Διδάσκονται ἅπαντα τὰ ὄργανα καὶ μαθήματα Μονωδία, Δραματική, Ἀπαγγελία, Ἱστορία Μουσικῆς, Prima Vista, Ρυθμικὴ σύστημα Dalcroze.

ΕΙΣ ΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΜΗΝΑ ΑΗΔΟΝΟΠΟΥΛΟΥ & Σιας Λ. Ἀλεξάνδρας 15
ΔΗΜ. ΧΑΤΖΗΕΜΜΑΝΟΥΗΛ—Ἀχαρνῶν Σουρμελῆ
ΓΕΡ. ΣΑΛΒΑΝΟΥ—Κεραμέων—Ἐλευσινίων
ΛΕΟΝΤΕΙΟΝ ΛΥΚΕΙΟΝ—Τέρμα Πατησίων
ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΡΩΤΟΤΑΠΑ—Πατησίων 306
ΜΙΧΑΗΛ ΠΙΤΙΔΗ—Παγκράτι
ΑΛ. ΖΕΡΒΟΥ—ΛΑΖΑΡΟΠΟΥΛΟΥ—Καλλιθέα
ΠΑΝ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ—Κηφισσιά
Ν. ΜΠΟΡΟΥΝΗ—Πειραιᾶ
Μ. ΠΕΤΡΑΚΗ—Πειραιᾶ
ΜΑΡΚΟΥ καὶ ΜΑΚΡΗ—Ν. Φάληρον
Λ. ΨΑΛΤΩΦ—Ν. Φιλαδέλφεια

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
» » ΧΑΛΚΙΔΟΣ
» » ΚΟΡΙΝΘΟΥ
» » ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (ΚΡΗΤΗΣ)
ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΧΑΝΙΩΝ (ΚΡΗΤΗΣ)
ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΧΙΟΥ
» » ΒΟΛΟΥ
Μέσος ὅρος φοιτώντων μαθητῶν κατ' ἔτος 2500

ΤΜΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ
ΠΙΑΝΑ

ΜΟΝΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΗΜΟΤΕΡΩΝ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ BLUTHNER CROTRIAN STEIN WEC NEUMEYER, SOPH Κ.Λ.Π.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΤΕΜΑΧΙΑ

Ὅλα τὰ κλασσικά, παιδαγωγικὰ καὶ νεώτερα. Γίνονται δεκταὶ ἰδιαίτεραι παραγγελίαι. Συνεργασία μὲ τοὺς μεγαλύτερους ἐκδοτικοὺς οἴκους τῆς Εὐρώπης

ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Βιολιά, βιόλες, βιολοντσέλλα, κοντραμπάσσα, μανδολίνα, κιθάρες, ὅλα τὰ εἴδη τῶν πνευστῶν ὀργάνων, ἐξαρτήματα παντὸς εἴδους μπάνται φιλαρμονικῶν, ρόλοι, πιανόλες, χρονόμετρακλ.

ΤΜΗΜΑ ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ

Ἀναλαμβάνει τὴν ἔκδοσιν μουσικῶν τεμαχίων καὶ ἐκδόσεις ἔργων διαφόρων μουσουργῶν.

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΚΕΥΩΝ ΚΑΙ ΧΟΡΔΙΣΜΑΤΩΝ

Χορδίζονται, λουστράρονται καὶ ἐπισκευάζονται παντὸς εἴδους πιάνα, πιανόλες καὶ μουσικὰ ὄργανα ἀπὸ ἀρίστους τεχνίτας.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΟΣΜΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΔΡΑΧ. 25.500.000
ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΔΡΑΧ. 830.228

ΕΔΡΑ ΕΝ ΒΟΛΩ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

FILIALES

Τράπεζα Λαρίσσης — Λάρισσα
Τράπεζα Τρικκάλων — Τρίκκαλα

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ

Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰς κυριωτέρας τοῦ ἐξωτερικοῦ

Ταμιευτήριον μέχρι 100.000 δραχ. μὲ 7 ο]ο.—Ἐκτελεῖ πάσης φύσεως Τραπεζιτικὰς ἐργασίας

"ΒΟΤΡΥΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΙΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Κεφάλ. Μετοχικὸν καὶ Ἀποθεματικὸν Δρ. 90.000.000 τὴν 31 Δεκεμβρίου 1927

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΠΡΑΤΗΡΙΟΝ:
ΟΔΟΣ ΑΘΗΝΑΣ ΑΡ. 27α

ΟΙΝΟΙ ΧΥΜΑ: Λευκοί, ἐρυθροί, γλυκεῖς, μόσχάτοι

ΟΙΝΟΙ ΕΙΣ ΦΙΑΛΑΣ: Ἐπιτραπέζιοι ἐπιδόρπιοι, ὀρεκτικοί. τονωτικοί,

ΒΕΡΜΟΥΤ: Ἐκ παλαιοῦ μοσχάτου Οἴνου

ΜΑΥΡΟΔΑΦΝΗ: Ἀπαράμιλλος

ΠΑΛΑΙΟΝ ΑΠΟΣΤΑΓΜΑ ΟΙΝΟΥ "ΒΟΤΡΥΣ,,

ΚΟΝΙΑΚ ΒΟΤΡΥΣ

Ἐφάμιλλον τῶν καλλιτέρων Γαλλικῶν Κονιὰκ Πωλοῦνται εἰς ὅλα τὰ κέντρα καταναλώσεως

ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΖΩΓΡΑΦΙΔΟΥ

ΟΔΟΣ ΧΡΥΣΟΣΠΗΛΙΩΤΙΣΣΗΣ 3

(ΜΕΓΑΡΟΝ ΠΟΛΥΖΩΗ) ΤΗΛ. 61-26

Πλουτισθὲν διὰ τῶν τελειωτέρων μηχανημάτων καὶ διαθέτων ὅλα τὰ μέσα ἀναλαμβάνει κάθε ἐργασίαν, μὲ ταχύτητα καὶ καλλιτεχνίαν ἀπαράμιλλον.

ΤΙΜΑΙ ΣΥΓΚΑΤΑΒΑΤΙΚΑΙ

ΦΑΝΕΡΩΣΑΤΕ ΚΡΥΜΜΕΝΗ ΩΜΟΡΦΙΑ

Ἀφαιρέσατε τὰ ἐωικαθίσματα ἀὼ τοὺς ὀδόντας

Θέλετε νὰ ἔχητὲ λευκοτέρους, ὡραιοτέρους ὀδόντας; Ἰδοὺ μία νέα μέθοδος ὅπως τὸ ἐπιτύχητε.

Ἐὰν ζητῆτε νέαν ὡμορφιὰ καὶ νέα θέλγητρα, δοκιμάσατε τὸν νέον τοῦτον τρόπον.

Ψαύσατε τοὺς ὀδόντας σας διὰ τῆς γλώσσης, καὶ θὰ αἰσθανθῆτε τὴν παρουσίαν ἐπικαθίσματος· ἓν εἶδος ὀλισθηροῦ ἐπιστρώματος

Ἐφ' ὅσον τὰ ἐπικαθίσματα ..τηροῦνται ἐπὶ τῶν ὀδόντων, τὸ μειδίαμά σας εἶνε ἐστερημένον πάσης χάριτος.

Σήμερον ἐφευρέθη ἡ Πέψοντεντ νέον εἶδος ὀδοντόπαστας. Ἀποσυνθέτει τὰ ἐπικαθίσματα. Διατηρεῖ τοὺς ὀδόντας στιλπνοτάτους.

Δοκιμάσατε τὴν Πέψοντεντ. Ἰδέτε πόσον καθαροὶ φαίνονται οἱ ὀδόντες σας κατόπιν χρήσεως. Ὀλίγων ἡμερῶν χρῆσις τῆς ὀδοντόπαστας ταύτης θὰ σὰς κατα-πείσῃ καθ' ὁλοκληρίαν περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητός της.

Ἀγοράσατε σήμερον τὴν ὀδοντόπασταν ταύτην.

ΣΗΜΑ Pepsodent ΚΑΤΑΤΕΘΕΝ

ΠΕΨΟΝΤΕΝΤ ἡ νέα Ἀμερικανικὴ ὀδοντόπαστα

Γεν. Ἀντιπρόσωπος Π. ΠΕΡΟΓΛΟΥ, Πλατεῖα Ὁμονοίας 3—Ἀθῆναι

2175

ΓΚΡΕΚΑ

Η ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

ΣΑΙΚΣΠΗΡ

"ΟΝΕΙΡΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΗΣ ΝΥΧΤΙΑΣ,,

μετάφραση Β. ΡΩΤΑ

ΚΡΙΤΙΚΗ:

Τὸ «Ὄνειρο εἶναι ἕνα ὡραῖο ἔργο, ἑνὸς συγγραφέως πολὺ μεγάλου, κ' ἔχει μεταφραστεῖ ὁλοζώντανα ἀπὸ ἕναν ἕλληνα ποὺ τὸ ἀγάπησε μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς καρδιᾶς του.

(ΦΩΤΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ ΕΛ. ΒΗΜΑ)

...Εἶναι μία μετάφρασις ἐξαιρετικὰ ἐπιτυχημένη, πράγματι ἀριστοτεχνική, ἀπὸ τὰς ὀλίγας ποὺ ἔχομεν εἰς τὴν γλῶσσαν μας...

(ΕΦ. ΕΘΝΟΣ)

...Ὁ μεταφραστὴς ἐπέτυχε, πράγματι, μὲ τὸν ἑλληνικὸν στίχον ν' ἀποδώσει ἱκανοποιητικώτατα τὸν φραστικὸν τὸν φραστικὸν πλοῦτον τοῦ φανταστικοῦ αὐτοῦ ἔργου καὶ νὰ κατανικήσει τὰς πολλὰς δυσκολίας, ποὺ παρουσιάζει εἰς τὴν μετάφρασιν ἕνα παιγνίδι μεγαλοφυΐας, ὅπως τὸ «Ὄνειρον Καλοκαιρινῆς Νυχτιᾶς»...

(ΕΦ. ΕΣΤΙΑ)

...Τόσον εὐσψνείδητον καὶ ἀκριβολόγον μεταφραστικὴν ἐργασίαν εἶχαμε νὰ ἰδοῦμε ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βικέλα, τοῦ Θεοτόκη καὶ τοῦ Πορφύρου. Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Ρώτα τιμᾶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ εἶναι εἰς τὴν πενιχρὰν φιλολογικὴν ἐσοδείαν, τοῦ ἔτους ποὺ λήγει—τὸ μόνον ἴσως βιβλίον ποὺ ἀξίζει νὰ διαβαστῇ.

(Τ. ΜΠ. ΕΦ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ)

Νὰ μιὰ ἀληθινὰ καλλιτεχνική, μιὰ ἀληθινὰ δημιουργικὴ μετάφραση τῆς ἐξαισίας σαικσπηρικῆς φαντασμαγορίας. Πουθενὰ σχεδὸν δὲν αἰσθάνεται κανεὶς τὴ μετάφραση, τὴ μεταφορὰ ἀπὸ γλῶσσα σὲ γλῶσσα, ἀλλὰ διαρκῶς, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, ἔχει τὴν ἐντύπωση ὅτι διαβάζει ἔργο πρωτότυπο.... Ὅλη ἡ ἀπόκρυφη δόνηση, ὁ βαθὺς παλμὸς τοῦ σαικσπηρικοῦ λυρισμοῦ, μεταγγίσθηκε αὐτούσιος στοὺς στίχους αὐτοὺς. Τὸ ἴδιο καὶ στοὺς κωμικούς. κατώρθωσε νὰ διασώσῃ ὁ μεταφραστὴς ὅλη τὴν ἀέρινη χάρη, ὅλο τὸ ἐλαφρὸ καὶ τρυφερώτατο χιοῦμορ τοῦ μεγαλύτερου ποιητοῦ τῶν νεωτέρων χρόνων.

(ΠΕΡΙΟΔ. ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ)

.... Ἡ μετάφραση αὐτὴ εἶναι ἕνας σωστὸς ἄθλος καὶ ὅσοι θέλουν νὰ γνωρίσουν σὲ μετάφραση τὸ Σαίκσπηρ, πρέπει νὰ διαβάσουν τ' «Ὄνειρο Καλοκαιριανῆς Νυχτιᾶς» μεταφρασμένο ἀριστουργηματικὰ ἀπὸ τὸν κ. Β. Ρώτα.

(ΠΕΡ. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ)

Γιὰ ὅσους δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ τὸ προμηθευθοῦν ἀπὸ βιβλιοπωλεῖα, ὁ μεταφραστὴς ἀναλαμβάνει νὰ τὸ στείλῃ ταχυδρομικῶς συστημένο, ἅμα λάβει 35 δρχ. χωρὶς ἄλλη ἐπιβάρυνση.

Συμπληρώσατε τὸ δελτίο καὶ ἀποστείλατέ το στὴ διεύθυνση Β. Ρώταν Ταχ. Κιβώτιο 171.

ΚΑΦΕΣ ΧΩΡΙΣ ΚΑΦΕΪΝΗ ΕΙΝΑΙ ΑΝΩΤΕΡΟΣ ΕΙΣ ΓΕΥΣΙΝ ΚΑΙ ΑΡΩΜΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΚΑΦΕ ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΕΙΣ ΤΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΕΔΟΔΙΜΟΠΩΛΕΙΑ

ΔΕΜΕΝΟΙ ΟΙ ΤΟΜΟΙ

Α. Β. Γ. ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΑΤΩΝ

ΠΟΥΛΙΟΥΝΤΑΙ ΠΡΟΣ ΔΡΑΧ. 100 ΕΚΑΣΤΟΣ

ΣΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΟΔΟΣ ΜΑΓΕΡ 29

Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΕΡΝΑΕΙ ΓΡΗΓΟΡΑ

Ὅλοι μας περιμένουμε μὲ ἀνυπομονησία πότε νὰ περάσουν οἱ 6 μέρες γιὰ νὰ ἔλθῃ ἡ Κυριακὴ καὶ νὰ μπορέσουμε νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὶς βαρειὲς καθημερινὲς φροντίδες καὶ νὰ ἀναπνεύσουμε τὸ μεθυστικὸ καὶ μυρωμένο ἀέρα τῆς ἐξοχῆς ποὺ σκορπάει γύρω του τὴν χαρὰ τῆς ζωῆς. Ἐκδρομὲς στὰ βουνά, στὰ δάση, στὴ θάλασσα, στὰ ὡραῖα τοπεῖα μὲ ἀξέχαστες συντροφιές, ὅλα θὰ ξεχασθοῦν χωρὶς ἕνα

Kodak

ΤΥΠΟΙΣ: "ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ,,

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΑΧ. 5